

У нумары:

Ад майстроў слова

Каля Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі з'явілася адметная алея.

Стар. 2

Are you ready?

Інтэлектуальная літаратура існуе. Пытанне адно: якая яна?

Стар. 6

Каго і як ушаноўваць?

Прапановы ў план манументальных збудаванняў у Беларусі.

Стар. 12-13

Духоўны шчыт

Вялікая Айчынная вайна аспрэчыла адзін крылаты выраз.

Стар. 13

«І ў полі дуб апалены...»

Чарговы выпуск рубрыкі «Гусіным пяром».

Стар. 14

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА Ў ІV КВАРТАЛЕ 2009 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 7760 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 10060 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: на 1 месяц — 5200 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі: 1 месяц — 7870 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

3 «Ведамі» па жыцці

Напачатку — «Палітычная кніга», у 1990-я гады — кнігарня «Веды», цяпер — Дом кнігі «Веды». Мяняліся назвы, але стабільна захоўвалася прапіска: вул. К. Маркса, 36. Зусім нядаўна кнігарня пасля рэканструкцыі зноў расчыніла свае дзверы. Абнавілася выставачнае абсталяванне, пабольшала гандлёвая зала. Аднаведна з'явіліся дадатковыя магчымасці паказаць пакупнікам новыя кнігі і тым самым — дапамагчы ім у выбары. Кнігарня вось ужо 41 год гасцінна сустракае мінчан і гасцей сталіцы.

Побач з Домам кнігі «Веды» — станцыя метро «Купалаўская», што дае дадатковыя патокі пакупнікоў. Але наведвальнікі кнігарні — людзі зазвычай невыпадковыя. Яны ідуць сюды па пэўную кнігу — з улікам сваіх інтарэсаў. Непадалёк ад кнігарні «Веды» — філфак Белдзяржуніверсітэта. І юрыдычны факультэт. І Адміністрацыя Прэзідэнта краіны, і Купалаўскі тэатр. Напэўна, сімвалічна і тое, што на будынку Дома кнігі ўстаноўлена мемарыяльная дошка ў гонар знамага беларускага пісьменніка Уладзіміра Караткевіча, які некаторы час тут жыў. Як у кожнай створанай чалавекам рэчы ёсць часцінка яго душы, так і дамы маюць своеадметную аўру, якая ўзбагачаецца кожным чалавекам, які ў гэтым доме бывае.

Адзел беларускай кнігі, якім, фактычна, адкрываецца кнігарня, — першы ад увахода і цэнтральны. У гутарцы з дырэктарам Таццянай КЛІМОВІЧ згадваю нядаўнюю статыстыку, паводле якой у рознічным таварабароце кнігарні — усяго толькі каля 10 працэнтаў беларускіх кніг.

— Ну, што вы: значна больш! — абуралася наш гід па «кніжнай краіне» прадавец Святлана ЖУК, якая мае вялізны досвед у папулярных айтчыннай кнігі. Яна і мяне пераконвае: тэхніка тэхнікай, а галоўнае ўсё ж не новае выставачнае абсталяванне, не камп'ютэры, а кнігі, якія прапануюцца чытачам. — Шырока ў нас прадстаўлена выдавецтва «Мастацкая літаратура». Па-першае, гэта зборы твораў: Янкі Купалы і Якуба Коласа, Івана Шамякіна, Максіма Танка, Кандрата Крапівы. Па-другое, серыйныя выданні: «Беларуская проза XX стагоддзя», «Беларуская проза XXI стагоддзя», «Беларуская паэзія XX стагоддзя», «Залатое пяро» ды іншыя. Па-трэцяе, гэта асобныя творы беларускіх пісьменнікаў і паэтаў, тых, хто пі-

ша на роднай і рускай мовах. Вялікую цікавасць па-ранейшаму выклікаюць кнігі Уладзіміра Караткевіча, Васіля Быкава, Максіма Багдановіча, Рыгора Барадуліна. Моладзь ахвотна набывае кнігі Андрэя Федарэнкі, Уладзіслава Рубанава. Рэдакцыйна-выдавчкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва» прапануе серыю «Лімаўскі фальварак», краязнаўчыя выданні, выданні для дзяцей. Прадстаўлены кнігі з «Бібліятэкі Саюза пісьменнікаў Беларусі». Маюць кнігі з нядаўна распачатай Саюзам пісьменнікаў серыі «Бібліятэка сучаснай беларускай фантастычнай і прыгодніцкай прозы».

сам сябе спрабуе паказаць чытачу, да якога звяртаецца ў кнігах. Прапаную нашым чытачам і кнігу пра Васіля Быкава — гісторыю яго жыцця ў двух тамах, якую стварыў Сяргей Шапран. Што да твораў Быкава, то яны ёсць і ў нашай «Школьнай бібліятэцы» — самыя вядомыя «Альпійская балада», «Дажыць да святання», «Знак бяды. Ваучыная яма». Усіх, хто пытаецца пра беларускамоўную літаратуру, цікавяць навінкі «Беларускага кнігазбору». Самая папулярная з апошніх кніг — «Расстраляная літаратура», дзе змешчаны творы тых аўтараў, якія былі ў свой час рэпрэсіраваныя.

Пералічваем: у наяўнасці — усе 12 тамоў з новай серыі Саюза пісьменнікаў Беларусі. Азначаем пры гэтым вялікі выбар літаратуры па гісторыі Беларусі, па фальклору, па беларускім выяўленчым мастацтве, даволі вялікі адзел літаратуразнаўства.

— Заўсёды паказваю пакупнікам кнігу «3 росных сцяжын», якую выпусціла РВУ «Літаратура і Мастацтва», — працягваем аглядаць новыя палічкі са Святланай Жук. — Адна справа, калі біяграфію пісьменніка напіша хтосьці, іншая — калі чалавек

Мы пераходзім ад раздзела да раздзела, па ходу працягваем назвы кніг. А Святлана Аляксееўна ўсё тлумачыць.

— Выдадзены творы для дзяцей тых аўтараў, якіх даўно не друкавалі. Напрыклад, Вінцэс Каратынскі. І як не дзіўна, даўно не выдаваўся Алег Лойка — «Францыск Скарына, альбо Сонца маладзіковае». Дарэчы, вельмі падабаецца кнігараслаўсюджвальнікам, калі з'яўляюцца творы для пераходнага ўзросту. Бо звычайна так атрымліваецца: ёсць нейкі пласт літаратуры для малод-

шага ўзросту, а сярэдняга як быццам не існуе. Пісаць для яго значна цяжэй: гэта для маленькіх могуць падысці і вершы, і казкі, а для школьнікаў сярэдняга ўзросту патрэбна нешта іншае. І калі з'яўляюцца кнігі прыгодніцкія, пра першае каханне, іх адрозне расхопліваюць.

Як ні дзіўна, колькі беларускіх кніг у асартыменце — не магу сказаць, — вяртаецца да пачатку размовы Святлана Аляксееўна. — Яшчэ ж ёсць кнігі па мове, слоўнікі, энцыклапедыі...

Да гаворкі далучаецца дырэктар Таццяна Клімовіч і заўважае: адметнасць кнігарні і ў тым, што тут адзін з самых моцных юрыдычных і эканамічных адрэзаў горада. Гадамі ўстаноўлены сувязі з расійскімі выдавецтвамі дазваляюць дастаўляць кнігу з Расіі, калі раптам яе няма ў кнігарні, на працягу тыдня. А яшчэ — пра гэта ведаюць усе: тут найбагацейшы адзел букністэчнай і антыкварнай кнігі! Можна набыць кнігі XVIII — XIX стст. Здараліся нават фаліянты XV — XVI стст., якімі папаўнялі Нацыянальную бібліятэку Рэспублікі Беларусь. З ёю кнігарня супрацоўнічае досыць пачыльна.

Мала хто цяпер згадае, што ў гісторыі сённяшняга Дома кнігі «Веды» адлюстравалася развіццё беларускай кнігагандлёвай галіны, яе зрэшты, зусім не горшыя часы! З архіўных матэрыялаў, да тыхчых адкрыццяў кнігарні, можна чэрпаць унікальныя звесткі. Пра тое, да прыкладу, як загадам Дзяржкамтэта Савета Міністраў БССР па друку ў кастрычніку 1968 года было вырашана ў памяшканні «былога магазіна № 11 адкрыць магазін палітычнай кнігі». І амаль адрозне ж — камандзіраваць дырэктар магазіна для вывучэння вопыту працы ў Маскву. Трэба сказаць, суседскі досвед быў вывучаны дасканальна, бо ўжо ў наступным годзе новаствораная кніжная крама стала вядучай у Беларусі. І рашэннем рэспубліканскага журы (гэта зноў архіўныя крыніцы!) па выніках конкурсу на лепшы магазін «па прапагандзе, рэкламе кнігі і выяўленчай прадукцыі...» (заўважце — гэта далёкі 1969 год!) кнігарня стала пераможцай. На той час яна была ўзнагароджана Ганаровай граматай Дзяржкамтэта Савета Міністраў БССР і БРК прафсаюзаў работнікаў культуры і адзначана першай грашовай прэміяй у памеры 350 рублёў(!). Вось вам планы, разумны, з клопатам пра чытача і пісьменніка падыход да кнігагандлёвай справы. Ды і — усёй галіны. Бо кнігагандаль стымулюе працу выдавецтваў, кнігагандаль напярэкі выходзіць на чытача.

Ірына ТУЛУПАВА

На здымках: мемарыяльная дошка ў гонар Уладзіміра Караткевіча; кансультацыя дырэктара кнігарні Т. Клімовіч (у цэнтры); у абноўленай гандлёвай зале.

Фота Кастуся Дробова

Пункцірам

• 20 кастрычніка ў Мінск прыйшла "Беларуская музычная восень". Гэты традыцыйны, ужо 36-ы па ліку, Міжнародны фестываль мастацтваў адкрыўся ў Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі канцэртам французскай рамантычнай музыкі з удзелам знакамітых расійскіх піяністаў Мікалая Пятрова і Аляксандра Гіндзіна. Акадэмічным сімфанічным аркестрам Беларусі дырыжыраваў Аркадзь Берын (Германія). Усяго ў праграме "Восені" 15 яркіх і разнажанравых канцэртаў, падрыхтаваных музыкантамі Беларусі, Германіі, ЗША, Ізраіля, Расіі, Украіны. Фестываль завершыцца 7 лістапада выступленнем Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Беларусі пад кіраўніцтвам Міхася Дрынеўскага.

• Здымкі новага кінафільма "Смяротная сутычка" паводле сцэнарыя беларускага драматурга Андрэя Курэйчыка пачаліся ў Мінску. "Гэта — чатырохсерыйны мастацкі фільм пра Вялікую Айчынную вайну, які будзе паказаны 9 мая 2010 года ў гонар 65-гадовага юбілею Вялікай Перамогі", — расказвае Андрэй Курэйчык. — Для мяне тэма вайны вельмі цікавая, хаця раней я на яе не пісаў. Галоўная мая мэта — сказаць нешта новае пра вайну. Спадзяюся, у мяне гэта атрымаецца". Акрамя Мінска, здымкі фільма будуць праходзіць яшчэ ў Нясвіжы.

• З 24 па 30 кастрычніка на базе канцэртнай залы санаторыя "Беларусь" у Сочы пройдзе беларуска-расійскі фестываль "Культура збліжае народы". Праграма фестывалю, які праводзіцца з 1993 года, уключае правядзенне канцэртаў, майстар-класаў, творчых сустрэч з вядучымі спецыялістамі ў галіне фальклору, выступленні ўдзельнікаў і гасцей творчага форуму. Сярод арганізатараў мерапрыемства — прадстаўніцтва адміністрацыі Краснадарскага краю, Цэнтр рускага фальклору Міністэрства культуры РФ, Міжрэгіянальны грамадскі рух "Культура збліжае народы".

• Аднаактовая опера-жарт Станіслава Манюшкі "Латарэя" была прадстаўлена нядаўна на сцэне Малой залы Беларускай дзяржаўнай філармоніі (праз 150 гадоў з часу яе першага паказу ў прыватным мінскім тэатры). Над прэм'ерай працавалі мастацкі кіраўнік Ансамбля салістаў "Класік-Авангард" Уладзімір Байдаў разам са сваімі музыкантамі, салісты БДФ і Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета краіны, Дзяржаўны камерны хор Беларусі. Сярод гледачоў прысутнічала ганаровая гасця з Францыі — Клара Манюшка: праўнучка кампазітара, піяністка, педагога, кіраўнік асацыяцыі, створанай у гонар славутага продка. Яна ўпершыню наведала радзіму С. Манюшкі, была ўражаная тым, які шануюць у нас гэтае імя, і захапілася ідэяй сумесных з Беларуссю творчых праектаў.

• Свет пабачыла кніга Аляксея Карпока "Развітанне з ілюзіямі". Кнігу склалі эсэ, апавяданні, дзённікі. У нататках "Чацвёртае вымярэнне" змешчаны адказы пісьменніка на пытанні, што датычаць літаратурнай творчасці, мастацкага перакладу ды ўласныя назіранні, адкрыцці, зробленыя падчас пісьменніцкай працы. Як прызнаўся Аляксей Нічыпаравіч у сваіх запісах, менавіта прымусовае выдзненне дзённіка ў час вайны дазволіла стаць больш назіральным і ўважлівым. Гэтыя якасці з'явіліся асноўнымі для літаратара, творы якога адносяцца да набыткаў беларускай літаратуры ХХ стагоддзя.

Падрыхтавалі Павел РАДЫНА і Лана ІВАНОВА

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Ад майстроў слова

З'явілася алея, пасаджаная беларускімі пісьменнікамі на суботніку 17 кастрычніка.

Нагадаем, па ініцыятыве Мінгарвыканкама ў беларускай сталіцы праходзіць традыцыйны месячнік па ўборцы, добраўпарадкаванні і азеляненні горада. Пасаджаны сотні дрэваў і тысячы кустарнікаў.

...Каля Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі было шматлюдна: суботнік, дый сонечнае, па-сапраўднаму залатавосенскае надвор'е...

Побач з беларускімі пісьменнікамі працавалі ветэраны Вялікай Айчынай вайны, члены грамадскага аб'яднання "Белая Русь", БРСМ, іншых грамадскіх аб'яднанняў і звычайныя грамадзяне... Суботнік адкрыў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец.

"Мне радасна працаваць разам з усімі. Потым, праходзячы каля бібліятэкі, буду расказваць, што гэтае дрэва пасадзіў я", — адзначыў Юрый Сапажкоў.

"Вельмі прыемна прымаць удзел у добраўпарадкаванні Мінска. Як кажуць, кожны чалавек павінен пабудаваць дом, выгадаваць сына, пасадзіць дрэва, а мы, пісьменнікі, — яшчэ і напісаць кнігу. А тыя дрэўцы, якія пасадзілі сёння, будуць расці дзесяцігоддзі і радаваць усіх", — лічыць Міхась Пазнякоў, старшыня Мінскай гарадской арганізацыі Саюза пісьменнікаў Беларусі, якая і сабрала твораў на гэты суботнік.

"Гэта надзвычай узрушае, калі людзі могуць вольна працаваць і шчыра рада-

вацца жыццю", — дзеліцца ўражаннімі Наталля Касцючэнка.

І мне таксама пашанцавала пасадзіць дрэўца на алеі беларускіх пісьменнікаў. Праз гады, калі яно разрасцецца, пасяджу пад ім ў цені і ўгадаю гэты цудоўны дзень.

Уладзімір ПАДАЛЯК
Фота аўтара

Годны працяг традыцый

Больш як 50 год таму ў Віцебску выйшаў першы літаратурны альманах "Дзвіна". Сярод яго аўтараў — Уладзімір Караткевіч, Артур Вольскі і іншыя знакамітыя пісьменнікі, творы якіх увайшлі ў скарбонку беларускай літаратуры.

3 нагоды

Адметнае выданне

У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася прэзентацыя кнігі доктара літаратуразнаўства Юрася Гарбінскага "Беларускі рэлігійны друк на Захадзе: перыёдыка і графічныя друкі (1945 — 2005)", год выдання 2009, Нью-Йорк, выдавецтва "БІЛІМ" (Беларускі інстытут літаратуры і мастацтва).

Гэта даволі грунтоўнае акадэмічнае выданне, якое ахоплівае перыяд шасцідзясці гадоў развіцця пашлаваеннага друку беларускай эміграцыі. Газеты і часопісы, што выдаваліся беларускай дыяспарай у Заходняй Еўропе, Амерыцы і Аўстраліі да гэтага часу мала былі ўведзены ў навуковы абыход. Увогуле кніга павінна спрыяць, як пазначыў доктар філалагічных навук Арсень Ліс, ідэнтыфікацыі беларусаў у свеце, які нацыі.

Арсень Ліс прадставіў аўтара выдання, узгадаўшы, што Юрась Гарбінскі яшчэ са студэнцкіх часоў вельмі грунтоўна распавёў пра паэта Алеся Гаруна, а ў 1990-я гады выдаў "Анталогію грамадскай думкі Беларусі", якая сведчыла не толькі пра высокі інтэлектуальны ўклад беларускіх філосафаў і публі-

цыстаў у сусветную скарбніцу думкі, але паказала дасведчанасць і самога ўкладальніка.

"Гэта кніжка тых, — адзначыў Ю. Гарбінскі, — хто сёння жыве за мяжой, хто сёння адышоў у іншы свет, але душы якіх прысутнічаюць тут на Беларусі". Аўтар кнігі выказаў шчырую падзяку і сваім беларускім калегам Уладзіміру Конану, Міхасю Мушыньскаму, Вячаславу Рагойшу і Міхасю Шавыркiну, якія атрымалі новае выданне ў падарунак.

Анатоль КУДАСЕВІЧ

На здымку: аўтар кнігі Ю. Гарбінскі і доктар філалагічных навук, прафесар М. Мушыньскі.

Фота Кастуся Дробава

Матуля натхняе, матулю натхняюць

Імпрэзы

У Музеі Максіма Багдановіча ў Дзень Пакраваў Божай Маці адбылося свята "І душы мацярой нас могуць чараваць...". Свята, у цэнтры якога быў не класік беларускай літаратуры, не блізкі кожнай рамантычнай беларускай душы Максім, а ягоная матуля Марыя. І, відаць, невывадкова яе назвалі ў гонар Божай Маці. Марыя Апанасаўна нарадзіла для Беларусі боскага творцу.

Вядучая Юлія Мацук узгадала не толькі біяграфічныя звесткі, але і не забылася распавесці пра рысы характару матулі паэта, пры гэтым увязваючы ў канву свята выступоўцаў-матуляў і выступоўцаў-сыноў. Зразумела, і тыя, і другія былі яшчэ і творцамі. Вельмі філасофскім атрымаўся выступ Людмілы Рублеўскай, якая назвала сваіх дзяцей Вераніка і Максім. Дарэчы, гэтую традыцыю ў сем'ях беларускай

творчай інтэлігенцыі распачалі Мая Клімковіч і Аляксей Махнач яшчэ ў 1956 годзе: іх дзеці дачка Вераніка і сын Максім Клімковічы.

У паэты і загадчыцы "Беларускай хаткі" Таццяны Лабады пакуль толькі адзін сын, але ж Максім. Яна распавяла пра свой шлях да Максіма, і паэта, і сына. Сяргей Панізнік спачатку паставіў песню ў выкананні сваёй мамы, а потым чытаў вершы, на якія яна натхніла. Малады паэт Міхася Бараноўскі, аддаўшы паэтычную даніну матулі, прачытаў і верш, прысвечаны бацьку, што вельмі кранула бацькоўскую палову гледачоў. А вось Вера Бурак прадстаўляла творы для дзяцей, на якія яе натхніў сын Кастусь. Не абышлося свята без музыкі. Без музыкі, якую так любіла маці Максіма Багдановіча. Яна гучала ў выкананні пераможцы шматлікіх конкурсаў навучэнкі СШ № 178 Алесі Друк.

Аксана СПРЫНЧАН

Толькі факт

«Куфар» застаўся дома

У Мінску прайшоў VI Міжнародны фестываль студэнцкай творчасці "Тэатральны куфар-2009", арганізаваны, як і ў мінулыя гады, Беларускай дзяржаўнай універсітэтам. Калектывы з Беларусі, Бельгіі, Вялікабрытаніі, Германіі, Ірана, Латвіі, Літвы, Мексікі, Польшчы, Расіі, Сербіі, Слававіі, Турцыі, Эстоніі прадставілі 22 спектаклі. Гран-пры праведзенага ў межах фесту традыцыйнага конкурсу атрымаў спектакль «Зімы не будзе» тэатра «На балконе» БДУ. За лепшую жаночую ролю ўзнагароджана Джэсіка Харыет Бэйлі (Вялікабрытанія); за лепшую мужчынскую ролю адзначаны Яўген Фомчанкаў (Беларусь). Прыз за рэжысуру атрымаў Уладзімір Цвіец (Сербія), за сцэнаграфію — Расе Крысчынаўтэ (Літва). Уручана таксама некалькі спецыяльных узнагарод.

Я. КАРАЇМА

Жыве слова

Пакліканы лёсам і народам

У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбыліся IX Міжнародныя Купалаўскія чытанні "Творчасць Янкі Купалы — духоўны і эстэтычны феномен". Да ўдзелу былі запрошаны навукоўцы з Украіны і Польшчы. Падчас канферэнцыі працавалі дзве секцыі "Янка Купала і сучаснасць: новыя аспекты вывучэння спадчыны паэта" і "Янка Купала і літаратура за межамі. Літаратура нашаніўскага перыяду".

Праграма чытанняў была надзвычай насычаная — акрамя дакладаў па навуковых пытаннях, адбылося таксама шмат адметных мерапрыемстваў. Дацэнт Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. Пушкіна Генадзь Праневіч падкрэсліў, што песняром мы называем Купалу невывадкова, не метафарычна. "Гэта звязвае яго з глыбіннай народнай традыцыяй..."

Скептыкі могуць паспрачацца: што новага можна сказаць пра Янку Купалу сёння, калі пра яго жыццё і творчасць напісана шмат навуковых, навукова-папулярных і мастацкіх прац? Аднак, як адзначыў доктар філалагічных навук Уладзімір Гніламедаў, беларусы яшчэ не спазналі да канца свой шлях да Купалы, асабліва гэта датычыць маладога пакалення. Кожны з нас успрымае творчасць паэта па-рознаму ў залежнасці ад узросту, прафесіі, асабістых зацікаўленасцей і нават у залежнасці ад часу, у які мы жывём, і асяроддзя, у якім мы выхоўваемся. "Таму заўсёды ёсць сэнс вяртацца да Купалы", — падсумаваў акадэмік.

Алена РЫЦКАВА

Шаноўнае спадарства!

31 кастрычніка 2009 года ў вёсцы Гарошкаў, непадалёк ад Рэчыцы, адбудзецца свята паэзіі ў гонар Анатоля Сыса, прымержанае да 50-гадовага юбілею паэта. Для тых, хто жадае далучыцца да імпрэзы, кантактныя тэлефоны: 8 025-60-60-891 (Мінск) і +37533-6-72-24-60 (Рэчыца).

Прэзентацыі

Па новых правілах

У Грамадскім прэс-цэнтры "Дом прэсы" прайшла прэзентацыя "Сучаснага руска-беларускага слоўніка для школьнікаў", які выйшаў нядаўна ў РВУ "Літаратура і Мастацтва".

што чалавеку на галаву падае камяне снегу. Аляксандр Лукашанец падказаў нам слова "пушыны", якое сустракаецца ў вершы Якуба Коласа, яно вельмі добра падыходзіць у гэтым значэнні".

Падчас сустрэчы намеснік дырэктара РВУ "Літаратура і Мастацтва" Міхась Пазнякоў распавёў і пра іншыя слоўнікі выданні, што пабачаць свет у бліжэйшы час. Паводле яго, цяпер у РВУ рыхтуюцца "Слоўнік беларускіх асобных уласных імёнаў", складзены А. Усціновіч, у якім

будзе змешчана інфармацыя пра паходжанне беларускіх імёнаў, іх іншамовныя адпаведнікі, а таксама лацінская транслітэрацыя. Слоўнік будзе вельмі карысным для супрацоўнікаў пашпартных сталю, кадравых службаў, натарыяльных кантор і г.д. Акрамя таго, у рэдакцыяна-выдавецкай установе выхаду чакае і "Слоўнік эпітэтаў беларускай мовы" ў двух тамах.

На пытанне, у якіх яшчэ выданнях будуць замацаваны новыя правілы арфаграфіі, Аляксандр Лукашанец адказаў, што цяпер

рыхтуюцца ажно тры арфаграфічныя слоўнікі беларускай мовы: першы з іх — невялікага памеру — хутка выйдзе ў выдавецтве "Беларуская навука", а ў Інстытуце мовы і літаратуры ўжо ідзе праца над вялікім і поўным выданнем. Акрамя таго, сумесна з Нацыянальным інстытутам адукацыі рыхтуюцца арфаграфічны слоўнік для школьнікаў. А Лукашанец заклікаў у школьнай практыцы арыентавацца толькі на кнігі пад крыфам Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі альбо Міністэрства адукацыі. "У мяне ўжо ёсць інфармацыя, што ў некаторых выдавецтвах падрыхтаваны шэраг вучэбнай літаратуры, у якой не ўлічаны ўсе нюансы новых правілаў, а гэта можа прывесці да пэўнага разнабою. Некаторыя п'яганні павінны быць усебакова абмеркаваныя", — зазначыў ён.

Саша ДОРСКАЯ

На здымку: аўтары слоўніка Тамара Трухан, Вольга Нікалаева і дырэктар Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы Аляксандр Лукашанец.

Фота аўтара

Выстаўкі

У лічбавым фармаце

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылося ўрачыстае адкрыццё I Мінскага міжнароднага фестывалю лічбавага мастацтва "Тerra Nova". Галоўная яго мэта — стымуляванне прымянення новых тэхналогій у выяўленчым мастацтве. У межах фестывалю арганізавана тэматычная кніжная выстаўка "Сакрэты лічбавага мастацтва".

можнік", "Веды і вопыт для экспертаў", "Для дызайнераў", "Лічбавае фота і відэа".

Экспазіцыя складаецца з 7 раздзелаў. Першы змяшчае матэрыялы, што раскрываюць тэарэтычныя і практычныя асновы лічбавай фатаграфіі. Прадстаўлена вычарпальная інфармацыя па ўсіх аспектах выкарыстання лічбавай фотатэхнікі, адлюстраваны ўсе этапы атрымання якасных, па-мастацку аформленых здымкаў. У рамках дадзенага раздзела прадстаўлена кніжная серыя "Лічбавае фота". Значную частку займаюць таксама выданні, прысвечаныя самай папулярнай праграме апрацоўкі фатаграфій "Adobe Photoshop", якія раскрываюць яе шырокія магчымасці. Прадстаўлены матэрыялы будзе цудоўным дапаможнікам для працы з фотавывамамі ў свеце лічбавых тэхналогій.

Сёння кожны ўладальнік відэакамеры і персанальнага камп'ютэра можа ствараць высака якасныя фільмы. Выданні, што экспануюцца ў раздзеле "Лічбавыя тэхналогіі ў стварэнні відэафільмаў, кліпаў, ролікаў", дазваляць акунуцца ў свет лічбавага відэа і пазнаёміцца з чыгача са спосабамі прафесійнага стварэння рухомай графікі — відэазапісам і відэамаантажом.

Асобным тэматычным блокам прадстаўлены кнігі пра сучасныя сродкі анімацыі і тэхніку яе стварэння: Macromedia Flash, трохмерную анімацыю (3DS), камбінаваную і пакадравую.

Стварэнне музычнай кампазіцыі, запіс вакалу і акампанемента, аранжыроўка, запіс мелодыі і г.д. — гэтыя этапы раскрыты ў раздзеле "Мастацтва гуку", насычаным разнастайнымі практычнымі матэрыяламі па выкарыстанні

камп'ютэрных праграм, якія працуюць з гукамі.

У наступным раздзеле раскрываюцца сакрэты сучаснага камп'ютэрнага дызайну. Пры дапамозе энцыклапедыі, практычных дапаможнікаў па web-дызайне асвятляюцца ўсе асноўныя прынтцыпы стварэння web-старонак і іх прывабнага афармлення.

Звесткі пра лічбавае мастацтва ў галіне дызайну рэкламы і друкаванай прадукцыі прадстаўлены ў раздзеле "Дызайн у рэкламе і паліграфіі". Кнігі адлюстравваюць прафесійныя прыёмы стварэння ілюстрацыйнага матэрыялу, які прыцягвае ўвагу. Прадстаўлены дапаможнікі па асновах праектавання, прымяненні розных відаў графікі.

Неад'емнай часткай камп'ютэрнага дызайну з'яўляецца дызайн інтэр'ераў. Матэрыялы адпаведнага раздзела раскрываюць прыёмы архітэктурнага мадэлявання, з дапамогай якога можна ствараць праекты хутка і якасна. Дадзеныя выданні добра ілюстраваны, што робіць іх нагляднымі і даступнымі для кожнага.

Віктар ЗАЯЦ
Фота аўтара

Лічбавае мастацтва — адкрытая сістэма, якая развіваецца ў кантэксце ўсяго мастацтва, актыўна ўзаемадзейнічае з традыцыйнымі відамі і ўплывае на іх. У першую чаргу адчулі ўплыў інавацыйнай больш традыцыйныя віды мастацтва — жывапіс, графіка, скульптура. Пачалі з'яўляцца галаграфічныя вываы, якія імітуюць карціну, скульптуру, рэльеф і нават архітэктурную.

Выстаўка "Сакрэты лічбавага мастацтва" ўключае каля 250 дакументаў. Прадстаўлены найноўшыя матэрыялы, папулярныя серыйныя выданні: "100 % дапа-

3-пад п'яра

Свае віншаванні калегі па працы ў галіне паліграфіі і выдавецкай справы адрасуюць дырэктару Полацкага рэспубліканскага ўнітарнага паліграфічнага прадпрыемства "Спадчына Ф. Скарыны" Уладзіміру Казіміравічу Петрашкевічу. І не толькі з 60-годдзем з дня нараджэння. А яшчэ — і з узнанага нагрудным знакам "Выдатнік друку Беларусі" загад аб чым падпісаны міністрам інфармацыі Рэспублікі Беларусь У. Русакевічам з наступнай характарыстыкай: "За значны ўклад у забеспячэнне ўстойлівых вынікаў работы прадпрыемства, выкананне прагнозных паказчыкаў...".

Ул. інф.

На ўрачыстай вечарыне з нагоды Дня работнікаў культуры міністр культуры Беларусі Павел Латушка зазначыў, што культура — дзейсны інструмент для фарміравання станоўчага іміджу нашай краіны за мяжой.

Вельмі важна прадстаўляць нацыянальную культуру за межамі. Так, у наступным годзе плануецца правесці Год культуры Беларусі ў Расіі, дні культуры ў Кітаі, Венгрыі, Славеніі. Прэзентацыя беларускай культуры плануецца правесці ў Бруселі. Беларускіх музыкантаў і выканаўцаў гасцінна вітаюць у розных краінах, з пачаткам гастраліруюць беларускія тэатральныя калектывы. Сёння прапрацоўваецца магчымасць адкрыцця Цэнтра беларускай культуры ў Кіеве. На станоўчы імідж краіны працуе і супрацоўніцтва з беларускімі дыяспарамі.

Ул. інф.

Як паведамілі ў прэс-службе Белтэлерадыёкампаніі, I Нацыянальны канал Беларускага радыё праводзіць творчы конкурс маладых музыкантаў "Маладыя таленты Беларусі", які прадоўжыцца да красавіка наступнага года. Пераможцаў з ліку маладых талентаў — салістаў і калектываў — прафесійнае журы будзе вызначаць у трох намінацыях: эстраднае вакал, акадэмічнае вакал і інструментальная музыка (акадэмічная і эстрадная). Для ўдзелу ў конкурсе ў аргамітэрт трэба прадставіць два рознахарактэрныя творы ва ўласным выкананні, заяўку на ўдзел і рэзюме. Прыняць удзел у спаборніцтве могуць маладыя людзі ва ўзросце ад 10 да 25 гадоў. Конкурс складаецца з некалькіх этапаў. У фінале адбудзецца заключны гала-канцэрт, у якім канкурсанты атрымаюць магчымасць выканаць адзін са сваіх твораў у суправаджэнні сімфанічнага аркестра Белтэлерадыёкампаніі.

В. К.

Пачынальніку полацкай археалогіі Аляксандру Мікалаевічу Ляўданскаму быў прысвечаны леташні навукова-практычны семінар у Полацку. А сёлета па матэрыялах гэтага навуковага мерапрыемства ў Полацку невялікім, праўда, накладам (усяго 100 асобнікаў), пабачыць свет адмысловы зборнік "Беларускае Падзвінне: вопыт, метадыка і вынікі палых даследаванняў (да 80-годдзя пачатку археалагічных раскопак у г. Полацку)". Распачатая напрыканцы 1920-х гадоў А. Ляўданскім праца набыла новае развіццё і пашырэнне і ў дваццаць першым стагоддзі. Пра гэта сведчаць і матэрыялы, змешчаныя ў зборніку. Прыемна, што асобным раздзелам вылучаны паведамленні і даклады па краязнаўстве і этнаграфіі. Назавём хача б некаторыя з іх: "Краязнаўцы Полаччыны друтой паловы XX стагоддзя" (М. Півавар), "Валуны Браслаўшчыны як помнікі геалогіі і этнаграфіі: з гісторыі выяўлення і даследавання" (К. Шыдлоўскі), "Уласныя імёны ў кнізе Я. Баршчэўскага "Шляхціц Завальня" як рэканструкцыя этнічнай карціны свету прывіляванага саслоўя беларускага Падзвінны ў першай палове XIX стагоддзя" (С. Шыдлоўскі), "Паганскія капішчы і дахрысціянскія культавы комплексы Пастаўшчыны" (А. Гарбуль).

Кастусь ХАДЫКА

Скокі ля Гальшанскага замка

Фэсты

У старажытным мястэчку на Ашмяншчыне прайшоў фэст "Гальшанскі замак". Яго правядзенне было прымеркавана да 10-годдзя стварэння гурта "Стары Ольса".

Фэстываль распачаўся з вітальных слоў арганізатараў. Яны з аптымізмам гаварылі пра тое, што гэта не павінен быць аднаразовы праект. "Гальшанскі замак" мусіць стаць брэндам, пад якім штогод будзе збірацца аматары старажытнай музыкі.

Канцэрт пачаўся з выступленняў калектываў мастацкай самадзейнасці Ашмяншчыны. Адначасова праходзіў кірмаш, на якім можна было прыдаць вырабы з дрэва, гліны. Для тых, хто не прывык сядзець на месцы, былі арганізаваны забавы. Нехта мог пакатацца на кані, хтосьці пастрэляць з лука ці пакадаць дзідзу.

роз". І зразумела, самі юбіляры — "Стары Ольса". Прыемна назіраць, як маладыя людзі танчаць пад старажытныя мелодыі. "Старому Ольсу" толькі 10 гадоў, а яго музыка ўжо здолела выхаваць пакаленне моладзі, якое цікавіцца рыцарскай культурай, атаясамлівае сябе з нашчадкамі Альгерда і Вітаўта.

Скончыўся фестываль фаер-шоу ад трукавога тэатра "Крэсіва".

"Гальшанскі замак" зладзілі Ашмянскі райвыканкам і турыстычнае агенцтва "Гісторыя-

Тур". Усе арганізатары выказаліся за тое, каб фестываль стаў традыцыйным. Праз год, які будзе адзначана 400-годдзе замка, фэст ужо мусіць стаць значнай падзеяй для краіны.

Выбар мястэчка для правядзення фестывалю зразумелы. Гістарычнае месца. Захаваліся руіны замка. Такі фэст здольны прыцягнуць увагу людзей да праблемы яго аднаўлення.

Падчас фестывалю была арганізавана сустрэча арганізатараў з журналістамі. На ёй старшыня Ашмянскага райвыканкама паведаміў, што "ёсць добрая ідэя па кансервацыі замка і стварэнні экспазіцыі пад адкрытым небам. Дэпутат Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Валянціна Лузіна паведаміла, што "зараз напрацавана праектна-каштарысная дакументацыя па вынясенні ліній высакавольтных электраперадач з тэрыторыі, што прылягае да замка. Гэта дазволіць потым праводзіць гідра-тэхнічныя працы па аднаўленні сажалак вакол помніка".

Сёння на разглядзе ў міністра культуры Паўла Латушкі знаходзіцца канцэпцыя Гальшанскага праекта архітэктара Ігара Раханскага.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

На здымках: вежа, якую плануецца аднавіць; святочнае шэсце.

Фота аўтара

3 улікам запатрабаванасці

— Чым парагуеце чытачоў у бліжэйшы час? — з гэтым пытаннем мы звярнуліся да дырэктара выдавецтва "Беларусь" Аляксандра Сталарова.

— Сёлетні год, — адзначыў ён, — не толькі для выдавецтва "Беларусь", але і для ўсіх астатніх выдавецтваў краіны вельмі складаны. Таму даводзіцца аператыўна пераглядаць свае планы, карэктаваць іх, уносячы адпаведныя змены, каб выпускаць тое, што будзе найбольш запатрабавана. Гэта датычыць і той літаратуры, што з'явіцца ў чацвёртым квартале гэтага года. Як вядома, нядаўна ўрачыста адзначалася чарговае Свята беларускага пісьменства, што праводзілася ў адным з прыгажэйшых беларускіх гарадоў — Сморгоні. Па традыцыі да такой знамянальнай падзеі ў культурным, дый грамадскім жыцці краіны мы выпускаем альбомы, якія знаёмяць з тым горадам, дзе ладзіцца гэтае мерапрыемства. Таму сёлета і з'явіўся альбом "Смаргонь", тэкст якога паддзены на беларускай, рускай і англійскай мовах. Нам вельмі прыемна, што да гэтага альбома вялікі інтарэс не толькі на Сморгоншчыне, але і на ўсёй Гродзеншчыне. Прынамсі, да нас звярнуліся прадстаўнікі Сморгонскага раёна, а таксама гандлёвай сеткі Гродзенскай вобласці з просьбай выпусціць дадатковы тыраж. Над ім мы і працуем цяпер. Вельмі прыхільна сустраць таксама кніга-альбом "Царскія охоты в Беловежской пушце", выпушчаная да 600-годдзя ўвядзення ахоўнага рэжыму ў гэтым цудоўнейшым прыродным запаведніку, і кніга Аляся Марціновіча "Златавуст з Турава, альбо Якая яна, старажытная Тураўшчына?", што расказвае пра жыццё і дзейнасць

Выдавецтва "Беларусь" даўно заняло на кніжным рынку сваю нішу. Прытым паспяхова ўтрымлівае яе на працягу ўжо не аднаго дзесяцігоддзя, выпускаючы кнігі самай рознай тэматыкі, у тым ліку і па выяўленчым мастацтве, альбомы, а апошнім часам не абыходзіць сваёй увагай і мастацкую літаратуру.

выдатнага ўсходнеславянскага царкоўнага дзеяча, пісьменніка, багаслова, прапаведніка Кірылы Тураўскага. Ягоная постаць пададзена на фоне асноўных падзей, якія адбываліся на Палессі ў той час. Аўтарам таксама робіцца экскурс у сённяшні дзень. На альбом "Царскія охоты в Беловежской пушце" водгукі ідуць з самых розных узроўняў як з Беларусі, так і Расіі, у тым ліку з Масквы, Санкт-Пецярбурга. Ягоны тыраж, як кажуць, тае літаральна на вачах. Да канца года мяркуем выдаць некалькі кніг у серыі "Школьная бібліятэка". У прыватнасці, папоўняць яе паэма "Слова пра паход Ігаравы", а таксама "Песня пра зубра" Міколы Гусоўскага, тэксты якіх будуць паддзены ў некалькіх перакладах. Думаецца, гэтыя творы зацікавяць не толькі вучняў, але і ўсіх, хто любіць даўнюю беларускую літаратуру, а "Слова пра паход Ігаравы" — гэта ж выдатны пісьмовы помнік усяго ўсходняга славянства. У згаданай серыі рыхтуецца і кніга казак Георгія Марчука "Дзікая груша", што павінна выйсці да канца гэтага года. З Міжнароднай выставы-кірма-

шу, што па традыцыі праходзіла ў Маскве, мы прывезлі кнігу Лідзіі Кузьміной "Павел Сухой і яго крылатыя шэдэўры", прысвечаную, як ужо відаць з яе назвы, нашаму славуцатаму земляку, авіяканструктару Паўлу Сухому. Яе і мяркуем выдаць у нашай новай серыі "Землякі". Праўда, выдавецтва "Беларусь" яшчэ ў 1985 годзе выдавала кнігу пра Сухого, але гэта было даволі сціплае выданне і яно не адпавядае сучаснаму моманту.

— А якія навінкі можна чакаць у 2010 годзе?

— Пачатак наступнага года таксама імкнёмся адзначыць выданнямі, якія б зацікавілі шырокую грамадскасць. Гэта ў першую чаргу двухтомная "Энцыклапедыя беларускай міфалогіі", падрыхтаваная калектывам навукоўцаў, якія супрацоўнічаюць з нашым выдавецтвам ужо некалькі гадоў. Адметнасць гэтага выдання ў тым, што ўпершыню ў гісторыі краіны зроблена спроба сістэматычна і найбольш поўна апісаць традыцыйную культурную спадчыну беларусаў, што дайшла да нас у выглядзе міфаў, легенд, паданняў, галоўных сімвалаў і

паняццяў, аб'ектаў сакральнага ландшафту. Апроч даўніх міфаў пра старажытных багоў, у гэтае выданне ўвайшлі народныя вераванні і прымхі. Можна даведацца таксама пра тое, якія святы і святыя, сакральныя аб'екты, жывёлы, рэчы, лічыбы ўшаноўваліся беларусамі. Як з дапамогай чараўніцтва і знахарства нашы продкі спрабавалі вырашыць грамадскія справы, уплываць на здароўе, надвор'е. "Энцыклапедыя беларускай міфалогіі" будзе багата ілюстравана. Гэта датычыць і "Гісторыі беларускага мастацтва" Барыса Лазукі, што ў параўнанні з папярэднімі выданнямі дапоўнена і будзе вельмі прыгожа аформлена. Ёсць задумка перавыдаць і альбом Вячкі Целеша "Гарады Беларусі на старых паштоўках", які заўсёды запатрабаваны. У наступным годзе, як вядома, 15 ліпеня спаўняецца 600 гадоў з дня Грунвальдскай бітвы. Да гэтага юбілею выйдзе кнігі Юрыя Бохана "Ваяры Грунвальдскай бітвы" і "Узбраенне беларускіх зямель X — XVI стагоддзяў", напісаная Боханам сумесна з Мікалаем Паплаўскім. Планаем выпусціць кнігу Ірыны Елатомцавай "Сокровища мирового стекла", прысвечаную лепшым узорам сусветнага мастацкага шкла, пачынаючы з антычнасці і па сённяшні дзень. Разглядаецца як вопыт з далёкага памежжа, так і беларускі, рускі, украінскі ў гэтай галіне. Расказваецца пра дасягненні беларускіх майстроў, мастакоў на фоне сусветных рэліквій. Выйдуць альбомы, прысвечаныя беларускім мастакам.

Гутарыў
Дзясніс БАЗЫЛЕЎСКІ

Бліц-анкета

Бясспрэчна, літаратура шмат у чым вызначае нашу свядомасць. А калі чалавек сам стварае мастацкія тэксты, то яшчэ больш цікава даведацца, чыя творчасць займае яго розум у дадзены момант. Рэдакцыя "ЛіМа" звярнулася да літаратараў з двума простымі пытаннямі: якую кнігу вы цяпер чытаеце і над чым сёння працуеце?

Алена Брава:

— Спрабую рабіць накіды адразу да дзвюх рэчаў — аповесці ды рамана. А што атрымаецца ў выніку, ці не трансфармуюцца дзве рэчы ў адну альбо, наадварот, распадуцца на чатыры — скажыце не бяруся. Перш, чым трапіць на "сваю хвалу", даводзіцца нейкі час плыць супраць плыні. Думаю, гэта звязана з немагчымасцю ў паўсядзённым жыцці быць хоць на колькі-небудзь працягла час засяроджанай на сваім унутраным свеце. Рэчы і сітуацыі, якія не маюць адносінаў да літаратуры, навязваюць сябе, з-за мітусні існуе небяспека міжволі ўзяць фальшывую ноту, таму ўважліва прыслухоўваюся да сябе і крытычна ацэньваю тое, што зрабіла і раблю зараз.

Чытаю цяпер кнігу "Праклятыя госці сталіцы" Альгерда Бахарэвіча. Магчыма, я памыляюся, але, на маю думку, з апошніх рэчаў гэтага вытанчанага стыліста знікла эмоцыя. Віртуознае валоданне мовай як інструментам удасканалілася, але той боль, які ў "Ніякай літасці Валянціне Г." яшчэ быў, трансфармаваўся ў штосці іншае. Мажліва, справа ў тым, што пісьменнік — адзіная прафесія, якая ў якасці ўмовы свайго ажыццяўлення патрабуе пекла (усё роўна — знешняга ці ўнутранага). Верагодна, з цягам часу на нашай планеце ўвогуле не застанецца месцаў, дзе пішучы мог бы набраць неабходную для творчасці крытычную масу болю. І тады літаратура стане проста гульнёй інтэлекту. Па сутнасці, гэта ўжо адбываецца.

Алесь Наварыч:

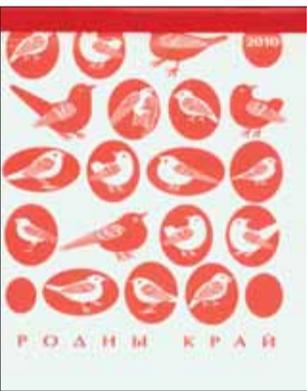
— На вялікі жаль, ад таго інтэнсіўнага чытання на месцы маёй работы — у адрозненне прозы часопіса "Польмя", — часу на тое, каб годна заляцацца да Музы, не хапае. Што паробіць... Сяды-тады зробіш замаха на свой уласны "творчы працэс", але ён замахаюць толькі і застаецца... Больш-менш рэгулярна занатоўваюцца толькі нейкія задумкі, запісваюцца віткі пэўнага, некалі прадуманага, стожэта, накідаваюцца вобразы, які раптам падступаюцца самахоць, усплываюць нечакана. Але ўсё гэта фрагменты, дэталі, часткі таго сапраўднага, якое ўсё адкладваецца і адкладваецца. Дакуль?..

З найвялікшым задавальненнем перачытваю Мікалая Карлавіча Раманоўскага — Кузьму Чорнага. Яго раманы "Пошукі будучыні", "Млечны Шлях", аповесць "Лявон Бушмар" здзівілі сваёй свежасцю, арыгінальнасцю, нечаканасцю. У тэкстах Чорнага праз сінтаксіс несапаванай русіфікацыі мовы закладзены незнішчальны код нацыі, ухоплены дух беларускасці як паводле зместу, так і ў мастацкай форме.

Падрыхтавала
Саша ДОРСКАЯ

«Лісткі календара»

Выйшаў з друку новы адрывуны календар "Родны край-2010". І адразу стаў рарытэтам! Ды ўжо ж, такіх у Еўропе, пэўна, даўно не выпускаюць. Гэта календар XIX — XX стагоддзяў. Ды і мы найчасцей купляем яго толькі для таго, каб пахваліцца перад якім сваім сябрам: во, паглядзі, што мне ўдалося набыць, беларускамоўны календар! Між іншым наклад яго не такі ўжо й малы — 13000 асобнікаў (леташні быў амаль удвая меншы — 7000). Відаць, попыт ёсць і гэта павінна дадаваць аптымізму...

З аднаго боку, факт існавання такога календара — гэта добра, але чаму б не выдаць такой жа колькасцю перакідныя календары, якія насамрэч запатрабаваны на працы дзяржаўнымі служачымі і прадпрыемальнікамі?! Аднак такія беларускамоўныя календары чамусьці рэдка з'яўляюцца і заўжды абмежаваным накладам...

Традыцыя традыцыяй, шаноўнае спадарства, а жыць трэба сённяшнім днём. І нават, час ад часу, зазіраючы ў дзень заўтрашні. Іначай мова наша так і застанецца патрыярхальнай, фальклорнай, вясковай, сялянскай... І ўвогуле цікава, ці дайшла якая частка гэтага календара да вясковай хаты? Цяпер далёка не ва ўсіх раённых цэнтрах нават кнігарні ёсць (хіба што дзеці з горада прывязуць)...

Аднак, гартаючы лісткі календара і сустраўшы тэкст пад рубрыкай "Меню для разумнікаў", не магу не працягваць для вас і не наматаць сабе на вус такую параду: "Каб хутчэй "варушыць" мазгамі, нам неабходна салодкае. Гэта значыць глюкоза. Выдатны сродак — невялікі кавалачак шакаладу... (...) А "цыбуля паляпшае сілкаванне мозгу кіслародам, ад чаго думкі "цякуць" хутчэй". Трэба будзе паспрабаваць, а пакуль абыдземся тым, што маем. Але і пры гэтым не праміну заўважыць, што юбілейныя даты ў календары (найчасцей ужо адшыўшыся з жыцця культурных дзеячаў, літаратараў, навукоўцаў) пазначаны чамусьці рысай 80-годдзя. Узрост пашанотны і ганаровы, але хіба ў нас мала выбітных таленавітых

творцаў і вучоных, якія, даў Бог, жывуць і адзначаць юбілей, пачынаючы ад 50 гадоў?!

І хіба ў нашай літаратуры ўсяго толькі адзін дзіцячы паэт У. Мацвееў (пра гэта ўжо я пісаў, дарэчы, рэцэнзуючы "Родны край" 2009 года). І чаму тут змешчаны толькі дзіцячыя вершы, хіба гэта календар для дзяцей, і ў нашай паэзіі (сучаснай ці класічнай) больш няма адмысловых творцаў і твораў?! Урэшце, можна ж было на адвароце з юбіляямі нашых выдатных паэтаў друкаваць іх лепшыя вершы.

Праўда, такія, з майго пункта гледжання, "праколы" мікшыруюцца цікавымі нататкамі пра Казіміра Свяцка (да 120-годдзя), Барыса Кіта (да 100-годдзя), Мікалая Судзілоўскага (да 160-годдзя), Уладзіміра Караткевіча (да 80-годдзя), Кузьму Чорнага (да 110-годдзя), Аляксея Пысіна (да 90-годдзя), Хведара Ільшэвіча (да 100-годдзя), Вінцека Адважнага (Язэпа Германовіча) (да 120-годдзя)... Хоць, бывае, натрапляеш і на дзіўныя спалучэнні, калі, скажам, на лістку з юбілеем вядомага мастака Ф. Рушчыца "распавядаецца" пра іншага, хоць і не менш вядомага мастака М. Шагала. Насычаны календар і ёмімі адметнымі артыкуламі пра неардынарны адкрыцці вучоных, но-белеўскіх лаўрэатаў, забаўнымі нататкамі пра "10 самых вясёлых святаў планеты" альбо ... пра "10 самых жудасных месцаў на свеце"... Ёсць шмат цікавых, займальных, энцыклапедычных, гаспадарчых (для дачнікаў), медыцынска-рэцэптуальных і проста дапаможных ма-

тэрыялаў... Я нават сам, пераглядаючы календар, мусіў сасканіраваць тры старонкі медыцынскага даведчанага тэксту, бо нідзе раней не сустракаў такой сканцэнтраванай інфармацыі пра адну хваробу, ад якой ужо доўгі час не магу пазбавіцца...

Ну, а калі ў вас на працы з'явілася "хвароба ад камп'ютэрнай мышкі", то, як пададзена ў календары, трэба "на перадплечча ў 1,5 — 2 см ад локця намацаць балючае зацвярдзенне ў мышцы. Месца масіраваць, пакуль не адчуецца палёгка. Калі кропкавы масаж ужо не дапамагае, значыць, праблема застарэлая". А вось, калі "дрэнна варочаецца язык", то "трэба памыць рукі, і паставіць указальныя пальцы ў рот на верхняе і на ніжняе паднябенне і паспрабаваць закрыць рот, пры гэтым супрацьдзейнічаючы рукамі. (...) Пасля гэтага практыкавання ўзнікае адчуванне, быццам ніжняя сквіца "агпала", яна становіцца амаль бязважкая"...

Во як. Усяму, як кажуць, свой час — і гаварыць, і набіраць тэксты на камп'ютэры... Прыслушаемся да календара і мы, наастатку адзначыўшы адказных за выхад у свет гэтага, усё яшчэ неабходнага і ў нечым сімвалічнага для беларусаў, выдання. Яго складальнікі — Валянціна Пінчук і Алена Шагун, рэдактар — А.С. Шагун, арыгінальнае афармленне мастака А.С. Навасёлава. Што ж, дзякуй за нацыянальнае дбанне, выдавецтва "Беларусь".

Леанід ГАЛУБОВІЧ

«Сэрца, табе не хочацца спакою...»

Але сказаць, што ў яго не было папярэднікаў, будзе няпраўда. Яшчэ ў 1974 годзе пачаў свой адлік аналагічны сектар, які праз шэсць гадоў "дарос" да самастойнага аддзела масавай і ідэйна-выхаваўчай работы. А ў 1991 годзе, калі Беларусь набыла незалежнасць, яго чамусь ліквідавалі: ці то паліцыя, што масавасці ў нас хапае на вулічных мітынгах, дзе можна, відаць, і ідэйна выхавацца, ці то вырашылі ў нялёгкае часы эканамічнага хаосу і безграшоўна хоць на гэтым эканоміцы. Як бы там ні было, аднак адбылося тое, што адбылося.

У другі раз аддзел нарадзіўся і неўзабаве атрымаў сваё цяперашняе найменне ўжо напрыканцы ХХ стагоддзя — у 1999-м. Менавіта тады яго і ўзначаліла Людміла Янковіч, якая разам з Тамарай Ларковай энергічна ўзялася за арганізацыю (прабачце за таўталогію) арганізацыйнай справы. А праз год апошняю змяніла Ірына Шкіронак, і такім вось зладжаным дуэтам гэтыя сімпатычныя і энергічныя жанчыны працуюць і па сёння.

Скажу адразу: калі б сюды ні завітаў, адключыць ад працы іх немагчыма. Размаўляючы з табой, Людміла і Ірына, просяць прабачэння, працягваюць шчыраваць за камп'ютэрам: уводзяць нейкія тэксты, малююць афішы, распрацоўваюць сцэнарыі, шукаюць неабходную інфармацыю ў Інтэрнеце. Раз-пораз у кабінет забягаюць факультэцкія бібліятэкаркі з просьбай дапамагчы арганізаваць мерапрыемства, аформіць кніжную выстаўку, падабраць патрэбную літаратуру па азначанай тэматыцы. І, здаецца, што гэтакім вірліваму кругазвароту аддзельскага жыцця ніколі не будзе канца. А, зрэшты, чаму здаецца? Яно так і насамрэч ёсць. У БДУ, пэўна, не праходзіць ніводнай кніжнай выставы без удзелу супрацоўнікаў АГАРА, на якіх яны і арганізатары, і дызайнеры, і фатографы, і экскурсаводы, і нават... грузчыкі: пакуюць літаратуру і цягаюць, калі трэба, — не кілаграмамі, а цэнтнерамі. Часам здзіўляешся: як толькі ўсё паспяваюць!

А Людміла і Ірына да ўсяго яшчэ ладзяць літаратурныя сустрэчы — уласнымі сіламі, на дваіх, калі можна так сказаць. Прынамсі, гэта дзякуючы менавіта ім частымі гасцямі ва ўніверсітэце (і не толькі, як раней, на адным філфаку) сталі многія беларускія пісьменнікі: праводзяцца прэзентацыі новых кніг, мадэліруюцца своеасаблівыя падарожжы па старонках творчасці таго ці іншага аўтара. Пачаліся ж падобныя імпрэзы дзесяць гадоў таму сустрэчай з паэтам Леанідам Дранько-Майсюком, следам за якім на

Цяпер ужо, мабыць, нават старажылы **Фундаментальнай бібліятэкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта не могуць уявіць, што быў некалі час, калі ў ёй не існавала аддзела гуманітарна-асветніцкай работы (АГАР). Ды з песні, як кажучь, слоў не выкінеш, гісторыю наоў не перапашаш. І калі самой бібліятэцы галоўнай навучальнай установы краіны споўнілася 88 гадоў, то названы аддзел нядаўна адзначыў толькі першы дзесятак.**

самых розных ўніверсітэцкіх факультэтах адзначыўся не адзін дзесятак майстроў прыгожага пісьменства: Вячаслаў Адамчык, Генрых Далідовіч, Людміла Рублеўская, Віктар Шніп, Аляксей Камозкі, Валерыя Кустава і іншыя. А колькі праведзена мерапрыемстваў, прысвечаных пісьменніцкім юбілеям — Івану Шамякіну, Янку Брылю, Уладзіміру Караткевічу, Яўгенію Янішчыц (я ўжо не называю прадстаўнікоў рускай і сусветнай

складзе Ядвігі Паплаўскай і Аляксандра Ціхановіча на яго словы, на экране дэманстраваліся слайды, прасябра ўспаміналі Уладзімір Марук, Навум Гальпяровіч і аўтар гэтай публікацыі, у сваіх перакладах па-ўкраінску агучыў яго Валерыя Стралко.

У Год роднай зямлі культурнага свята стала вечарына "Зямля бацькоў нашых" па старонках кнігі вялікага даследчыка Беларусі Яраслава Пархуты з удзелам аўтара

літаратуры, якіх у бібліятэцы таксама не забываюць). А хіба можна пералічыць усё тэматычныя выстаўкі да розных міжнародных і рэспубліканскіх форумаў, мерапрыемстваў правядзення якіх быў абраны ўніверсітэт!

Прапагандысцкія дэсанты да студэнтаў і выкладчыкаў неаднойчы высаджвалі рэдакцыі часопісаў "Польмя" і "Маладосць", не так даўно з падобнай місіяй хімічны факультэт наведваў супрацоўнікі "Нёмана" на чале з яго галоўным рэдактарам Алесем Бадаком.

Неаднаразова далучаўся да розных бібліятэчных імпрэз і я, але асабліва кранула распрацаваная і праведзеная аддзелам літаратурна-музычная кампазіцыя па творчасці Алеся Письмянкова, якая пачаргова прайшла на геаграфічным, філалагічным і хімічным факультэтах і ў якой былі актыўна задзейнічаны самі студэнты (між іншым, зрабіць іх не проста слухачамі, а і непасрэднымі ўдзельнікамі мерапрыемства — гэта характэрная рыса арганізатараў). У пудоўным выкананні юнакоў і дзяўчат гучалі пранікнёныя вершаваныя радкі паэта і ўрыўкі з літаратурна-сенсаментальнага эсэ "Думаць вершы", запісы песень гомельскага ансамбля "Сустрэча" і вядомага дуэта ў

Дзяржаўнага Гімна краіны Уладзіміра Карызны.

А распрацоўка і правядзенне шматлікіх літаратурных віктарын і конкурсаў, падрыхтоўка аглядаў кніжных навінак, кансультацыйных рэкамендацый выкладчыкам, студэнтам і сваім калегам, праца з даведчым матэрыялам, выступленні перад слухачамі "Школы прафесійнага майстэрства", сувязь са сродкамі масавай інфармацыі — гэта таксама вектары дзейнасці аддзела гуманітарна-асветніцкай работы. ...Хацеў было запытаць пра бліжэйшыя планы аддзела, але зайшла чарговая бібліятэкарка з чарговай просьбай, і я зразумеў: вір бібліятэчнага жыцця наўрад ці можна абмежаваць толькі планавым рэчывам. Вось выйдзе новая цікавая кніжка, пра якую пакуль што і не ведаюць, — і Людміла з Ірынай адразу загарачацца правесці яе прэзентацыю. Без усялякіх планаў. Па закліку сэрца, якому, нібы ў вядомай многім пакаленнем песні Марка Бернеса, "не хочацца спакою".

Анатоль ЗЭКАЎ

На здымку: супрацоўніцы аддзела гуманітарна-асветніцкай работы **Фундаментальнай бібліятэкі БДУ Л. Янковіч і І. Шкіронак.**

Стасункі

Ліст з Варшавы

Нечакана атрымаў нядаўна з Варшавы пісьмо і бандэроль. Абодва дасланыя былі з рэдакцыі невядомага мне рускамоўнага часопіса "Новая Польша". Аказваецца, гэтае выданне ў нумары 7—8 за бягучы год перадрукавала з "ЛіМа" мой матэрыял "Свой чалавек з панскага роду", прысвечаны памяці вядомага польскага літаратара-публіцыста Зевавіта Фядэцкага.

Тады я ўспомніў, што сваякі памерлага ў студзені пісьменніка прасілі ў мяне згоды перадрукаваць тую публікацыю ў варшаўскім выданні. І вось прыйшоў ліст з удзячнасцю аўтару і рэдакцыі "ЛіМа" за памяць пра творцу, які вырас на Лідчыне і меў добрыя стасункі з беларускімі літаратарамі і землякамі. У бандэролі ж быў згаданы нумар грамадска-палітычнага і літаратурнага штотомсячніка.

Аляксей ЖАЛКОЎСКИ

Кнігі духоўнай скіраванасці, несумненна, служаць справе патрыятычнага выхавання. Асабліва калі яны адрасуюцца падлеткам і моладзі. Невыпадкова, што іх выпуску такую вялікую ўвагу надае Выдавецтва Беларускага Экзархата. Некаторыя з'яўляюцца ў серыйным афармленні, як, прынамсі, такія, якія знаёмяць з жыццём тых, хто ўваходзіць у Сабор святых.

Гісторыя Айчыны — святое

Запатрабавана і яшчэ адна бібліятэчка. Мэты і змест яе патлумачаны на чвэртай старонцы вокладкі першай кнігі: "Серыя "Слава Айчыны" прысвечана гераічным падзеям мінулага братніх славянскіх народаў. Кожная кніжка гэтай серыі распавядае пра сілу духу і велічы душы праваслаўных воінаў, якія здзейснілі ратныя подзвігі на палях бітваў, абараняючы сваю святую веру і Айчыну. Добра ілюстраваныя выданні серыі "Слава Айчыны" раскрываюць унікальны свет айчыннай гісторыі. Кнігі ўтрымліваюць рэпрадукцыі твораў мастацтва, даўнія гравюры, здымкі і картасхемы". Застаецца хіба што дадаць, што навуковым рэдактарам серыі з'яўляецца вядомы беларускі гісторык прафесар Алег Янкоўскі.

Першай у гэтай гістарычнай бібліятэцы стала кніжка Аляксандра Вялко "Бітва каля Лясной", якая выйшла па бласлаўленні Высокапраасвятшчэннейшага Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта. Выбар выдання-першыня — невыпадковы: у канцы верасня 2008 года з дня гэтай бітвы споўнілася 300 гадоў.

Бадай, кожны яшчэ са школьных гадоў ведае, што Пётр I бітву каля Лясной назваў "матэрыю Полтаўскай бітвы". Дарэчы, на першую старонку вокладкі кнігі вынесена ягонае выказванне, якое з'явілася па-

зней. У "Гісторыі Паўночнай вайны" Пётр I пісаў: "Сія у нас победа может первого назваться, понеже над регулярным войском никогда такой не бывало; к тому же еще гораздо меньшим числом будучи перед неприятелем. И поистине оная виною всех благополучных последствий России, понеже тут первая проба солдатская была, а людей, конечно, ободрила, и мать Полтавской баталии, как ободрением людей, так и временем, ибо по девятомесечном времени она младенца счастье принесла". Гэтым "младенцам" і стала Палтаўская бітва, што сапраўды адбылася роўна праз дзевяць месяцаў — 27 чэрвеня 1709 года і закончылася поўным разгромам шведаў.

Прысвечаная бітве каля беларускай вёскі Лясной, якая цяпер знаходзіцца ў Слаўгарадскім раёне, кніжка разам з тым расказвае і пра падзеі, што папярэднічалі гэтай супрацьстаянню Расіі і Швецыі. А Вялко пабудоваў сваю гаворку так, каб чытач мог атрымаць як мага больш поўнае ўяўленне пра тое, што адбылася тры стагоддзі таму.

Прынамсі, расказваецца, як Расія прымала ўсе захады для таго, каб выйсці да мора, як шукала яна сабе саюзнікаў, сярод якіх пэўны час была і Рэч Паспалітая. Гэта таксама і аповед пра тое, як Паўночная вайна, што пачалася ў лютым 1700 года (як вядома, яна

распянулася на 21 год), несла з сабой кроў, смерць, насілле, але разам з тым сведчыла пра мужнасць і гераізм тых, хто абараняў сваю зямлю ад ворагаў.

Пра ўсё гэта гаворыцца проста, даходліва, але так, што не абмянецца ўвагай ніводзін важны момант супрацьстаяння Расіі і Швецыі. Шматлікі ілюстрацыйны матэрыял не толькі дапаўняе апавед, але і сам нясе важную сэнсавую ілюстрацыйную напоўненасць, адначасова дэталючы атраўныя ўяўленне, што тады адбылася. Дзеля гэтага выкарыстаныя як даўнія ілюстрацыі, так і спецыяльна зробленыя для гэтага выдання.

Апошні раздзел "На полі славы" расказвае пра ўшанаванне памяці аб перамозе рускай зброі над шведскай. Гэты раздзел, як і папярэднія, таксама добра ілюстраваны. Пры тым змешчаны не толькі здымкі, што сталі ўжо гісторыяй, а і тыя, якія ўзнікаюць тое, што можна пабачыць у вёсцы Лясной сёння. З іх відаць, як захоўваецца "святшчэнны пакой герояў бітвы каля Лясной".

Наперадзе — новыя кнігі серыі "Слава Айчыны". Хочацца спадзявацца, што адна з іх раскажа і пра знакамітую Грунвальдскую бітву. А ўвогуле бітваў, якія засведчылі моц славянскай зброі (у тым ліку, зразумела, і зброі беларускай) у розны час, як вядома, адбылася шмат. Аб'ектыўны расказ пра іх — гэта таксама вяртанне гістарычнай памяці, але разам з тым і вяртанне гістарычнай справядлівасці, бо, на жаль, па-ранейшаму знаходзяцца ахвочыя падвяргаць рэвізіі не толькі тое, што адбылася параўнальна нядаўна, але і адзеленае ад нас не адным стагоддзем.

Асабліва падобныя кнігі неабходны дзецям, таму і адрасуецца "Бітва каля Лясной" у першую чаргу сярэднім і старэйшым школьнаму ўроству. Хоць яе будзе цікава прачытаць кожнаму, хто неаб'якава да свайго мінулага, лепей хоча ведаць гісторыю.

Барыс САЗОНЕНКА

Развітанне з Талстым

Сярод мысляроў і пісьменнікаў постаць Льва Мікалаевіча Талстога надзвычай неардынарная, яго геній настолькі парадасальны і грандыёзны, што і праз сто гадоў пасля смерці многія праблемы, якія пісьменнік падняў сваёй творчасцю і грамадскай дзейнасцю, так і засталіся актуальнымі.

З красавіка па кастрычнік у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры працавала выстава "Жыццё Л. М. Талстога ў фотаздымках сучаснікаў". А ў праграме заключнага вечара прайшоў прагляд фільма "Таямніцы спальнага пакоя". Прыхільнікі творчасці Талстога, бібліятэкары, выкладчыкі вышэйшых навучальных устаноў і студэнты змаглі паразважаць і падзяліцца думкамі наконт ульыву генія рускай літаратуры на сучасную грамадскую думку і на развіццё літаратуры. Сярод запрошаных гасцей былі доктар філалагічных навук Тацяна Дасаева, кандыдаты філалагічных навук Галіна Адамовіч і Міхась Кенька, дачка Янкі Брыля Наталля Семашкевіч, дачка Алеся Адамовіча Наталля Адамовіч, студэнт, журналіст. "Адлучэнне Льва Талстога ад царквы", "Леў Талстой і Янка Брыль",

"Леў Талстой у творчасці Алеся Адамовіча", "Уздзеянне генія Талстога на сучасныя літаратурныя працы" — такія тэмы абмяркоўваліся ўдзельнікамі вечарыны. Міхась Кенька звярнуў увагу, што каляровы фотаздымак Талстога, які прадстаўлены на выстаўцы — увогуле адзін з першых каляровых фотаздымкаў, зробленых у Расіі.

Дырэктар Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Лідзія Макарэвіч нагадавала, што за час працы выставы "Жыццё Л. М. Талстога ў фотаздымках сучаснікаў" яе змаглі наведаць каля трох тысяч наведвальнікаў.

— Але ж, акрамя дзючай выставы, за гэты час у музеі праходзілі і іншыя мерапрыемствы, звязаныя з творчасцю Талстога?

— Так. Да прыкладу, падчас "Музейнай ночы" прайшоў "Баль Наташы Растовай" — студэнты Беларуска-

кага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў пераўвасобіліся ў вобразы герояў Талстога, гучала жывая музыка і голас самога Льва Мікалаевіча, узяты з фондаў Беларускага радыё. Артыст і дыктар радыё Алег Вінярскі праводзіў гэтае дзейства, вельмі цікавае і змястоўнае, чыталіся фрагменты твораў Талстога. І вось сёння заключны акорд — завяршэнне працы выставы, якая вяртаецца ў Маскву. Упэўнена, выстава пакінула светлы след у душы наведвальнікаў: самі фотаздымкі нясуць пэўную энергетыку, мы змаглі пабачыць Льва Мікалаевіча не толькі на класічных здымках, да якіх прывыклі, але і даволі рэдкія выявы класіка, а таксама малюнкi самога Льва Мікалаевіча — гэта проста адкрыццё для нашага беларускага гледача.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

Are you ready?

ЯНЫ — сучасныя паэты — дакладна ведаюць адказы на пытанні што? дзе? і калі?, бо ЯНА — інтэлектуальная літаратура — патрабуе выключнай філалагічнай падрыхтоўкі і эрудыцыі.

Інтэлектуалізм у паэзіі сёння — гэта і правакацыя, і інтрыга, і неабходнасць. "Паводзіны" інтэлектуальнай плыні ва ўмовах постмадэрнізму прывялі да спрэчнага пытання пра сутнасць і прызначэнне лірыкі як роду літаратуры. Выражаць пачуцці і эмоцыі аказалася недастатковым.

Прыхільнік інтэлектуальнай паэзіі атрымлівае такое ж маральнае задавальненне, як, напрыклад, аматар крыжаванак. Адрозніваецца хіба што від разгадкі: вобразны — у першым выпадку (пэўны малюнак пакідае адбітак у памяці) і матэрыяльны — у другім (газета з запаненай крыжаванкай проста выкідаецца). І яшчэ: калі ў крыжаванцы колькасць слоў абмежаваная, то ў інтэлектуальнай літаратуры межаў няма — адна разгадка прыводзіць да іншых загадак і г.д.

зумовая, духоўная літаратура, якая мае адносіны да інтэлекту (сцвярджае тлумачальны слоўнік); гэта — аналіз тых ведаў, якія ўжо існуюць (падказваюць філосафы); інтэлектуальны — значыць, прыгожы, ідэальны (паэтычна адказвае У. Дубоўка); гэта — лагічна пабудаваная паэзія, пазбаўленая пачуццяў і эмацыянальных перажыванняў (думаюць аматары папулярнага літаратуразнаўства); гэта — сінтэз філосафіі, культуралогіі, гісторыі, мастацтвазнаўства, лінгвістыкі, сацыялогіі, паліталогіі, публіцыстыкі (вырашчыў той, каго няма)...

Сёння беларуская літаратура перажывае перыяд катарсісу. Сучасная літаратура з яе мультыкультуралізмам дазваляе ахапіць увесь гістарычны час, чаго ні адна з папярэдніх эпох зрабіць не адважылася. Але ўжо дзесяць год таму прадстаўнік

Гангоры (М. Барадзіна), англійскую мову (С. Прылуцкі, А. Хадановіч), філосафскія развагі на польскай мове К. Кеслёўскага (А. Кавалеўскі, аўтар палічыў патрэбным даць пераклад, але не думаю, што гэта неабходна), цытаты з тэкстаў сучасных украінскіх літаратараў С. Жадана, Н. Белацарковец, Ю. Андруховіча (С. Прылуцкі, М. Мартысевіч), а латынь увогуле пачувае сябе даволі камфортна сярод беларускага тэксту. Так што: *carpe diem*, чытач, *carpe diem* (крыху змененая цытата з С. Прылуцкага).

Каб разгадаць наступны код інтэлектуальнай паэзіі, неабходна быць вельмі начытаным чалавекам. Толькі тады стане зразумелым, чаму, напрыклад, верш "Супермаркет адзіноты" прысвечаны Ірэне Карпа, і чым падобны "Жоўтая страла" В. Пялевіна і слэшверш А. Івашчанкі, чаму імя А. Разанава стаіць побач з іменем М. Смарыцкага і г.д. Тут жа давядзецца актывізаваць веды па гісторыі літаратуры ад антычных часоў, звярнуцца да Бібліі і "Іліяды".

Часта кодавай з'яўляецца назва кнігі. Напрыклад, "Экзистэнцыйны пейзаж" В. Трэнас: для таго, каб раскрыць сутнасць вершаў, неабходна ў першую чаргу ведаць пра "паводзіны" экзистэнцыялізму ў жывапісе.

Інтэлектуальная літаратура ў многім сінтэтычны від мастацтва. Гэтым тлумачыцца стыль кнігі А. Хадановіча "Сто лі100ў на tut.by", зварот да візуальнай і графічнай паэзіі В. Жыбуля і М. Башуры, псіхіятрызм прозы Л. Вольскага і А. Гуцава. Асаблівай увагі патрабуе музыка, якую аўтар знакамітага "Доктара Фаўстуса" лічыў самай духоўнай і універсальнай з'явай. Сапраўды, запісаць блюз, нахворан або капрычыю паэтычнымі радкамі аказалася магчымым толькі дзякуючы прадстаўнікам інтэлектуальнай плыні ў літаратуры.

Даволі цяжкай, але вельмі займальнай акажацца разгадка моўных кодаў, асабліва фразеалагічных. Гулівыя на першы погляд, яны нясуць вялікую сэнсавую нагрузку ("каханне з першага позаху", "ні калі-ва сну ўваччу", "першы, блін, комам", "неба не ў тое горла трапляе", "верабую па калена палена", "жаба душыць мяне. // Разам з ёю сяджу ў каліне", "перакласці чужое шчасце / / вам на плечы — цягнуце самі").

Дарэчы, Пятро Васючанка лічыць інтэлектуальную літаратуру "халоднай", але ЯНА хутчэй універсальная, бо ЯНЫ не абмяноўваюць ні жарсці, ні сентыментальнасці, ні рамантыкі: "я гатовы // перажыць з табою і жыць адною табою // дзель цябе я згодны на перамовы // з любою з дзвюх сіл — добраю і ліхою" (С. Прылуцкі). Магчыма, цяжка паверыць у той факт, што паэзія можа быць універсальнай, і сёння ў такую яе ператварае інтэлектуалізм. А ў постмадэрнісцкай ліхаманцы ўсёдазволенасці нельга не скарыстаць момант.

Ірына БАЖОК

Хаця сваю першую кнігу пісьменнік Леанід Зубараў выдаў больш як два дзесяцікі год таму і ўвесь гэты час працаваў плённа, імя яго, на жаль, мала вядома шырокаму колу чытачоў. Так адбылося, што ў літаратуру гэты аўтар прыйшоў у каламутныя часы перабудовы, калі вельмі часта на слыху аказваліся імёны не самых вартых творчых асоб, але тых, каму стала магчымай для піяру.

Зачараваны гісторыяй

І тым не менш творы незнакамітага, "нераспіранага" Л. Зубарава заўсёды знаходзілі свайго чытача. Тыраж яго першай кнігі "Максім Багдановіч" (1988) колькасцю 20000 (!) асобнікаў поўнаасцю разышоўся за якія-небудзь тры-чатыры месяцы, а яе пераклад на рускую мову ў 2005 годзе таксама не залягаўся на паліцах кнігарняў.

Усяго свет пабачылі 9 кніг Л. Зубарава, які піша на дзвюх мовах — рускай і беларускай: памянёная ўжо кніга "Максім Багдановіч", "Крык буревестніка" (1989), "Змітрок Бядуля" (2006), "Возлюбленныя Максіма Горькага" (2008), "Пророчество Казінца" (2008), "Расплата" (2008), "Бомба для Расіі" (2009).

Увагу аўтара заўсёды прыцягваюць асобы ў пераломных альбо надзвычайных, трагічных акалічэннях. Ставячыся з адказнасцю да аповеда пра іх жыццё і дзейнасць, аўтар кярпаліва вывучае горы архіўных матэрыялаў у Беларусі, Расіі, ЗША, Германіі, сустракаецца са сведкамі падзей і сваякімі тых, каго ўжо няма ў жывых.

Зразумець логіку падзей, якія апісвае аўтар, дапамагаюць чытачу не толькі, у прыватнасці, багатства на метафары, часам проста акварэльныя пейзажныя ўстаўкі, але і выразныя фі-

зіягнамічныя і псіхалагічныя партрэты, складзеныя па фотаздымках і апісаных людзей, што асабіста ведалі герояў аповеда. Да прыкладу: "Внешняйшым оберштурмбанфіюрер Эдвард Штраух намінаваў мелкаго лавочніка. Прилизанные волосы, круглые очки, увеличивавшие поросычки глазки, широкий подбородок. Дужка золотых очков, врезавшаяся в переносицу, свидетельствовала об образованности, но шрам на щеке говорил о характере заносчивом, зломном, нико-му не прощавшем обиды." ("Пророчество Казінца")

На старонках кніг Л. Зубарава — дэялогі, думкі і разважанні герояў, якія аўтар рэканструюе на аснове сведчанніў відавочцаў і аналізу дакументаў, зыходзячы з фактаў і логікі падзей. Л. Зубараў ужывае ўвесь арсенал сродкаў мастацкай літаратуры, максімальна ашчадна ставячыся да дакументаў, якія цытуе шырока і да месца.

Аднак аб'ектыўнасць патрабуе адзначыць і недахопы, якіх у кнігах Л. Зубарава не тое, каб вельмі многа, але стае.

Першы і галоўны з іх — паспешлівасць. Аўтар спяшаецца выкласці чытачу ўсё безумоўна цікавае, што ведае, і не заўважае, як часам у яго апісаннях прыгажосць пераходзіць у штурч-

ную прыгожасць, некаторыя дэялогі і разважанні набываюць рысы парадыйнасці, не вытрымліваюцца стыль. Так, расказваючы пра І. Казінца ў гестапаўскіх засценках, Л. Зубараў піша: "В ответ на эти предложения Казинец лишь улыбался. Даже когда ему расквасили лицо и улыбка стала напоминать страшную гримасу..." ("Пророчество Казінца"). Тут прастамоўе, амаль жаргоннае расквасілі яўна недарэчы. Альбо вось зусім назграбная фраза: "Как только на свет появилась Марфа, бабушка прибыла на подмогу и взялась наводить уход за новорожденной" ("Возлюбленные Максіма Горькаго"). Магчыма, аўтар хацеў сказаць "прыняла ўхажываць за новорожденной". Альбо "стала хлопотать возле новорожденной".

Хаця ў мастацка-дакументальнай аповеці немагчыма абысціся без дэялогаў, усё ж такі думаецца, што аўтар крыху злаужывае імя, выкарыстоўваючы і там, дзе можна было абмежавацца прастай перадачай фактаў. А здаецца дапускае і фактычныя памылкі. Напрыклад, у аповеці "Расплата" ўпамінаецца падпольшчык па прозвішчы Бувальш. Я асабіста ведаў гэтага чалавека. Яго прозвішча было Бываль. І ўдакладніць гэта — нескладана, дастаткова зазірнуць у шматтомнае выданне "Всенародное партизанское движение в Белоруссии в годы Великой Отечественной войны" альбо ў кнігу І. Новікава "Руiny страляюць ва ўпор".

І ўсё ж, нягледзячы на гэтыя крыўдныя недарэчнасці, якія можна лёгка выправіць пры перавыданнях, Л. Зубараў робіць важную справу, даносячы да сучаснікаў у вобразнай і запамінальнай форме факты айчынай і сусветнай гісторыі.

Фелікс БАТОРЫН

3 рэдакцыйнай пошты

Просім увагі!

Як гэта ні здзіўна, але ў наш, здавалася б, тэхнакратычны век людзі па-ранейшаму цікавацца літаратурнай творчасцю, імкнуцца дасканала авалодаць майстэрствам слова, атрымліваюць асалоду ад самога працэсу стварэння паэтычнага або праязічнага твора...

У 2000 годзе сямёра студэнтаў Гродзенскага медыцынскага ўніверсітэта сабраліся некалькіх выкладчыкаў і прапанавалі стварыць ва ўніверсітэце творчы клуб, дзе пачаткоўцы маглі б паказаць або агучыць свае творы, атрымаць тэарэтычныя веды па літаратурных пытаннях. Так і ўзнік літаратурна-мастацкі клуб "Катарсіс". А менш чым праз год выйшаў у свет невялікі зборнічак вершаў "Вечныя каникулы", у якім свае творы змясцілі шаснаццаць аўтараў — студэнтаў і выкладчыкаў ГрДМУ. Вельмі хутка звесткі пра дзейнасць клуба распаўсюдзіліся не толькі па ўніверсітэце, але і за яго сцены. Клуб пачаў колькасна і якасна расці. І вось ужо ў гэтым годзе ў выдавецтве ААТ "Брэсцкая друкарня" выйшла другая кніга літаратурнага клуба "Катарсіс" пад назвай "Гіпакратавы ваганты". Гэтым разам на старонках зборніка знайшлі месца вершы, апавяданні, эсэ пяцідзесяці аўтараў! Кніга аздаблена цудоўнымі малюнкамі ўні-

версітэцкіх мастакоў. З нагоды выхаду "Гіпакратавых вагантаў" у медыцынскім ўніверсітэце адбылася прэзентацыя зборніка, якая сабрала вялікую колькасць аматараў літаратуры. І як вынік — з'яўленне новых сяброў нашага літаратурнага клуба, чый творчы дэбют хутка адбудзецца на "Літаратурнай старонцы", якую штотымся змяшчае ўніверсітэцкая газета "Эскулап".

І вось тут мне хацелася б закрануць адну досыць важную праблему. Тыя пяцьдзесят аўтараў, чые творы з'явіліся на старонках "Гіпакратавых вагантаў", — далёка не ўсе студэнты і выкладчыкі ГрДМУ. На працягу ўсяго існавання клуба да нас прыходзілі і прыходзяць студэнты іных вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў, дактары, пенсіянеры... Усе яны хочучь, зразумела, надрукавацца, але многія з іх імкнуцца яшчэ і навучыцца добра пісаць. А хто можа ім дапамагчы ў гэтым?

На гродзенскім форуме (forum.grodno.net) ёсць раздзел "Літаратура" і адна цікавая "галінка": "Усё пра тэае вершы і прозу". Самадзейныя аўтары друкуюць тут свае творы і спрабуюць прааналізаваць чужыя. Безумоўна, усё гэта адбываецца на досыць дылетанцкім узроўні, але факт мае месца: за паўтара года існавання "галінкі" там было змешчана больш як семсот твораў і рэцэнзій, зафіксавана больш чым семнаццаць тысяч наведванняў. І гэта практычна адна моладзь. Ці не варта было б прафесійным пісьменнікам дапамагчы гэтым моладзям, некаторым сапраўды таленавітым, аўтарам?

Магчыма, у іншых рэгіёнах ужо назапашаны пэўны вопыт працы з творчай моладдзю, аматарамі мастацкага слова. Добра было б даведацца пра гэта, нешта карыснае ўзяць і для сябе. Чаму б час ад часу не праводзіць практычныя семінары з кіраўнікамі творчых аб'яднанняў і клубаў, аказваючы ім хай і не матэрыяльную, дык хаця б маральную і тэарэтычную дапамогу?

Віктар ВАРАНЕЦ, кіраўнік літаратурнага клуба "Катарсіс" Гродзенскага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта

Перадгісторыя

Нязведны лёс навуковага артыкула, укінутага ў віртуальную прастору. Дарэмна папракалі дыскутантаў у тым, што ніхто з іх не вярнуўся да прааналізаваных мастацкіх тэкстаў, гаворка круцілася вакол асобных фраз і іх трактовак. Тэкст Сіньковай, як цяпер можна прызнацца, ад пачатку не быў дыскусійным: аналіз мастацкіх тэкстаў, акрэсленае наяўнай літаратурнай іерархіі і адпаведнае вызначэнне месца гэтых тэкстаў у згаданай іерархіі. Інфармацыя карысная для літаратуразнаўцаў і выкладчыкаў, якім для працы патрабуецца класіфікаваны і структураваны матэрыял.

У сучаснай сітуацыі, калі крытыка не выконвае дарэшты свае функцыі, калі крытыкі баяцца пакрыўдзіць аўтараў альбо не могуць прафесійна ацаніць твор і таму чакаюць меркаванняў аўтарытэтаў, калі крытыка па-ранейшаму застаецца заангажаванай, многія яе функцыі міжволі ўскладаюцца на літаратуразнаўства. Але вузкапрафесійныя выданні не даходзяць да шырокай публікі: калі б у свой час быў уважліва прачытаны артыкул Л. Сіньковай "Мець уласны погляд на сваю гісторыю" ў першым выпуску "Беларускага літаратуразнаўства" (2003 г.), то эмоцыі ад прыхільнікаў/непрыхільнікаў гэтых пісьменнікаў было б не меней. Пры гэтым на плечы прафесара Сіньковай клаўся падвойны цяжар: ацаніць творы вядомых аўтараў, раскрыць сутыкненні іх светапоглядаў у святле тэндэнцый развіцця беларускай літаратуры і ўпісаць іх у сінхронічны і дыяхранічныя лініі пераэмнасці.

Але тэксту пра маргінальную беларушчыню "папанавала" трапіць у інтэрнет-прасторы і не да сваёй мэтай аўдыторыі, якая, па-першае, яго не зусім правільна зразумела, учапіўшыся за паасобныя маркіраваныя словы, а па-другое, мела магчымасць хутка рэагаваць. Уператыўнасць — амбівалентная якасць камунікацыі ў Сеціве: нібыта добра атрымаць імгненную зваротную сувязь, але праз такую хуткасць яна рэдка бывае ўдумлівай.

Пакуль я дыскутавала з апанентамі на старонках свайго і чужых благаў, у "ЛіМе" з'явіўся спачатку мой артыкул "Па Гамбургскім рахунку" (11.09.09), а потым адначасова (25.09.09) — водгукі Наталлі Пазняк і Лады Алейнік. І калі ў друку на гэтым вострай размова пра сучасную літаратуру нібыта скончылася, у Інтэрнеце яна нечакана разгарэлася нанова. Схлынулі першыя эмацыйныя водгукі, быў час на развагі...

Тэорыя вельмі паскоранага развіцця літаратуры

1 кастрычніка 2009 года ў Інтэрнеце з'явіўся артыкул Таццяны Нядбай (у ЖЖ — niadbaj) "Літаратура — хірургію vs нацыятворцы" (<http://budzma.org/pohljad/khirusurhi-vs-nacyuyatvorcy.html>). Аўтарка наступным чынам акрэсліла сваё бачанне дыскусіі:

Агзін бок спрабуе ўсталяваць іерархію (вам — у мэйнстрым, а вам — на маргінэс), хаця такая іерархія вызначаецца чытачом і толькі чытачом (калі ў сённяшнім кантэксце ўвогуле могуць быць карэктнымі хоць якія іерархіі), а не крытыкамі і літаратуразнаўцамі, нягледзячы на цацкалы натуральнае і, зрэшты, зразумелае мне жаданне бачыць "пазітыўную" нацыянальную літаратуру. Тут праблема ў іншым — цікава разабрацца, чаму няма настолькі ж прывабнай і такой жаданай "пазітыўнай літаратуры" (літаратуры з "пазітыўнай" карцінкай мінулага і сучаснасці) або, калі яна ёсць, то чаму яна не настолькі ж папулярная? <...> Другі бок, чапляючыся да асобных, не заўжды адэкватных выказванняў, відавочна ўтрымлівае іх і ганарліва чапляе на сваё ярлык "воргаў беларушчыны", літаратараў, якім забараняюць пісаць так, як яны хочуць, і чые кнігі хочуць спаліць на вогнішчы.

Уяўленне традыцыі

Працяг палемікі

У ліпені ў сваім блогу я вывесіла артыкул прафесара Людмілы Сіньковай "Старая маргінальная беларушчына ў тэкстах А. Бахарэвіча, М. Мартысевич і Е. Вежнавец". Артыкул выклікаў бурную рэакцыю віртуальнай калялітаратурнай грамадскасці, а таму стала зразумела, што ён можа зацікавіць і друкаваныя СМІ (перадрук са скарачэннямі ажыццёлены ў "ЛіМе" ад 28.08.09). Такім чынам, была зроблена досыць паспяхова спроба паралельнага мадэравання дыскусіі адначасова ў "ЛіМе" і ў Інтэрнеце.

Яшчэ раз хацелася б адзначыць, што іерархія патрэбна не чытачу, а тым, хто прафесійна працуе з тэкстамі, хто піша дысертацыі ці складае праграмы па літаратуры. Далей Т. Нядбай разважала блізка да тэорыі паскоранага развіцця літаратуры (паскоранасць — гэта вымушанае адступленне ад заканамернасцей класічнага развіцця развітых літаратур, якое суправаджаецца сцяжэннем і нават выпадзеннем асобных перыядаў эстэтычнай эвалюцыі, змяшчэннем метадаў і стыляў, іх недастатковай выяўленасцю, з мэтай не адстаць ад сучаснага тыпу мастацкага мыслення, уласцівага развітым літаратурам (акадэмік В. Каваленка)):

Здаецца, гэта праблема і таго, што мы здаемса сабе дарослымі, а насамрэч — мы проста вялікі дзеці, поўныя комплексаў непаўнаватраснасці. Менавіта таму нам і патрэбны прышчэпкі "ўпэўненасці ў сабе", якія мы шукаем у літаратуры і патрабуем ад літаратараў. Прышчэпкі, якія ўжо не патрэбны сапраўды дарослым і ўпэўненым у сабе (такім, як, напрыклад, палякі, бо яны гэты шлях прайшлі яшчэ ў XIX — XX ст.). Тое, што палякі ўжо не мусяць займацца нацыятворчасцю, сумненні не выклікае. Пытанне ў тым, ці мусім (і ці хочам) займацца нацыятворчасцю мы? Вось мы і апынуліся ў сітуацыі, калі прынамсі адно звязно ў нашым сталенні прапушчанае, і цяпер невядома, што рабіць: ці яго ствараць, ці ісці ў нагу з тымі, хто гэты шлях ужо даўно прайшоў (чытай — быць актуальнымі і роўнымі ім). Выхвалячую функцыю літаратуры скасавалі ўжо даўно, так. Але ніхто не скасоўваў уплыў літаратуры на светапогляд яе чытачоў.

У нас складаная гісторыя, наша літаратура развівалася дыскрэтна, а таму часам паскорана, яднаючы ў сабе адначасова розныя эстэтычныя кірункі і мастацкія сістэмы (вымушаны крок), але... але хіба мы не складаліся як нацыя? Што значыць заняцця цяпер, у пачатку XXI ст., нацыятворчасцю ў літаратуры? А, даруйце, што рабілі нашы класікі? Хіба яны не напісалі адпаведныя "нацыястваральныя" творы? На якой падставе мы павінны свядома вярнуцца на 100 — 150 гадоў таму, калі можна абапярціцца на досыць значны корпус тэкстаў? Проста... гэты корпус трэба ведаць. Але гэта ўжо іншая праблема.

Паўстанне «акадэмікаў»

ЖЖ-карыстальнікам Iten'am была зроблена спроба адасобіцца ад літаратуры і сацыялагічна растлумачыць... прычыны ўзнікнення артыкула Л. Сіньковай:

Акадэмія (а гэта Сінькова і іншыя прадстаўнікі "рутынізунай артадоксіі") стала губляць свой уплыў, яна перастала быць кананізуючай інстанцыяй, задача якой — вызначыць дэфініцыі і вырашаць, хто пісьменнік, а хто не, што такое сапраўдная літаратура, і што такое несапраўдная літаратура.

Своеасабліва дэманізацыя акадэмічнай супольнасці мела поспех у многіх ЖЖ-карыстальнікаў, якім здавалася, што іх любімых і іх знаёмых аўтараў пакрыўдзілі: "Ага, у літаратура-

знаўцаў адбіраюць права судзіць, таму яны заварушыліся". У адказ я мусіла растлумачыць, што а) каго-небудзь кананізаваць літаратуразнаўцы-выкладчыкі мусяць пры кожным складанні вучэбнай праграмы, і гэта адначасова і права, і абавязак, які ніхто не забірае; б) той уплыў, які мелі літаратуразнаўцы, напрыклад, у савецкія гады, быў страчаны даўно, дзіўна было б "акадэмікам" "ачомацца" праз 18 — 20 гадоў пасля падзеі. Натуральна, што ў размове пра сучасную літаратуру кожны акцэнтаваў увагу на пытаннях, актуальных для сябе, а не для агульнага "пошуку ісціны". Так, Iten зрабіў захад з іншага боку:

Нельга казаць пра тое, што павінна рабіць беларуская літаратура, трэба ставіць пытанне інакш: якую кнігу многія людзі хацелі б прачытаць, якую сур'ёзную кнігу, што не мае дачынення да маскульту альбо хаця б уяўляе з сябе ўдалае спалучэнне маскульту і пэўнай жыццёвай, але не побытавай філасофіі?

<...> У нас не стаў каштоўнасцю індывідуалізм, беларуская культура доўга была калектывісцкай, толькі цяпер індывідуалізм становіцца пэўнай каштоўнасцю. Грамадства было прывучана мысліць не індывідуальна, а структурна, катэгорыямі "гэарграфіі ў савецкую эпоху, "нацыі" ў постсавецкую эпоху. І наша грамадства толькі пачынае мысліць інакш, яно распалася на асобныя суб'екты. Гэты распад прыняў максімальную форму, у постсавецкай Беларусі людзі атамізаваны, аддалены адно ад аднаго, хоць і жывуць разам.

<...> Новая беларуская "суб'ектыўнасць" праходзіць цяпер балючыя стадыі свайго развіцця. Першая праблема заключалася ў тым, што няма мовы, пры дапамозе якой можна выразіць гэтую суб'ектыўнасць (мова літаратуры ў Беларусі доўгі час была сацыяльна-эканамічнай). Другая праблема — неразуменне праблемы самой суб'ектыўнасці, як чалавечага стану "суб'ектнасці". <...> гэта стан, калі мы не пакрыўджаны на свет, але, адначасова, не чакаем ад яго нагаджанняў, свет не мае намеру ў дачыненні да нас. Агсюль і паняцце "гераічнага мастацтва" (Мамаргашвілі): чалавек вучыцца жыць "адзін", вучыцца вытрымліваць "жыццё", абпіраючыся выключна на сябе самога, задача "гераічнага мастацтва" — паказаць, як можна так жыць, не апелюючы да ўласнай слабасці ці знешніх абставін.

І калі чапляцца да сучаснай беларускай літаратуры, то толькі з гэтай нагоды: ці да гэтай літаратуры разуменне жыцця <...> "Безнадзейнасць", якую нам дорыць гэтая літаратура, калі гэты матыў у ёй прысутнічае, звязаны не з тым, што ў гэтай літаратуры знішчаецца "традыцыя", а з тым, што ў творчасці "суб'ектыўнасць" чалавека выглядае не прапрацаванай, гэта яшчэ не суб'ектыўнасць, у літаратуры зацімат прэтэнзій да таго, што навокал, да грамадства, няма расповеда пра паўнаватраснага суб'екта, які "вытрымлівае" жыццё.

Шмат зроблена апошнім часам на Магілёўшчыне дзеля прапаганды літаратурнай спадчыны. Незабўны, да прыкладу, шэраг мерапрыемстваў, які адбыўся летась з нагоды 200-годдзя з дня нараджэння ўраджэнца Бабруйшчыны, класіка беларускай літаратуры Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. У цэнтры Бабруйска ўстаноўлены помнік Дуніну-Марцінкевічу, што стала значнай культурнай падзеяй для Магілёўшчыны.

3 павагай да літаратурнай спадчыны

Сёлета магілёўскае Прыдняпроўе адзначыла 95-годдзе знакамітага земляка, народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова. Нашы пісьменнікі бралі актыўны ўдзел у навукова-практычнай канферэнцыі "Аркадзь Куляшоў — класік беларускай літаратуры", якая прайшла на базе Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта, што носіць імя паэта. Багата цікавых літаратурных сустрэч, кніжных прэзентацый адбылося на малой радзіме паэта ў Касцюковічах у дзень яго нараджэння падчас традыцыйнага ўжо свята паэзіі "Белы бусел над Бесяддзію".

Не забытыя намі і іншыя пісьменнікі-землякі. Вялікую цікавасць сёлета выклікалі праведзеныя разам з супрацоўнікамі ўстаноў культуры мерапрыемствы ў рамках літаратурнага календара "Юбіляры месца": у гонар 90-годдзя Васіля Хомчанкі і Пятра Шасцерыкова, 85-годдзя Міколы Лук'янава, 80-годдзя Дзмітрыя Бугаёва і Міколы Лусферава, 75-годдзя Віктара Хаўратовіча, 60-годдзя Уладзіміра Саламахі і Ніны Кавалёвай.

Юбілей горацкай паэтэсы Ніны Кавалёвай адзначаўся ў дзень яе нараджэння 28 ліпеня ў Горацкім раённым цэнтры культуры. Юбілярку прыехаў павіншаваць старшыня суседняга Дрыбінскага райвыканкама Пётр Панасога. На Дрыбіншчыне, у вёсцы Ескаўка, нарадзілася і вырасла будучая літаратарка, тут напісала свае першыя паэтычныя творы. У адрас Ніны Кавалёвай — мужнай і таленавітай асобы — прагучалі віншаванні сяброў-пісьменнікаў, удзячных чытачоў, музычных прывітанні самадзейных артыстаў, якія выканалі амаль два дзесяткі песень на словы паэтэсы.

У бягучым годзе многія аўтары парадавалі чытачоў новымі кніжкамі. Адзначу, што нашы літаратары плённа працуюць над выкананнем культурных і гістарычна значных праектаў. Так, дакументальныя кнігі нарысаў магіляўчан Мікалая Барысенкі і Віктара Арцём'ева, крыжаўляніна Аляксандра Бадоўскага, быхаўчаніна Мікалая Леўчанкі прысвечаны падзеям Вялікай Айчыннай вайны, землякам — ветэранам вайны і працы. Лепшым спартсменам-землякам — пераможцам алімпійскіх гульняў розных гадоў прысвечана кніга нарысаў, адным з аўтараў якой з'яўляецца магілёўскі прэзаік Яўген Булава.

Сапраўдным падарункам аматарам прыгожага пісьменства стала кніга-альманах "Прыдняпроўе — маё натхненне", у якой змешчаны творы, фотаздымкі і кароткія біяграфічныя звесткі пра кожнага члена Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Уцёкі ў міждысцыплінарнасць

На дыскусію адгукнуліся ў Інтэрнеце пісьменнік Алесь Паплаўскі (свабода і адказнасць пісьменніка), палітолаг Уладзімір Мацкевіч (лёс літаратуры, навукі і акадэмічнай супольнасці), журналіст Віктар Марціновіч (пісьменнік і патрыятызм), навуковец Алена Гапава (актуалізацыя паняцця "ўяўленне традыцыі") і іншыя. У газетным артыкуле немагчыма асвятліць усе закранутыя пытанні (яны збольшага міждысцыплінарныя), але падрабязней з матэрыяламі дыскусіі можна пазнаёміцца па спасылцы: <http://euga.livejournal.com/tag/Дыскусія>.

Гэты тэкст задумваўся як чарговае падсумаванне дыскусіі, якая пачалася ў Інтэрнеце, а прадоўжылася ў "ЛіМе". Менавіта выхад на старонкі папярочнага выдання не дазволіў праігнараваць той корпус допісаў і каментарыяў, у якіх абмяркоўваліся праблемы сучаснай беларускай літаратуры. Але дыскусія на гэтым не заканчваецца, яна пачынаецца на старонках іншых папяровых выданняў. Як мадэратар дыскусіі я буду збіраць інфармацыю пра водгукі ў сваім блогу. Сачыце за навінамі ў Інтэрнеце!

Аксана БЯЗЛЕПКИНА

Аляксандр КОСЦЕРАЎ

Мікола ШАБОВІЧ

З нізкі «Пяшчота»

Светларусая казка юголі маёй,
Не знікай так імкліва
ў халодную вусціш.
Ты так лёгка акрыліла
думак сувой,
Сны забрала з сабой
і назад ці агпусціш.
Мне ў прывыклай сваёй
мітусні-бегатні
Не хапацьме вачэй —
тваіх светлых азёраў, —
Хоць гаўно ўжо мае
веснавейныя дні
Засталіся за спінай
жыццёвага бору.

Толькі ўсё ж, як калісь,
гэтак сэрца шчыміць
Аг адной толькі думкі —
з табою спаткацца,
Хоць між намі гадоў
непамерная ніць,
Каб на большае нешта
яшчэ спагзявацца.

Ты сёння, бадай, не котка,
Кіпцюрыкі пахавала.
Цябе абдымаць салодка,
Ды толькі абдымаць — мала.

Цябе б цалаваць-пяшчоціць,
Лавіць, як расу, дыханне,

Пакуль ты не скажаш: "Хопіць..."
Шчаслівая аг каханья,

Каб потым заснуць на ранні
З падушкай сваёй на пару
І наша прысніць спатканне,
Як лепшую ў свеце мару.

Галоўнае, што ты на свеце ёсць,
А я ўсё думаў:
можа, мроя-згадка.
Найчараўніца,
панна Прыгажосць,
Няўтомных гзён
спакусная загадка.

Адно твой лік
мне бачыцца наўзбоч,
Фатаграфуюць вабны
стан нябёсы.
Ерэтыкі-рагкі ляцяць праз ноч
Да валасоў, што не спяла ты ў косы.

А ўсе мужчыны — каля ног тваіх!
Рукой махні — і ўзнікне, як асанна,
У жураўліным небе светлы ўздых,
Кароткі спеў, салодкі вокліч: "Ганна!"

На стрэчу песьціў я спагзевы —
І вось ідзеш насустрач ты,
Царыца Сонца і Слаты,
Мая кастрычніцкая гзева.

Нібы цябе паслаў сам Бог:
Ты ўся — гармонія пачуццяў.
І так хачу твой голас чуць я
На гэтых ростанях дарог.

О, не знікай, — прашу, маю,
Але ў цябе свае турботы...
Ласкава-мілае "люблю"
Сказаць, гасць Бог, паспеем потым...

Ты пытаеш: "Кахаю? Не?"
Хоць нічога адказ не зменіць...

Шчэ рунецца ў маёй вясне,
А тваёй — зіхацець-праменіць.

Шчэ радкам калыхаць вышынь
У лірычным сваім палёце.
Я прашу цябе: не пакінь
Аднаго ў гарадской самоце.

Прытулі, і сагрэй цяплом,
І спагадай сваёй ахутай.
Захіні маладым крылом
Аг кляцьбы і нягод-пакутаў.

Ты ж умееш —
пацвердзіць Бог —
Незямною адорваць ласкай.
Я зрабіў бы усё, што змог,
Каб жыццё тваё
стала казкай...

Летуценка. Нястрым. Дзяўчо.
Столькі мараў!
Мільён хаценняў!
...Рукі. Вусны. Тваё плячо...
Нашых сэрцаў
спагзеў-трымценне...

Прыручы мяне, прывучы
Да абдымаць тваіх салодкіх.
Нібы хваля гарэзу-логку,
Прыручы мяне, прывучы.

Прыручы маладзец гушой
У палоне тваёй спагады.
Покуль ясняцца далягяды,
Прыручы маладзец гушой.

Ты адна — чараўніца гзён.
Хто з табой
параўнацца зможа?
Як малітву, шапчу: "О Божа!
Ты адна —
чараўніца гзён!"

Ты адна — светласпеў начы,
Ты адна — маладосці казка!
Так твая агняцвеціць ласка!
Прыручы мяне, прывучы...

Ты адна — светласпеў начы,
Ты адна — маладосці казка!
Так твая агняцвеціць ласка!
Прыручы мяне, прывучы...

Алег КАЦАПАЎ

мова стала малітвай
гісторыі салодкая трывога
вось-вось нешта будзе
Багдановіча чытаю

да агню
да агню
утрапёны палёт матылька
сонца ў мінулым жыцці
напэўна было ягонай
Радзімай

вяртаецца самота
з усмешкай цішыні
даруючы ўсе зрады

калі скажа Пан Бог
адзін толькі год
засталося табе
жыць табе на зямлі
я не буду прасіць прабачэння
гзень і ноч
стаяць на каленях
не буду
шукаць нумары тэлефонаў
тых хто калісьці
пакрыўдзіў мяне
і казаць што дарую
не буду
а буду
збіраць ранкам расу
з усёй Беларусі
і буду

ніць яе прагна ўначы
каб яшчэ адзін год
вырваць у Бога
яшчэ адзін год
асалодаю жыць і Радзімай

рыпіць аг ветру
мост стары
аг цяжару свайго
аг старажытнасці
па ім ужо не бегае ніхто
той бераг
толькі здзіўлена глядзіць
вачамі кветак маладых
бо не такім яму здаваўся
вечны адпачынак

добрыя пішаш вершы
не хапае толькі
адной невялічкай

патрэбнай грабніцы
таленту
каму прыемна чуць такое
але што ж
застаецца спагзявацца
на талент чытача

мая суседка
б'е сваё гзіця
брудныя словы
сыплюцца на немаўля
гадоў праз сорака
будзе ўсё наадварот
і мае ўнукі
будуць шкадаваць старую

як памру,
пакажы мне, Божа,
усе мае добрыя сны.

Фота Кастуся Дробава

Наталія ПЯТРОЎСКАЯ

У вянок памяці майго настаўніка А. І. Лаўрэнава

Няўжо цябе няма
на гэтым свеце?
Няўжо мяне на тым ужо няма?
Жыццё мне абяцае
свежы вецер
І дорыць смерць нямая цішыня.

І я абрала смерць
і згасла знічкай,
Сябе усю адгаўшы цемнаце.
Ды раптам
агдзілася крынічкай,
Што зараз у тваёй душы цячэ...

Ці ўжо няма цябе
на гэтым свеце?..
Дык дзе ж ты?
Хутка тайну раскрывай!
Нашто шукаў
ты нешта у Сусвеце,
Калі табе я рыхтавала рай?

Куды зляцеў ты птахам
ад каханай,
Абраўшы невядомыя вятры?
Няўжо імкнуў
да мары ты жаганай
І напаткаў шалёныя віры?

Няўжо цябе няма
на гэтым свеце?
Няўжо мяне на тым
ужо няма?

Цябе гукаю —
у адказ мне вецер,
Табе крычу,
а рэхам — цішыня...

Вельмі хутка мяне не стане...
Вельмі блізка тая пара,
Калі кветка ў садзе завяне
І змяце вецер пыл з двара.

Вельмі хутка мяне не стане...
Можа, ноччу, а можа, ўдзень.
Чорным позіркам нехта глянэ
І халодны на вочы цень

Шэрай хусткай
нячутна ляжа...
Будзе вецер адчайна гзьмуць,
Хмара нешта
гаджынкай скажа,
Толькі слоў тых мне не пачуць...

Вельмі хутка мяне не стане...
Ды трымае жаганне жыць.
Значыць, кветка мая не звяне,
Яна хоча жыццё любіць!

Ушануйце, людзі, маю памяць,
Калі ноччу я Зямлю пакіну.
Палячу шукаць у Бога радасць
І ў нябеснай цемрадзі загіну.

Не хачу забытаю застацца,
Не хачу, каб людзі асудзілі,
Бо на небе будзе адзывацца
Тое, што калісьці гаварылі.

Падарожжа ў Вечнасць —
выклік лёсу,
І таму назад я не вярнуся.
Паглядзіце, людзі, у нябёсы,
Можа, я вам зоркай усміхнуся.

І тады не верце забабонам:
Хто ў нябыт сыходзіць —
той знікае.
Вечнасць не дае
такіх законаў,
І душа там толькі ажывае.

Божы дар

І надышоў час, калі ноч са-ступіла правы дню, калі зазья-ла неба святлом без святліла. На зямлі, у сціплай хаціне маладая маці нараджала сваё першае дзіця. Сцішылася прырода, не дзьмулі пясчаныя буры ў Сахары, не буюніў Ціхі акіян, не ляцелі ўніз лавіны з Эверэста і Кіліманджара, не бунтавалі вулканы, цішу і спакой ахоўвалі векавыя дубы Белаежскае пушчы. Анёлы святла і дабрыні панеслі па свеце радасную вестку. І ажылі душы нябесныя, святлыя і зямныя. Узрадаваўся Пушкін, адразу апрануўся, пасаў кур'ераў да сваіх братоў-папелнікаў Гоголя, Купалы, Гётэ, Байрана, Хаяма.

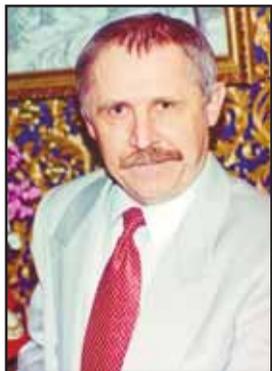
Першым адгукнуўся няўрымслывы Гоголь, адказаўшы любаму сябру, што ён ужо наняў карэту, у якой сядзяць шчаслівы Шэкспір, хваравіты, але задаволены навіною Шапэн, павесалелы Глінка, што час ехаць, што гарачыя і лёгкія Сервантэс, Рабле, Руставелі, Саят-Нова, Назімі, Лопэз дэ Вэга ўжо ў дарозе. Дастаеўскі ведае, што працушы навіну, Леў Талстой заплакаў слязьмі радасці. І яны выбраліся ў дарогу, прыпыняючыся ля ўсіх, хто аб гэтым прасіў. Паслухаліся цяжкахворага Саўрасава, які не мог выбрацца з лякарні, узляў яго карціну "Гракі прыляцелі" ад імя ўсіх сяброў ягонных: Пятрова, Шышкіна, Куінды, Левітана, Фядотава. Прыпынілі свой адпачынак, пакінулі правінцыю Чайкоўскі, Рэлін, Віла-Лобас, Рэрых, не паехаў у Францыю Тургенеў, у Гвінею — Міклуха-Маклай, на Таіці — Гаген, у Індыю — Васка да Гама; словам, усе спышаліся да гэтага дома, у якім маладая, самая прыгожая маці нараджала дзіця.

Прыхапіўшы фарфоравы кубак, чарніла, паперу, рушыў у самы доўгі шлях ажно з Кітая Канфуцый. Шліман пагрузіў усе багацці Троі на карабелі. Не хапіла месца — зафрахтавалі карабелі Амундсена, Скота, Берынга, Лазарава. Дапамагчы ўзяўся Чарапанаў са сваім цягніком і Жукоўскі са сваім самалётам... бо ля дома, у якім нараджае жанчына, няма мора. Яго адразу ж узляліся маляваць Ларэн, Айвазоўскі. Падрыхтавалі віншавальныя тэлеграмы і прынеслі Папову, каб ён іх перадаў, стогодавыя старцы, што не змаглі выбрацца ў дарогу, — Тыцыян, Кант, Леанарда да Вінчы, Бернард Шоу. Як яны зайздросцілі тым, хто быў каля дома!

Вось і знаёмая вуліца. Яе ўпрыгожваюць, слухаючы парады Карбюзые і дойлідэ Тадж-Махала, Перыкла і Растрэлі. Твары аздобнікаў найшчаслівейшыя: Сезан, Манэ, Чурлэнс, Пісаро, Кент, Сікейрас, Далі, Хогарт, Пірасмані, Маціс, Веласкес, Рубенс... Убаку, як быццам саромеючыся, стаяць вечныя халасцякі. О, як яны перажываюць у гэты момант, што не зведалі сямейнага шчасця: сціплы Ньютан, іранічны Вальтэр, мудры Дантэ, замкены Бетховен; іх бяра за рукі гарэзлівы Чаплін і падводзіць бліжэй да дома, ля якога ўжо сабралася багата ваяроў, хлеб-бапёкаў, фараонаў, далакопаў, кушдоў і купчыхаў, царадворцаў і мейстэрзінгераў, падарожнікаў і жабракоў.

Бах, вітаючы Рыверу, адчыніў невялікую каплічку, што ацалела ад жорсткіх войнаў, расклаў на поштркі ноты, папрасіў у Бальзака кубачак гарачае кавы, сеў ля акна, чакае. Вынаходнікі і тут першыя стаяць ля ганка: Піфагор, Эдысан, Ламаносаў, няўрымслывы Мендзялееў, асцярожны Гутэнберг. Да ложка парадзіхі маюць права падысці, каб ахоўваць яе сваёй прысутнасцю, толькі тыя, хто ў белых халатах: паправіў пенснэ і ступіў першы Чэхаў, з ім побач Гіпакрат, Авіцэна, Пірагоў, Рэнтген, Кох, Бернар. Сляшны Гамер і Баян стаяць ля

Дзве навелы

Георгій МАРЧУК

вокнаў, іх ніхто не прыкмячае, бо васьць толькі-толькі пад'ехалі ў цудоўным настроі Шаляпін, Паўлава, Каруза, Забэйда-Суміцкі, Кіпура, Ланца, Собінаў.

Паддаючыся іх весялоці, пасвятлелі сумныя вочы Босха, Гоі, Дзюрэра, Рэмбранта, Шапенгаўэра, Пірандэла, Пазаліні, Верашчагіна, Брэйгеля. Засяроджаныя Рэзерфорд, Мікеланджэла, Паўлаў тактоўна прапусцілі наперад будучыя хросныя — Андэрсана, братоў Грым, братоў Люм'ер, Радары. Хто ж ім не саступіць дарогу? За імі ў спакойнай велічы назіраў Калумб, які трымаў у руках чай, каву, хлеб; побач стаяў Дакэ з кашом бульбы. Гучна, на ўсю вуліцу спрачаюцца, як пачаць і хто пачне першым, Моцарт і Вердзі, Ліст і Мусаргскі, Грыг і Вагнер, Вівальдзі і Пучыні, Кальман і Сметана; тым часам іх непрыкметна апыраджае Штраўс, пазычыўшы скрыпку ў Страдывары.

А дом усё акружаюць новыя прышэльцы, не баючыся агню і вады, холаду і спякоты. Бо тут, толькі тут на нейкі момант пачатак пачаткаў, цэнтр сусвету. Ідуць усхваляваныя, як ніколі, самыя блізкія сваякі жанчыны — прадзеда Сямён і Гаўрыла, якіх вядуць Маці Божая і Рафаэль, яны нясуць ікону Хрыста, іх аплкаюць і суправаджаюць Кірыла Тураўскі і Златавуст, Кірыла і Мяфодзій. У пакоі каля парадзіхі жанчыны Сафо, Жанна д'Арк, Еўфрасіння Полацкая, Кюры, Магдаліна, яны трымаюць гаючую ваду святое ракі Ганг, якую перадаў Гандзі. О, якая велічная, неапісальная хвіліна чакання! Кеплер і Капернік трымаюць над галавою парадзіхі зорны шацёр, рукі ёй гладзяць Батычэлі, Энгр, Хакусая, Радэн. Мужныя ваяры, стоячы на даху, ахоўваюць дом ад граду, куляў, маланак. Яны — Данскі, Кутузаў, Гарыбальдзі, Жукаў — не пусцяць сюды зло.

Усё жывое, здаецца, просіць у Творцы, каб ён аблегчы жанчыне боль. Велізарны, неабсяжны свет прыціх у салодкім чаканні. Няма межаў, знікла варожасць, толькі гучыць у бяскрайняй прасторы труба Армстронга, усё дыхае адзінствам і роднасцю, усё і ўсе чакаюць, бо толькі ў гэтай хвіліне і мінулае, і сённяшняе, і будучае. Бо гэта і ёсць адзіны Божы дар, найвышэйшая асалода жыцця вечнага. Гоіць душу толькі першы радасны крык дзіцяці, толькі ён вечная надзея, вера і любоў. Запаволіўся час. Хвіліна, другая... і ўсё здарылася. Усе пачулі голас новага жыцця чалавечага, і адразу радасна ўздыхнулі, і абнялі адно аднаго, і ўзрадаваліся, і заплакалі ад шчасця. Схілілі свае сівыя галовы ў знак падзякі Платон, Дэмакрыт, Сенэка, Гегель, Бэкан, якія зрэдку да гэтае хвілі ўсміхаліся, Міцкевіч, Райніс, Шаўчэнка першыя прывіталі народжанага.

Не, недарма было ўсё і былі ўсе яны. Ён, народжаны, не адзінокі, і яны не адзінокія. Ён, народжаны, панясе часцінку іх душаў далей. Усе, хто прыйшоў да дома, заста-

юцца яшчэ на нейкую хвіліну ў гэтым сонечным сакавіцкім дні, усім хочацца дакрануцца нябачнай рукою да дзіцяці і блаславіць яго перад тым, як пачуюць новыя покліч-вестку, што недзе далёка-далёка і так блізка-блізка маладая жанчына ўпершыню чакае Божага дара. Дапаможам Ёй усім светам, як дапамагаюць нам тыя, хто жыў да нас з надзеяй на любоў і дабро і хто гэтую надзею сцвярджаў і перадаў пасля нам.

Размова з Богам

Разумею, шмат хто не дасць веры ў тое, што адбылося, у тое, што я меў сустрэчу з Богам. Ці то ў сне яна адбылася, ці то ён шаптаў мне пытанні па дарозе на радзіму ў аўтобусе, калі я напаяўся слодка трызніў. Адным словам, як кажуць, хочаце верце, хочаце не. Я па характары — хрысціянін, які сумняваецца. Здыўляе цуд разнастайнасці жыцця, што віруе наўкол. Не магу лагічна асэнсаваць, як і кім створаны планеты і святліцы, зоркі і чорныя дзіркі, гравітацыя і радыяцыя. Чаму менавіта напрыканцы снежня сонца паварочвае на лета, хто сонца стварыў, хто распаліў, і што яно робіць, калі ў нас на зямлі пануе ноч? Скептык-фізік будзе дакараць: адорвае святлом другі бок зямлі, усё адбылося ад выбуху газа, зямля ўтварылася з пылу... Я яго абыякава буду слухаць, але думаць пра сваё. Адкуль птушкі, звяры, чалавек?. З пылу і газу? Мне трэба зразумець сутнасць сутнасці, пачатак усіх пачаткаў, а пакуль вернемся да пытанняў Бога.

— Табе за шэсцьдзесят. Давай, сябра мой, вызначыся, чаго табе не стае на зямлі, ці ўсё зведаў, адчуў, спазнаў? Ад гэтага будзе залежыць, як мне абыходзіцца з тваёй душой.

— У сэнсе? — нясмела папытаў я, думаючы, што ён мае намер перасяліць мяне на іншую, больш цывілізаваную і як кажуць "прасунутую" планету.

— У самым звычайным сэнсе, — адказаў Бог, — адкавай толькі "так" ці "не". Калі "так" будзе пераўзыходзіць "не", падоўжым табе тэрмін знаходжання на блакітнай планеце яшчэ на нейкі час, пакуль "не" не пераўзыйдзе "так".

— Не зусім зразумеў, — адважыўся запытаць я.

— Вы там хітрунамі ўсе зрабіліся за гэтыя мільярд гадоў, ды такімі, што я проста дзіў даюся, — пасміхнуўся Бог. — Напрыклад, я пытаюся: "Ты, беларус дарагі, наеўся дранікаў з бульбы?". Ты адказаеш ці "так", ці "не". Я падсумую.

— Зразумеў. Дранікаў наеўся, — заспяшаўся я з адказам.

— Тады будзем працягваць.

Насцярожана я слухаў пытанні, каб чаго не прапусціць і не прагаварыцца. У прынцыпе мне ўсё гэта нават спадабалася. Не буду маніць, як можна падманваць самога Бога, буду шчырым... Гэтаму спрыяў і настрой шэрага надакучлівага дня. Усе пасажыры, нібыта па чымсьці загадзе, павыходзілі, я застаўся ў аўтобусе адзін, што таксама было дзіўна. Я чакаў пытанняў.

— Ці налётаўся ты на самалётах?

— Так.

— Ці наездзіўся ты на цягніках, на аўтобусах?

— Не.

— Ці налавіўся рыбы?

— Так.

— Ці нацалаваўся з любай?

— Не.

— Ці досыць табе школьнага навучання?

— Так.

— Ці досыць інстытута?

— Так.

— Ці наслухаўся ты радыё?

— Так.

— Ці наеўся ласункаў?

— Так.

— Ці напіўся шампанскага, віна, піва?

— Так.

— Ці нагуляўся ў шахматы, шашкі, даміно, футбол, тэніс?

— Так.

— Ці налюбаваўся на кветкі?

— Не.

— Ці стаміўся ад паўсядзённых клопатаў?

— Так.

Голас Бога быў ціхі, павольны, без іроніі. Я б нават сказаў, што ставіў ён пытанні спачувальна, з павагай.

— Ці расчараваўся ты ў людзях?

— Так.

— Ці расчараваўся ты ў дзецях?

— Не.

— Ці наталіўся ты морам?

— Так.

— Ці накатаўся на машыне?

— Так.

— Ці наглядзеўся на звароў?

— Так.

— На птушак?

— Так.

— На рыб?

— Так.

— Ці задаволены аднакласнікамі?

— Так.

— Ці нагуляўся ў сасновым бары?

— Не.

— Ці наглядзеўся ты фільмаў?

— Так.

— Ці перанасыціўся ты адносінамі з сябрамі?

— Не.

— Ці накатаўся ты ў метро?

— Не.

Было такое пачуццё, што я пачаў занадта хвалявацца ад яго пытанняў. Мільганула думка: а калі трохі схітрыць? Аднак імгненна ўсё ж спахапіўся: як перад Богам хітрыць?

— Не.

— Ці дастаткова наведаў службу ў царкве, у касцёле?

— пачуў я наступнае пытанне.

— Не.

— Ці дастаткова дапамагаў убогім і жабракам?

— Не.

Гэтак задумліва, не спышаючыся, адказаў я на яго пытанні і не заўважыў, як аўтобус падруліў да аўтастанцы майго роднага мястэчка. Крочыў я па знаёмай цэнтральнай вуліцы павольна, трымаючыся наўзбоч, не спыняючыся і не пачынаючы размоў з землякамі, якія хоць і з цяжкасцю (усё ж такі я пасталеў), але ж пазнавалі мяне.

— Ці дастаткова ты атрымаваў лістоў, паштовак, тэлеграм?

— гуло ў скронях.

— Так.

— Ці хапіла табе мёду, яблыкаў, ігруш, сліў, вішань, персікаў, абрыкосаў, памідораў, гуркоў?

— Так.

— Ці накатаўся ты на ровары?

— Не.

— На лыжах, на каньках?

— Так.

— Ці наездзіўся ты на прэм'еры п'ес?

— Не.

— Ці наразмаўляўся па тэлефоне?

— Так.

Незаўважна для сябе, я ад-

чыніў веснічкі ў двор сваёй стрычанай сястры, у якой заўсёды спыняюся, калі прыязджаю на радзіму.

Ведаючы пра мой прыезд, яе васьмідзесяцігадовая маці, якая памятае мае дзяцінства і юнацтва, мае схільнасці, выцягнула з печкі прасяную кашу, наліла вішнёвы кампот у конаўкі і паставіла на стол вялікую патэльню са смажанай бульбай. Голасу Бога ад самых веснічак не было чуваць.

Я памыўся, перахрысціўся на родавыя абразы, і мы селі да стала, каб адзначыць мой прыезд у родны мясціны, якога даўно чакалі.

— Ці налюбаваўся ты радзімай? — зноў пачуў я.

— Не.

— Ці налюбаваўся ракою сваёй?

— Не.

— Ці наслухаўся музыкі кампазітараў са ўсяго свету?

— Не, — пераканана адказаў я.

— Ці досыць табе ўражанняў ад Кіева, Масквы, Кракава, Варшавы, Парыжа?

— Не, — адчаканіў я.

— Ці спаталі цікавасць Волга, Дон, Днепр?

— Не, — упэўнена адказаў я.

— Ці дастаткова ты сустрэкаў годных людзей?

— Не, — не сумняваючыся, крыкнуў я.

— Ці ўсё ажыццявіў, што задумаў?

— Не.

— Ці пакараў сваіх крыўдзіцеляў?

— Не.

— Ці нагаварыўся з роднымі?

— Не.

— Ці нахадзіўся босымі нагамі па беразе ракі?

— Не.

Мой голас гучаў пераканана, нібыта звон царкоўны, які кліча вернікаў да царквы.

— Можна, табе нешта не падабаецца, — насцярожылася мая сястра, — што ты ўсё "не" ды "не"?

— Усё цудоўна. Гэта я так, сам сабе...

Родныя пасміхнуліся. Больш пытанняў не было. Відаць, Бог заняўся падлікам "так" і "не", каб прыйсці да нейкай высновы. Мы яшчэ доўга гутарылі, абмяркоўваючы мясцовыя навіны і сусветныя тэмы, доўга не маглі заснуць пад манатонны шум дажджу.

Я прагнуўся першы. Схмянуўся ад унутранага хвалявання. Але ўжо што нагаварыў, тое нагаварыў. Не падманваў. Але першае пытанне не дала мне спакою. Босы, я хуткім крокам накіраваўся да ракі. У царкве служба яшчэ не пачыналася, было каля шасці гадзін раніцы. Я стаяў на беразе сваёй Гарыні, тварам да ўзыходзячага сонца, да неба, нібыта шукаў вачыма Таго, да Каго звярнуўся. Маленькія рыбкі тыцкаліся носам у пакрыты пяском бераг, не звяртаючы на мяне ўвагі. Ластаўкі ціха лёталі над вадой.

— Госпадзі, мы ўчора з табой размаўлялі. Нічога не хаць перарабляць. Хай усё будзе так, як я адказаў. Толькі... на першае пытанне... я паспяшаўся... непадрыхтаваны быў... не думаў... "Ці наеўся нашых дранікаў?" Я адказаў: "Так". Гэта няпраўда. Я адказаў: "Не". Чуеш, Госпадзі: "Не!".

У адказ толькі ціха цурчала вада ды спевамі сустракала ранак івалга на старой вярбе. Наракаў у душы на сябе: чаму я за ім не паўтараў пытанні і адказы?.. А можа і пачуе... выправіць адказ. Бо такіх, як я, у яго шэсць мільярдаў. Буду чакаць... ужо як атрымаецца. Буду цалаваць каханую, захапляцца прыгажосцю Радзімы, дыхаць сасновым паветрам, чакаць званкоў ад сяброў, гадаваць дзяцей і ўнукаў, частаваць іх дранікамі, седзячы на ганку драўлянага дома і слухаючы спева івалгі.

Каханне праз пакуты: «Эўрыдыка»

У Тэатры-студыі імя Е. Міровіча адбылася прэм'ера спектакля паводле п'есы Жана Ануя "Эўрыдыка", пастаўленага Віталіем Катавіцкім. Гэта дыпломная работа выпускнога актёрскага курса Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

Драматычная гісторыя каханна двух людзей, дзвюх асоб, якія невыпадкова сустрэліся на вялікім вакзале. Арфей (Мікалай Зіміч), у пошуках лепшага жыцця, і маладая актрыса Эўрыдыка (Валерыя Гайдукевіч), якая вандруе з трупай, дзе няма ніводнага душэўна блізкага ёй чалавека. Іх бадзяжныя душы знайшлі прытулак у песні, а пранікнёныя позіркі адразу прымусілі паверыць у нечакана ўспальмнедае каханне.

З першага з'яўлення на сцэне актёры, якія спыталіся на цяжкім, адбівалі нагамі рытм, які насцярожваў, парушаў душэўны спакой. Услед за тушчэннем гучала лірычная мелодыя, што нараджала думкі пра светлую будучыню закаханых. Ды адразу ўзняла трывога за Эўрыдыку. Яна баіцца каханна, баіцца, што, даведаўшыся пра яе мінулае жыццё, Арфей пакіне яе, але ж яна чакала і марыла толькі пра яго — усё жыццё, і ўсё тое, што было да яго, засталася ў яе памяці як благі сон. Сказаўшы, што ў яе ёсць палюбоўнік, ды яшчэ не адзіны, яна перастала б быць для каханага ідэалам чысціні. Душа Эўрыдыкі ў смутку, сэрца рвецца на часткі. Адна частка сэрца належыць Маці (Юлія Ясінская), бо думкі пра яе, якія б яны не былі мязготня, ніколі не пакінуць гераіню, другая — Арфею, праз якога Эўрыдыка пакутуе, без якога не бачыць сэнсу жыцця.

Рэжысёр нябачнай сцяной адмяжоўвае сферы, у якіх існуюць Эўрыдыка і Арфей. З аднаго боку сцэны — цёмнае фартэпіяна як прастора пошласці, хлусні, з другога — белае крэсла, якое закаханы Арфей апявае, нібы жывую істоту, і тут бачыцца свет дабрыні і непрытворнасці. Паміж імі — разгубленая Эўрыдыка, у якой няма моцы ісці супраць нікога з іх. Страціўшы надзею на злучэнне супрацьлегласцей у сваім сэрцы, яна збягае, імкнучыся схавання ад усіх праблем.

"Эўрыдыка" — вельмі пластычны спектакль, дзе актёры іграюць двума планами. Уся прастора дзеяння запоўненая выверанымі мізансцэнамі, што надае пастаноўцы яшчэ больш дынамічнасці і выразнасці. Так, пластычна перададзены сон Эўрыдыкі: натоўп са стогнам навісае над дзяўчынай, мноства рук цягнуцца да яе, і сон падаецца кашмарам.

Тое, што Арфей і Эўрыдыка не могуць жыць у тым свеце, дзе існуюць іх бацькі, В. Катавіцкі падкрэслівае праз касцюмы герояў. Маці Эўрыдыкі апранутая вельмі шыкоўна, а яе палюбоўнік Венсан (Ігар Сізоў) — занадта стыльна для мужчыны сярэдніх гадоў. Толькі Эўрыдыка з Арфеем — сціпла і будзённа, што асабліва вылучае іх са стракатага натоўпу людзей.

П'еса Жана Ануя завяршаецца смерцю галоўных дзейных асоб, што злучае іх сэрцы назаўсёды. Рэжысёр В. Катавіцкі дае магчымасць Арфею і Эўрыдыцы жыць. І кахаць...

Аляксандра РАВЯКА

На здымках: сцэны са спектакля.

Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі»

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасаг (да 5-ці гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу (для тых, хто мае мінскую праніску) з далейшым заключэннем кантракту ў выпадку выбарання на тэрмін, вызначаны Наймальнікам:

- кафедра спецыяльнага фартэпіяна: старшы выкладчык — 0,5 ст.;
- кафедра баяна і акардэона: старшы выкладчык — 0,5 ст.;
- кафедра моў: старшы выкладчык — 2 ст.;
- кафедра фартэпіяна: дацэнт — 1 ст.; старшы выкладчык — 2 ст.;
- кафедра музычнай педагогікі, гісторыі і тэорыі выканальніцкага мастацтва: прафесар — 1 ст.; дацэнт — 1 ст.

У Нацыянальным акадэмічным драматычным тэатры Беларусі імя Максіма Горкага распачалася праца над новым спектаклем — "Пане Каханку" паводле п'есы драматурга Андрэя Курэйчыка. Прэм'ера плануецца на люты наступнага года. Пра падрыхтоўку пастаноўкі ды пра многае іншае распавядае галоўны рэжысёр тэатра Сяргей КАВАЛЬЧЫК.

Хто мы — без каранёў?

— Сяргей Міхайлавіч, чаму менавіта Радзівілы? Здаецца, рэаліі васемнаццаціга стагоддзя вельмі далёкія ад сённяшняга дня...

— Па-першае, для мяне вельмі цікавы гэты чалавек — герой нашай п'есы. Ён любіў людзей і нават звяртаўся да іх — "пане каханку": менавіта адсюль і яго мянушка. Хаця б адно тое, што "Пане Каханку" пасла сваёй смерці столькі стагоддзяў пражыў у легендах, міфах і анекдотах, ужо сведчыць пра павагу і, можа, пра ўлюбённасць народа ў яго. Значыць, гэты чалавек меў адпаведныя рысы характару. Па-другое, ён з'яўляўся выдатным палітычным дзеячам — і лёс дзяржавы не быў яму аб'якавы. Ці не здаецца вам постаць такога кшталту героем свайго часу?

Бо, калі гаворыць шчыра, у беларускага народа амаль няма сваіх герояў. У Расіі — Неўскі, Сувораў, Кутузаў. А ў нас? Дарэчы, гэта задача мастацтва і, перш за ўсё, тэатра і кіно, — ствараць герояў свайго часу! Ды і падабенства гістарычнай сітуацыі проста надзвычайнае: сёння наша Беларусь таксама шукае сваё месца сярод дзяржаў свету і таксама вымушаная даказваць усім сваё права на незалежнасць і суверэннасць. На сённяшні дзень мы эканамічна залежым ад Расіі, і ад Еўропы. Ізноў ідзе ці не той жа, колішні, "падзел Рэчы Паспалітай"! А нам неабходна вызначыцца самім! Таму я і прапанаваў ідэю драматургу Андрэю Курэйчыку — зразумела, творчы, фінансавы пакуль не зацверджаны праект

— і ён напісаў п'есу. І гэта пры тым, што ў яго былі замовы ад Галівуда і "Мосфільма". Напэўна, чымсьці яго захапіла гэтая ідэя!

— Ведаю, што вы вельмі сур'ёзна рыхтуецца да рэпетыцый...

— Так. Планую першую рэпетыцыю правесці на радзіме героя — у Нясвіжы. Няхай актёры пабываюць на экскурсіях, адчуваюць тую атмасферу і тую эпоху, падыхаюць паветрам таго часу, на ўласныя вочы ўбачаць мясціны, дзе жыў і дзейнічаў наш "Пане Каханку". А па дарозе ў Нясвіж я вырашыў паказаць ім фільм, у якім многімі цікавымі гістарычнымі звесткамі дзеліцца Адам Мальдзіс.

— Каго вы прызначылі на ролю галоўнага героя?

— Галоўную ролю будзе выконваць Расціслаў Іванавіч Янкоўскі (у сувязі з гэтым прэм'еру мы плануем прымеркаваць да яго васьмідзесяцігоддзя — на люты 2010 года). Але тут важны не ўзрост актёра, а менавіта маштаб асобы. Таму што сыграць блазна з неабмежаванымі магчымасцямі, які, па сутнасці, з'яўляецца каралём і можа выратаваць сваю дзяржаву, здолее не кожны. А Расціслаў Янкоўскі на гэта здольны.

— Спачатку "Бер", цяпер "Пане Каханку"... Хіба п'есы на сучасную тэматыку вас не цікавяць?

— Чаму ж не? Яшчэ як! Я не замыкаюся на гісторыі. Наадварот: я ўжо даўно разважаю над праектам на сучасную тэматыку з сучасным сюжэтам, але апускацца да ўзроўню баевіка не хачу! Памятаеце, як некалі гаварылі пра маскоўскі тэатр "Современник"? "Такое адчуванне, што героі трапілі на сцэну з вуліцы!" Настолькі яны былі арганічныя і пераканаўчыя. Аднак для дасягнення такога выніку павінна існаваць ідэя. І яна ў мяне ёсць: ідэя пошуку ўласных каранёў. Толькі пакуль усё яшчэ на стадыі высявання... Ведаеце, для мяне важна адчуваць дыханне планеты! І не толькі для мяне. Таму мне хацелася б нарадзіць такі праект, які б звязваў і даволі далёкую ўжо гісторыю — напрыклад, падзеі дзевятнацістага стагоддзя, і абедзве сучасныя ваіны, і, зразумела, сучаснасць. Бо без каранёў — хто мы ёсць?

Алена МІНЧУКОВА

На здымках: рэжысёр Сяргей Кавальчык; герб у экспазіцыі Нясвіжскага гісторыка-краязнаўчага музея.

Фота аўтара і Віктара Кавалёва

Рыхтуецца... эпатаж

25 і 27 кастрычніка ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі — прэм'ера: "Трубадур" Джузепе Вердзі.

Славутая опера ставілася на гэтай сцэне тройчы: у 1955 (дырыжор Леў Любімаў, пастаноўка Ларысы Александройскай), 1965 (дырыжор Таццяна Каламіцкая, рэжысёр Юрый Ужанцаў) і 2001 (музычны кіраўнік Аляксандр Анісімаў, рэжысёр Барыса Утравы) гадах. Новы спектакль — супольны праект нашага тэатра і галандскай фірмы "Supierz Music Management". Музычнае кіраўніцтва ажыццяўляе галоўны дырыжор НАВТ оперы і балета Беларусі Віктар Пласкіна, рэжысёр-пастаноўшчык — Марыяна Берглёф (Швеція), сцэнограф — Андрэй фон Шліпе і мастак па касцюмах — Крысціна Халер (абое з Германіі).

У музычным асяроддзі жартуюць: калі хочаш забытаць самага дасведчанага прафесіянала, папрасі яго пераказаць фабулу оперы "Трубадур". Яна і насамрэч вылучаецца з вердзіеўскай спадчыны няўцяжэліва інтрыгі, што, аднак, не замінае яе сусветнай папулярнасці ў аматараў жанру на працягу ўжо другога стагоддзя. Як вядома з гісторыі, захоплены сюжэтам іспанскай рыцарскай драмы Антоніё Гуцьераса, Джузепе Вердзі напісаў свой манументальны твор за 29 дзён. І неўзабаве пасля

прэм'еры, якая адбылася ў 1853 годзе ў Рыме, уся Італія, нават самы просты люд, спявала мелодыі з новай оперы, спакроўленыя з народнымі напевамі.

Шыкоўная музыка "Трубадура" перажыла не толькі свайго геніяльнага стваральніка і свой час, але і мноства пастановачых версій. Сённяшняю публіку наўрад ці можа захапіць не надта пераканальная надуманая інтрыга, што разгортваецца на фоне колішняй міжусобнай барацьбы ў Арагоне пачатку XV стагоддзя. Таму, не надта зважаючы на гістарычны кантэкст, сучасныя рэжысёры засяроджваюцца на пазачасавых каштоўнасцях твора: чалавечыя пачуцця, жарсця, яркіх характарах, закладзеных у самой партытуры. Вось і канцэпцыя "Трубадура", прапанаваная Марыянай Берглёф, зусім не ўпісваецца ў традыцыйнае ўяўленне пра класічную оперную пастаноўку. Дзеянне новага спектакля звязанае не з феадальным замкам, цыганскім табарам і змрочным сутарэннямі: яно разгортваецца ў абстрактным сучасным вялікім горадзе, у асяроддзі бандыцкіх групавак і мафіі. Адпаведна зменены і сацыяльны статус дзейных асоб...

Кагосьці гэта, безумоўна, шакіруе. Аднак, не спяшаючыся казаць сваё "фэ": жывая музыка Вердзі, як неўміручая душа, застаецца галоўнай гераіняй спектакля! А, можа, вам будзе даспадобы і эпатажнае аблічча "Трубадура"?

Лана ІВАНОВА

На музычнай вышыні

У Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі адбыўся выбітны канцэрт, прысвечаны 55-годдзю творчай дзейнасці вядомага лектара-музыказнаўцы Іны Зубрыч. Гэты юбілейны вечар быў арганізаваны Беларускай саюзам музычных дзеячаў, персанальна — арт-дырэктарам некамерцыйнага цэнтра "Класіка" БСМД Валерыем Уколавым, які з'явіўся і рэжысёрам імпрэзы.

вечарыны ўдзячнасцю вядомых музыкантаў — удзельнікаў праграмы.

Іну Зубрыч віншавалі Дзяржаўны камерны аркестр Беларусі; "Харошкі" і мастацкі кіраўнік ансамбля Валянціна Гаявая; квартэт Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь імя Г. Цітовіча; Канцэртны аркестр Рэспубліканскага каледжа пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі і яго мастацкі кіраўнік Уладзімір Перлін; артысты-купалаўцы на чале з Мікалаем Пінігіным. Выступілі такія знаныя асобы, як Ігар Лучанок, Наталля Гайда, Ігар Алоўнікаў, Іван Краснадубскі, Мі-

цы. І цудоўны канцэрт, які прайшоў у перапоўненай зале, яшчэ раз пацвердзіў адданасць таленавітых творчых людзей абранаму шляху. Прамоўніцкае мастацтва Іны Ігараўны,

яе энцыклапедычныя веды, уменне ладзіць кантакты са слухачамі вартыя захаплення. Яе шчырасць, любоў да людзей, добрае слова пра музыку і выканаўцаў вярнуліся да герайні

калай Майсеенка і яшчэ многія салісты Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета краіны ды Беларускай дзяржаўнай філармоніі, у тым ліку лаўрэаты міжнародных конкурсаў Наталля Котавы, Валерыя Баравікоў, Таццяна Шумакова, Наталля Аруцюнава, Мікалай Марэцкі, Ганна Кудрына... Да цёплых сяброўскіх прывітанняў дадаліся і сямейныя, ад малодшых Зубрычаў: Андрэя — кампазітара і Дзмітрыя — лаўрэата міжнароднага конкурсу эстраднай песні.

Наталля ВАСІЛЁНАК

На здымку: Іна Зубрыч, Валерыя Уколаў і Канцэртны аркестр Рэспубліканскага каледжа пры БДАМ пад кіраўніцтвам заслужанага артыста Беларусі Уладзіміра Перліна.

Пленум пастанавіў...

Адбыўся чарговы пленум праўлення Беларускага саюза музычных дзеячаў. Былі разгледжаны вынікі арганізацыйна-творчай дзейнасці апарата праўлення саюза ў 2009 годзе, а таксама заслухана інфармацыя пра фінансавае становішча БСМД. Удзельнікі абмеркавання адзначалі, што саюз працягвае плённа працаваць па ўсіх напрамках сваёй дзейнасці, ды ў той жа час узнікла складаная фінансавая сітуацыя, у якой намеснік кіраўніка саюза па фінансава-гаспадарчых пытаннях не рабіў ніякіх захадаў дзеля выпраўлення становішча.

Пленум пастанавіў ухваліць вынікі арганізацыйна-творчай дзейнасці апарата праўлення. Апроч таго было аднагалосна прынята рашэнне: вызваліць намесніка старшыні праўлення грамадскага аб'яднання "БСМД" Аляксандра Бярнацкага ад займаемай пасады і абраць Андрэя Каліну намеснікам старшыні праўлення грамадскага аб'яднання "БСМД" па фінансава-гаспадарчых пытаннях.

Ул. інф.

Сябры па суполцы

Беларуская перкусійная асацыяцыя (БПА) — адно з найбольш старэйшых падраздзяленняў саюза музычных дзеячаў. Яна была створана 1 лютага 1995 года і аб'яднала выканаўцаў на ўдарных музычных інструментах, выкладчыкаў, студэнтаў і вучняў музычных навучальных устаноў краіны.

Ідэя аб'яднання айчынных перкусійністаў, або ўдарнікаў, узнікла не спантанна. У 1980-я гады група ўдарных музычных інструментаў аркестра Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР, якую ўзначальваў вядомы тады музыкант А. Кнатэ, з'яўлялася своеасаблівай майстэрняй, дзе зараджаліся першыя парасткі той актыўнай дзейнасці, якую цяпер працягвае БПА. Праводзіліся канцэрты з выкарыстаннем толькі ўдарных музычных інструментаў, ладзіліся дыскусіі паміж музыкантамі пра тэхніку выканання, пра традыцыі ўдарнай школы. У 1986 г. быў створаны ансамбль ударных інструментаў "Мінск-перкусія-класік" пад кіраўніцтвам Уладзіміра Судноўскага.

З першых дзён БПА пачала праводзіць семінары, ладзіць вы-

Ударнікі — гэта яны

ступленні навучэнцаў музычных устаноў Беларусі. Сумесныя канцэрты, конкурсы, майстар-класы, стасункі выкладчыкаў, студэнтаў і навучэнцаў з розных гарадоў нашай краіны — усё гэта дапамагло ўявіць стан падрыхтоўкі будучых прафесіяналаў, іх выканальніцкі ўзровень. Раз на чатыры гады пачалі праводзіцца конкурсы, сістэму арганізацыі якіх БПА працягвала сумесна з Беларускай дзяржаўнай акадэміяй музыкі, непасрэдна са старшым выкладчыкам класа ўдарных інструментаў Л. Кліндухойвай. І такім чынам кожны год навучэнцы сярэдніх і студэнты вышэйшых навучальных устаноў дэманструюць сваё майстэрства толькі на якім-небудзь адным з ударных інструментаў. Гэта слаборніцтва мае назву "Беларускі марымба-марафон" або "Беларускі Тірані-ма-

рафон", у залежнасці ад назвы інструмента, які быў замоўлены ва ўмовах конкурсу.

Са стварэннем БПА пачалі завязвацца міжнародныя адносіны. У 1998 годзе ансамбль ударных інструментаў Вялікага тэатра Расіі пад кіраўніцтвам В. Грышына — своеасаблівы эталон ігры на ўдарных — быў запрошаны ў Мінск для сольнага канцэрта ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі, а прафесар Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі В. Грышын даў першы майстар-клас для ўдарнікаў Беларусі. З таго часу да нас у краіну з канцэртамі і майстар-класамі пачалі прыязджаць найлепшыя ўдарнікі з усяго свету: Г. Гімена, Л. Ферандзіс, М. Комст, Л. Максі, С. Скачыньскі і інш. У сваю чаргу, дзякуючы сяброўскім кантактам, якія наладзіліся з Літоўскай перкусійнай асацыяцы-

яй, беларускія музыканты паспяхова бяруць удзел у міжнародных барабанных фестывалях у Літве, пры садзейнічанні Польскага інстытута ў Мінску і Польскай перкусійнай асацыяцыі. А дзякуючы актывісту БПА Ігару Аўдзееву вось ужо некалькі гадоў запар навучэнцы музычных устаноў Беларусі выязджаюць за мяжу на летнія і зімовыя майстар-класы.

За гады існавання БПА былі набыты і распаўсюджаны сярэд музыкантаў і выкладчыкаў ноты, метадыкі ігры, аўдыа- і відэама-тэрыялы, якія датычаць ігры на ўдарных інструментах. На Беларускай радыё і на Radio France запісаны CD, на Беларускай тэлебачанні знята шмат перадач пра ўдарнікаў і ансамблі ўдарных інструментаў.

У выніку пільнай увагі да гэтай малалікай сярэд беларускіх музыкантаў спецыялізацыі значна ўзніўся ўзровень выкладання на ўдарных інструментах, у многіх навучальных установах узмацнілася матэрыяльная база, з'явілася шмат цікавых выканаўцаў і ансамбляў. Нашы музыканты становяцца лаўрэатамі міжнародных конкурсаў. А ў складзе журы такіх конкурсаў — Н. Раззур, Н. Жыўкавіч, С. Скачыньскі, Л. Максі, Д. Бек і іншыя сусветна вядомыя музыканты!

Арцём КУМЕЛЬСКІХ

На здымку: Беларуская перкусійная асацыяцыя.

Нашы юбіляры

СОЛАПАЎ Міхаіл Рыгоравіч — заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь, прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, ветэран Вялікай Айчыннай вайны, член праўлення грамадскага аб'яднання "БСМД".

ЛЕВИНА Раіса Леанідаўна — дацэнт, дэкан факультэта мастацтваў Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы, старшыня Гродзенскага абласнога аддзялення Беларускага саюза музычных дзеячаў.

ГІЛЬДЗЮК Віктар Мікалаевіч — старшыня цыклавой камісіі Гродзенскага дзяржаўнага музычнага вучылішча.

Сябры! На вашы пытанні, якія датычаць падрыхтоўкі матэрыялаў для гэтай старонкі, адкажа першы намеснік старшыні праўлення Беларускага саюза музычных дзеячаў Наталля Васільеўна ВІТЧАНКА. Тэлефоны:

(017) 222-37-33 — працоўны;
(029) 507-55-05 — МТС;
(029) 699-32-00 — Velcom.

Легендарны дырэктар

"Школа Германа" — так называлі навучальную ўстанову, вядомую сёння як Рэспубліканскі гімназія-каледж пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. Заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, адметны музыкант, педагог, дырэктар, адміністратар І. Герман прыклаў вялікі высілак дзеля паспяваеннага адраджэння гэтай адзінай у Беларусі і сусветнай за яе межамі школы для музычна адораных дзяцей. І ўсё сваё жыццё Ізраіль Рыгоравіч прысвяціў ёй. Сёлета споўнілася 100 год з дня нараджэння легендарнага дырэктара.

У "школе Германа" пашанцавала вучыцца і мне. У 1949 годзе, калі я паступіў туды ў першы клас, у будынку месціліся Беларуска-

кая дзяржаўная кансерваторыя, музычнае вучылішча, Саюз кампазітараў БССР, 1-я музычная школа-сямігодка імя Л. Александровскай. Ідэальны парадак быў у гэтым цудоўным старасвецкім доме на плошчы Свабоды, 7, пабудаваным яшчэ ў XVIII стагоддзі. Паўсюль ляжалі дываны. Вучні хадзілі ў тапачках і белых наруканіках... У школе выкладалі вядомыя педагогі-музыканты з БДК, бо ў тыя часы паміж гэтымі дзвюма навучальнымі ўстановамі (як цяпер паміж музычным каледжам і БДАМ) наладзіліся цесны кантакты і ўзаемадапамога.

Памятаю, як падчас Дэкады беларускага мастацтва ў Маскве ад нашай школы туды выправіўся хор і выступаў вельмі паспяхова. Мы, удзельнікі хору, дзякуючы І. Герману пабывалі на экскурсіях па музеях, наведалі Крэмль, Збройную палату. А ў 1958-м у Маскве праходзіў I Міжнародны конкурс імя П. Чайкоўскага, і выхаванец нашай школы Эдуард Міянсараў стаў яго лаўрэатам. Калі ж у Мінск з канцэртамі прыязджаў пераможца конкурсу Ван Кліберн, Ізраіль Рыгоравіч дамовіўся, каб мы патрапілі на рэпетыцыю. Тады ўсе вучні пайшлі ў клуб імя Ф. Дзяржынскага і слухалі, як іграе славыты амерыканскі піяніст...

У 1968 годзе ў старых сценах адбылася перабудова: школа "выцягнулася" ўвышыню, і на апошнім паверсе размясцілася вялікая

канцэртная зала; з'явілася і прыбудова — новы шасціпавярховы вучэбны корпус. У класах зрабілі добрую гукаізаляцыю. Неўзабаве было набыта шмат новых музычных інструментаў. Я за многія гады сваёй творчай дзейнасці бачыў шмат музычных устаноў, наш каледж — адна з лепшых у свеце.

Вось згадкі педагогаў, якія працавалі ў школе пад кіраўніцтвам І. Германа. Вяргінія Валодзіна: "Ён быў строга, суровы вонкі, але спагадны. Ніколі не даваў у крыўду выкладчыкаў перад незадаволенымі бацькамі. Ніколі не гаварыў бацькам дрэнна пра выкладчыкаў". Арыядна Гужалоўская: "Калі нашу школу наведалі выкладчыкі з аналагічных устаноў Масквы, Ленінграда, Кіева, усе, нават калегі з ЦМШ пры Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі, адначасна шыкоўныя ўмовы для творчай працы. Яны ў нас давалі ўрокі, чыталі лекцыі. Закладзенае дзесяцігадоў таму дае выдатныя вынікі ў навучальным працэсе па сёння". Рэма Рыжэвіч: "На падсавецкім ён заўсёды падкрэсліваў: усе, хто працуе ў школе, кожны выкладчык, павінны памятаць, што тут навучаюцца таленавітыя дзеці. Герман узнімаў значэнне школы на ўзровень дзяржавы".

Аляксандр МІЛЬТО

На здымку: заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі І. Герман сярэд педагогаў і вучняў.

Захаваем сваю гісторыю!

“Столькі помнікаў, колькі налічваецца ў “Зводным плане стварэння манументальных збудоваў на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь у 2009 — 2012 гг.”, не ставілі ў Беларусь мо апошніх гадоў сто”, — коратка па тэлефоне ахарактарызаваў падрыхтаваны дакумент першы намеснік міністра культуры нашай краіны Уладзімір Рылатка. Рэалізацыя такога дакумента, які пасля падпісання стане абавязковым для выканання, адкрые, нарэшце, унікальную магчымасць ушанавання на дзяржаўным узроўні памяці нашых славянскіх свецнікаў, грамадскіх і культурных дзеячаў, пазначэння помных для Беларусі месцаў, гістарычных збудаванняў.

Зразумела, што асноўным распрацоўшчыкам і каардынатарам “Зводнага плана...” стала Міністэрства культуры Беларусі, якое звярнулася да кіраўнікоў

упраўленняў культуры і кіраўніцтва аблвыканкамаў з тым, каб яны дасылалі свае прапановы. Пасля чаго спіс запланаваных помнікаў быў перададзены на разгляд Рэспубліканскага экспертнага савета па манументальным і манументальна-дэкаратыўным мастацтве (узначальвае прарэктар Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў М. Баразна), план надрукавалі ў газеце “Культура”. Паралельна яго накіравалі ў Нацыянальную акадэмію навук Беларусі.

З гэтага часу пачалася так званая “зваротная сувязь”: і рэдакцыі газет, і Міністэрства культуры Беларусі атрымалі дзесяткі пісем з прапановамі: што варта ўключыць у такі план, але што па тых ці іншых прычынах выпала з поля зроку распрацоўшчыкаў праекта. Прапановы паступалі ад грамадскіх арганізацый, ад

прыватных асоб, ад навукоўцаў і пенсіянераў. Многае ўнесена ў гэты дакумент. Варта зазначыць: калі першапачаткова было абазначана толькі 50, то цяпер у згаданым плане — каля 250 падзей і гістарычных асоб, якіх неабходна адлюстравіць у манументальных збудаваннях! Але ў працэсе працы стала зразумела і іншае: у адзін план усё змясціць немагчыма. Таму праца будзе прадоўжана. Плануецца, што ў 2010 годзе будуць разглядацца прапановы, якія ўвойдуць у падобны план на 2013—2015 гады.

Праект плана 2009 — 2012 гг. не толькі знаходзіцца на разглядзе ў Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, ён пачынае рэалізоўвацца. Так, ужо ўстаноўлены помнік Францішку Багушэвічу ў Сморгоні, там жа вядуцца працы па стварэнні

мемарыяльнага комплексу па лініі процістаяння ў Першую сусветную вайну. Аднаўляецца помнік героям вайны 1812 года ў Полацку. У Мінску распачата праца па стварэнні мемарыяльных знакаў народным артыстам Беларусі: прафесару Віктару Роўду, Юрыю Сідараву, Валерыю Глушакову, народнаму пісьменніку Васілю Быкаву, у 2010 годзе плануецца ўстанавіць памятны знак, прысвечаны Грунвальдскай бітве...

Але гістарычны пошук працягваецца: разам з навукоўцамі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, грамадскімі арганізацыямі па ахове гісторыка-культурных каштоўнасцей, таварыствамі і аб’яднаннямі і проста неабякавымі да сваёй гісторыі людзьмі. Друкуючы сёння некаторыя меркаванні, мы нагадваем: калі чытачам штотыднёвіка ёсць што сказаць, чакаем ліставанняў на электронны і звычайны адрас рэдакцыі.

Рэдактар
адрэдагавана публіцыстыкі
Ірына ТУЛУПАВА

Можна ўлічыць і гэта...

У “Зводным плане ўстаноўкі манументальных збудаванняў у Рэспубліцы Беларусь у 2009 — 2012 гг.” (“Культура”, № 23, 6—12 чэрвеня 2009 г.) разгорнута шырокая панарама помнікаў, якія могуць быць устаноўлены на тэрыторыі Беларусі ў бліжэйшыя гады. Тут пералічаны гарады, вёскі, іншыя мясціны, якія ўвайшлі ў гісторыю сваімі адметнымі падзеямі ці месцамі нараджэння выдатных постацей. Не абдызены ў гэтым пераліку і горад Слуцк. Упамянута і помнік, які мяркуецца адкрыць у горадзе —

Льво Капіевічу.

Мне здаецца, што гэта не зусім поўна. Да гэтага помніка трэба яшчэ дадаць помнік вядомым ва ўсёй Заходняй Еўропе і бадай ва ўсім свеце — Слуцкім паясам.

На працягу амаль 100 гадоў з сярэдзіны XVIII да сярэдзіны XIX стагоддзя ў Беларусі на слых былі вырабы ручнога шаўкаткацтва — вядомыя слуджкія паясы. Напачатку яны капіравалі ўзоры, якія прывозілі з Блізкага Усходу, потым сталі ўключыць у арнамент беларускай нацыянальнай матывы, кветкі мясцовай флоры — васількі, незабудкі і інш.

У Слуцкай мануфактуры працаваў вядомы майстар Ян Маджарскі — армянскі майстар-ткач і арандатар Слуцкай мануфактуры шаўковых паясоў. У 1758 годзе ён быў запрошаны дзяржаўным і ваенным дзеячам Вялікага княства Літоўскага, мецэнатам, віленскім ваяводам Міхалем Казімірам Радзівілам Рыбанькам, 1702 — 1762 у Нясвіж, потым у Слуцк кіраваў мануфактурай па вырабе слуджкія паясоў, у 1776 — 1777 гадах — арандатар Слуцкай мануфактуры. Сын Яна — Лявон (каля 1740 — 1811) працягнуў працу бацькі, у 1777 — 1807 гадах арандаваў Слуцкую мануфактуру, якая пры ім стала буйным прадпрыемствам. Ян Маджарскі распрацаваў новы тып паяса — слуджкі, назва якога стала сінонімам усіх доўгіх шаўковых паясоў. Сувязь слуджкія паясоў паступова з усходнімі ўзорамі страчвалася. Беларускія майстры перанялі і творча распрацавалі ўсходняе рамясло, надалі яму мясцовы беларускі характар. Ткалі слуджкія паясы даўжынёй 2 — 4,5 метра з шаўковым, залатым і сярэбраным ніткам, гэтак званыя літыя паясы, правы бок якіх быў цалкам затканы залатой ніткай, якая шчыльна закрывала шаўковую аснову. Найбольш тыповымі матывамі ў ткацтве слуджкія паясоў былі: авал, абкружаны лісцем са сцяблінкамі і кветкамі, кветкі на доўгім сцябле з галінкамі, якія выходзяць з зямлі ці з ваз; букеты кветак з хвалепадобным абрамленнем. На рагу паяса з абодвух бакоў ткалася метка на стара-славянскай і лацінскай мовах (“Слуджкі”, “У горадзе Слуцку”, “Зроблена ў Слуцку”). Шаўковыя паясы тыпу слуджкія выраблялі таксама ў Гродне,

Каго і як ушаноўваць?

Адносіны да помнікаў, да могілак — гэта, як вядома, гістарычная памяць любога народа і адначасова — адзін з важнейшых паказчыкаў і сведчанняў яго культуры. Манументальнае мастацтва важна не толькі ў эстэтычным, але і ў выхавальным, патрыятычным аспекце; гэта перш-наперш асэнсаванне сваёй гісторыі. Калі гэта так, то чаму ў Мінску няма, да прыкладу, помніка Усяславу Чарадзею, яго сыну Глебу — першаму мінскаму князю? Адсутнічае ў Беларусі таксама помнік Тадэвушу Касцюшку.

века — у гарадскім пасёлку Смілавічы Чэрвеньскага раёна Мінскай вобласці на хачце, дзе ён нарадзіўся і жыў доўгі час, была ўстаноўлены мемарыяльная дошка ці мемарыяльны знак...

Дарчы, пры ўзвядзенні помніка або мемарыяльнага знака трэба абавязкова абгрунтаваць дакументальна, архіўныя дадзеныя. Так, у горадзе Івацэвічы Брэсцкай вобласці праектам запланавана ўстанавіць намяцнік акупантаў гэты праект ужо ажыццяўлены. Дарчы, у гады Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Беларусі загінула больш як 800 тысяч беларускіх і замежных яўрэяў. Яны ўтрымліваліся больш чым у 250 гета. На жаль, памяць большасці вязняў гета ў многіх населеных пунктах нашай краіны не ўвекавечана. І таму заслугоўвае пераіманства ініцыятыва Камянецкага райвыканкама і Брэсцкага аблвыканкама аб устанавіць намяцнік акупантаў у горадзе Гета. Вельмі шкада, што гэта адзінае падобнае мерапрыемства ў рэспубліканскім плане на чатыры гады (2009 — 2012).

А цяпер, як кажуць, — інфармацыя да роздму.

Ці трэба ў Мінску ўшаноўваць памяць заснавальніка Чырвонага Крыжа Дзюнана Анры помнікам? Якое дачыненне ён меў да Мінска? Ці: у гонар якіх камсамольцаў-добрахотнікаў будзе стаяць помнік у парку Перамогі ў Мінску? Якія ваявалі ў час вайны, узнімалі цаліну і ўбіралі там ураджаі (дарчы, я да іх належу), ці ўдзельнічалі ва ўзвядзенні “будоўляў камунізму”?

У гэтым годзе споўнілася 60 год з дня нараджэння таленавітага беларускага вучонага-гісторыка, аўтарытэтнага спецыяліста па гісторыі міжнацыянальных адносін, па гісторыі і культуры беларускіх татар дацэнта БДПУ імя М. Танка, Ібрагіма Канапацкага. Але ўжо больш чым чатыры гады яго няма сярод нас. Справядліваць патрабуе, каб на радзіме гэтага чала-

лавіча Некрашэвіча павінен быць устаноўлены не ў горадзе Светлагорску, а там, дзе ён нарадзіўся — у вёсцы Данилоўцы Светлагорскага раёна. Прычым, на ім абавязкова трэба адзначыць, што ён быў вядомым грамадскім дзеячам, адным з заснавальнікаў і першым старшынёй Інстытута беларускай культуры, першым віцэ-прэзідэнтам Акадэміі навук БССР, дырэктарам Інстытута мовазнаўства АН БССР.

У Магілёве плануецца ўстанавіць помнік-бюст беларускаму палітычнаму дзеячу, паэту Дзмітрыю Жылуновічу. Але не пазначана дзе ён будзе стаяць — на месцы міркуемага пахавання або на будынку Магілёўскай псіхіятрычнай лясчоніцы, дзе ён, паводле афіцыйнай версіі, памёр ад гангрэны. Хоць Зміцер Хведаравіч быў аўтарам зборніка “Песні” (1913), зборнікаў вершаў “Песні працы і змагання” (1922), “Урачыстасць” (1925), ён больш вядомы шырокаму чытачу як празаік, драматург, гісторык і публіцыст. Калі помнік-бюст Жылуновічу будзе ўстаноўлены, на ім абавязкова трэба адзначыць, што ён быў дзеячам беларускага нацыянальна-вызваленчага руху, дзяржаўным і грамадскім дзеячам БССР, старшынёй Часовага рабоча-сялянскага савета ўрада Беларусі, класікам беларускай саветскай літаратуры, адказным рэдактарам газеты “Саветская Беларусь”, рэдактарам часопіса “Польмя”, кіраўніком Цэнтральнага архіва БССР і Дзяржаўнага выдавецтва БССР.

Калі ацаніць у цэлым прапановы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, то можна назваць іх цікавымі і карыснымі. Але ў іх не хапае імён многіх дзеячаў беларускай навукі і культуры, якія, можна сказаць, складаюць яе гонар.

Возьмем для прыкладу толькі адзін Бярэзінскі раён Мінскай вобласці. Я не супраць устанавіць мемарыяльнага знака ці мемарыяльнай дошкі ўраджэнцам раёна, мастакам — братам Апалянарыю і Іпаліту Гараў-

скім. Але па-за ўвагай аўтара гэтых прапановаў засталіся многія іншыя вядомыя дзеячы навукі і культуры Беларусі: ураджэнец вёскі Капалцы вядомы беларускі кампазітар, аўтар музыкі на тэксты царкоўных малітваў, Мікола Равенскі, ураджэнец мястэчка (цяпер вёска Сяліба) таленавіты беларускі паэт, празаік, камандзір партызанскага атрада на Украіне ў час Вялікай Айчыннай вайны Рыгор Няхай, ураджэнец вёскі Кукарава вядомы крытык і літаратуразнаўца, доктар філалагічных навук Павел Дзюбайла, народны артыст Беларусі Вялянцін Белахвосцік з вёскі Багушэвічы, беларускі паэт-сацыярык, празаік і драматург Міхась Скрыпка з вёскі Месціна, ураджэнец вёскі Мацевічы таленавіты беларускі аграхімік, доктар сельскагаспадарчых навук, прафесар, заслужаны дзеяч навукі Беларусі Роберт Вільдфлуш, вядомы беларускі фізік і педагог, заслужаны работнік вышэйшай школы Беларусі, доктар фізіка-матэматычных навук, прарэктар БДПУ Міхась Цэдрык з вёскі Доўгі Лог. Яшчэ і сёння далёка за межамі нашай рэспублікі вядома імя ўраджэнца г. Беразіно вучонага-хіміка, заслужанага дзеяча навукі БССР, члена-карэспандэнта АН БССР, доктара хімічных навук, прафесара Рыгора Старобінца. Ураджэнец вёскі Багушэвічы генерал-лейтэнант Кірыл Каваленка ў гады Вялікай Айчыннай вайны быў адным з самых таленавітых саветскіх вучонаў, намеснікам камандуючага войскамі Сталінградскага і Данскога фронтоў.

Першы намеснік міністра культуры краіны У. Рылатка у інтэрв’ю газеце “Культура” слухна адзначыў: “Помнік — гэта пасланне ў будучыню, пасланне сучаснікаў нашчадкам. І, адначасова, вяртанне на радзіму тых нашых продкаў, якія калісьці былі вымушаны яе пакінуць”. Менавіта на беларускай зямлі нарадзіліся

У заключэнне хачу адзначыць, што выкананне зводнага плана ўстаноўкі манументальных збудаванняў у Рэспубліцы Беларусь значна ўзбагаціць не толькі беларускую і еўрапейскую, але і нават сусветную культуру.

Эмануіл ЮФЕ,
прафесар БДПУ
імя Максіма Танка,
доктар гістарычных навук

Нясвіжы, Ружанах, Кракаве, Ліпкаве і Кабылках пад Варшавай і ў Францыі.

Слуцкая мануфактура шаўковых паясоў выпускала кунтушовыя паясы, шаўковыя пакрывалы і махры, залатыя і сярэбраныя галуны, паязкі, стужкі, дываны, тканіны для літургічнага ўжытку. У 1763 годзе, напрыклад, працавала 6 чалавечкаў і 34 вучні, было 6 дзяўчат "для навіўкі шоўку". У канцы XVIII стагоддзя Слуцкая мануфактура мела 24 ткацкія станкі, каля 55 работнікаў, вырабляла да 200 паясоў штогод коштам па 50—100 рублёў. У XIX стагоддзі з-за зменны моды адбылося зніжэнне вытворчасці. Пасля 1846 года звесткі пра Слуцкую мануфактуру шаўковых паясоў адсутнічаюць.

У горадзе Слуцку мэтазгодна ўстанавіць помнік Слуцкім паясам — адзіны помнік тут, у нас, на тэрыторыі Беларусі.

Мэтазгодна разгледзець пытанне аб адкрыцці помніка беларускаму пісьменніку Альгерду Рышардавічу Абуховічу (псеўд. Граф Бандынэлі). Ён паходзіў з вядомага шляхецкага роду герба "Ключ раздвоены" ("Абуховіч") у Вялікім княстве Літоўскім. Альгерд Абуховіч нарадзіўся 6 жніўня 1840 года ў вёсцы Калацічы, цяпер Глускі раён Магілёўскай вобласці. Вучыўся ў Слуцкай гімназіі. Шмат падарожнічаў, жыў у Жэневе, Парыжы. Паводле некаторых звестак удзельнічаў у паўстанні 1863 — 1864 гадоў пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага. Перакладаў творы А. Пушкіна, М. Лермантава, А. Міцкевіча, М. Кананіцкай, У. Сыракомлі, І.В. фон Гётэ, Ф. Шылера, В. Гюго, Дж. Байрана, Г. Дантэ. Гэтыя пераклады распаўсюджваліся ў рукапісах. А. Абуховіч разам з Ф. Багушэвічам па праве лічацца пачынальнікамі жанру байкі ў беларускай літаратуры.

А. Абуховіч аўтар баек: "Ваўкалак" (разглядаў праблемы свабоды чалавечай асобы), "Старшына" (палітычная сатыра на паслярэформенную Расійскую імперыю), "Суд", "Воўк і лісіца", верша "Дума а Каралеу XII".

Мемуары А. Абуховіча, напісаныя ў 1894 годзе, фрагменты якіх былі надрукаваны ў 1916 годзе ў газеце "Гоман" (Вільня), — яркі помнік эпохі з цікавым зместам, жывою моваю.

Помнік можна і патрэбна адкрыць у горадзе Глуску Магілёўскай вобласці.

Магіла А. Абуховіча на гарадскіх могілках Слуцка захавалася і была знойдзена выдатным краязнаўцам Рыгорам Родчанкам.

У культурна-асветніцкім клубе "Спадчына" ёсць мастацкая прапрацоўка помнікаў Слуцкім паясам і А. Абуховічу і іх увасабленне. А копію помніка А. Абуховічу можна паставіць у горадзе Глуску.

Сябры клуба "Спадчына" звяртаюцца ў рэдакцыю газеты з прапановай надрукаваць гэты артыкул для абмеркавання.

Анатоль ВАЛАХАНОВІЧ, краязнаўца

У гісторыі Вялікай Айчыннай вайны існуюць з'явы, пра якія, на жаль, гаворка вядзецца не так часта, як яны таго заслугоўваюць. Ёсць лацінскі выраз "inter arma silent musea", што значыць "калі грыміць зброя, музы маўчаць". Ён узнік у часы Старажытнага Рыма і стаў крылатым. Аднак Вялікая Айчынная вайна аспрэчыла яго. Прынамсі, гісторыі малавядома, каб у перыяд войнаў на поўную сілу выяўлялася б духоўнае мастацтва.

Духоўны шчыт

З пэўнасцю можна сцвярджаць, што музыка, песня, паэтычнае слова ўнеслі свой неацэнны ўклад у справу Перамогі. У раннім юнацтве мне запомніўся прыезд у прыфрантавую палату папулярнай спявачкі Клаўдзіі Шульжэнкі. Гэта было ў вёсцы Канашкава на Лёзненшчыне ў канцы зімы 1944-га. Дзякуючы танкаваму прарыву, вёска ацалела. Песні знакамітай спявачкі былі на слыху нават у галодных і халодных людзей, асабліва яе "Синий платочек". Зіма стала то слотная, то марозная, але ў хату праціснуцца было немагчыма, і тады нехта прапанаваў павямаць аконныя рамы. Лінія фронту пралягала за паўкіламетра ад рэчкі, і там грымелі баі.

Многія творы тых гадоў, якія сталі ваеннай класікай, узніклі на тэрыторыі Беларусі. Вось адзін з прыкладаў. На магілёўскай шашы 6 ліпеня 1941 г. у момант цяжкіх баёў Канстанцін Сіманаў напісаў верш, які надзвычай дакладна перадае трагедыю пачатковага перыяду Вялікай Айчыннай, прысвяціўшы яго свайму сябру Аляксею Суркову (які пазней склаў цудоўную песню "Вьется в тесной пещурке огонь", але ўжо пад Масквой). Хацелася б нагадаць урывак з сіманаўскага верша пра тую бяду, што панавала тады ў Беларусі:

*Ты помніш, Алеша,
изба под Борисовом,
По мертвому плачущий
девичий крик,
Седая старуха
в салопчике пливом,
Весь в белом,
как смерть одетый, старик.

Ну что им сказать,
чем утешить могли мы их?
Но, горе поняв
своим бабьим чутьем,
Ты помнишь,
старуха сказала: — Родимые,
Покуда идите, мы вас подождем.
«Мы вас подождем!» —
говорили нам пажити.
«Мы вас подождем!» —
говорили леса.
Ты знаешь, Алеша,
ночами мне кажется,
Что следом за мной
их идут голоса.*

Шкада, калі гэты верш не ўключаны ў школьныя падручнікі па літаратуры. Аляксандр Твардоўскі, які ўдзельнічаў у вызваленні Віцебшчыны, пакінуў нам адухоўленую эпічную лірыку:

*Да, друзья, любовь жены, —
Кто не знал, — проверьте, —
На войне сильней войны
И, быть может, смерти.*

Не згасаў у гады ваенных выпрабаванняў народны гунар. Ад партызан і войнаў узнік ліст у стылі даўняга казацкага паслання запарожцаў турэцкаму султану, які мастак Ілья Рэпін назваў "энцыклапедыяй смеху". "Людаеду Адольфу Гітлеру — ад унукаў вялікіх запарожцаў зямлі ўкраінскай. Мы, праўнукі,

выраслі табе, пракляты кат, ліст гэты напісаць, як пісалі некалі прадзеда і дзеды..." Спынімся, паколькі далей больш дарэчна паставіць шматкроп'е. На нямецкай мове ліст распаўсюджваўся лістоўкай нямецкім і аўстрыйскім салдатам. Яго вальналюбівая парадыйная сіла мабілізавала на подзвігі і давала адпор заваўнікам. Аднак што дзіўна, невыглумачальна: нібыта і няма адкуль у вайну ўзяцца сродкам на мастацтва, літаратуру, на слова ва ўсіх яго відах і жанрах, але на суперак усяму яно заставалася на найвышэйшым пад'ёме.

Песня ж "Вставай, страна огромная!" гучыць і цяпер наобатам, уражвае да глыбіні душы, як і марш "Прощание славянки", "Народ воспрянул духом" і стаў непераможны. Праз дзясятныя культуры ваенных гадоў можна спасцігаць усю гісторыю Вялікай Айчыннай. І гэта будзе самая праўдзівая гісторыя. Няма ніякіх сумневаў у тым, што ў сьвядомасці большасці народаў Савецкі Саюз славіўся ў свеце як дзяржава нумар адзін, дзякуючы якой ацалела сама

ўсю краіну ў перадваенны перыяд, вернасьць гістарычным народным традыцыям і гераічнаму мінуламу. Такі генатып нацыі асабліва важны і дарагі, бо з'яўляецца яе спрадвечным скарбам. Вось яго фашысты ў першую чаргу і імкнуліся вывезці ў Германію. Даследчык Літвінаў падлічыў, што асноўная частка малалетніх вязняў-пакутнікаў была вывезена нацыстамі з Віцебскай вобласці, што варта было б расцэнываць як выкраданне нацыянальнага генафонду. Немагчыма ўявіць савецкага салдата, які звозіць з Германіі нямецкую дзятву! Людзі розных нацыянальнасцей ахвяравалі сабой дзеля вызавання іншых. За вызваленне толькі аднаго Лёзненскага краю загінула каля трыццаці тысяч савецкіх воінаў, што складае палову ад сённяшняга насельніцтва рэгіёна. Лёзненшчына дастойна шануе іх памяць, захоўвае іх магілы.

Відаць, зямля наша многага вартая, калі вораг учэпіста трымаўся за яе аж да канца 1944-га. Цудоўная беларуская паэтэса Еўдакія

Калі б у ваенных шпіталях з'явілася цяперашняя авангардысцкая "папса" з канвульсіўным, прыпадкавым дзёрганнем і жаночым вузлом у мужчыны на патыліцы, з яе камнепаднымі воплямі і музычнай наркаманіяй, параненныя, выхаваныя на культуры, якая робіць чалавека больш маральным, чыстым, узвышаным, закідалі б яе мыліцамі. У перадваенныя гады ўмелі адрозніваць па-сапраўднаму каштоўнае, эстэтычна значнае ад антыкультуры.

планета. Мужнасць савецкіх людзей генерывала маральную сілу і стойкасць усёй планетарнай прасторы. Толькі тое мастацтва, што ішло ад душы і сэрца, было здольна ўмацаваць дух людзей.

Калі б у ваенных шпіталях той пары з'явілася цяперашняя авангардысцкая "папса" з канвульсіўным, прыпадкавым дзёрганнем і жаночым вузлом у мужчыны на патыліцы, з яе камнепаднымі воплямі і музычнай наркаманіяй, параненныя, выхаваныя на культуры, якая робіць чалавека больш маральным, чыстым, узвышаным, закідалі б яе мыліцамі. У перадваенныя гады ўмелі адрозніваць па-сапраўднаму каштоўнае, эстэтычна значнае ад антыкультуры. Маральныя якасці людзей аказаліся самымі высокімі ў свеце. Духоўна савецкі чалавек аказаўся больш моцным. Нават у самых цяжкіх, невыносных умовах узнікала прыгожае, аспрэчваючы сцвярджэнне, нібыта яго магчыма толькі пры "сътым" дабрабыце і эканамічным росквіце. Не з'яўляецца яно там, дзе гучаць заклікі ахайваць мінулае, але ўзнікае тады, калі многыцца слава дзедаўскай.

Але вось пытанне: што садзейнічала велічыні духу? Перш за ўсё стваральная энергія, якая ахапіла

Лось так выразіла ў вершах светаадчуванне тых гадоў:

*Россия — ты мне не березка,
Не дождик, стучащий в стекло...
Ты мне — моя «родная вёска»,
По-русски — родное село.*

*Когда оно было в полоне,
Стояло в огне и дыму,
Твоих сыновей батальоны
Спешили на помощь ему...*

Нельга абыйсці ўвагай і такую акалічнасць. Як вядома, 9 мая 1945 года Дзень Перамогі супаў з Вялікаднем — нібы злілося ў адно духоўнае і гістарычнае, што можна лічыць праўдзівым Вышэйшай Боскай сілы. "Ваявалі бязбожнікі, як трапна заўважыў К. Сіманаў, — а перамаглі з Божай дапамогай".

Сёння, у год святкавання 65-годдзя Вялікай Перамогі, патрэбна проста паказаць на экраны і ў прэсе ўсё, як яно было, нічога не вынаходзячы. Паказаць тыя цудоўныя ўзоры гістарычнага духу, якія выявілі ў Вялікую Айчынную народы і іх лепшыя творчыя прадстаўнікі — у тых часы, калі не было яшчэ тэарэтыкаў "дэмакратыі" і "лібералізму", але калі была вялікая дружба, адзіны парыв, які называецца духоўным шчытом.

Мабыць, у сваім развіцці сучаснае чалавецтва не дасягнула яшчэ

належага ўзроўню асэнсавання працэсаў Вялікай Айчыннай. Беларуска генафонд, хатня прайшло шмат гадоў, так і не адноўлены. Сёння насельніцтва змянога шара падвергнута ганьбе рабамі і не шкодзіла б прыгадаць, хто і калі паказаў гэтаму прыклад! Не Расія, не Беларусь, а так званыя цывілізаваныя краіны.

У цяперашнім свеце яны імкнуцца кіраваць псіхалагічна, удзейнічаючы словам і музыкай, што часам больш дзейна, чым прымяненне сілы. Разбураюць маралі ідзе па поўнай праграме. Хто і навошта абвешчае непарушныя духоўныя каштоўнасці, з якімі мы перамаглі, састарэлымі? З якой мэтай адрэчваюцца ідэалы і гераізм? У свеце вядзецца сусветная вайна — за душу чалавека. Назавём рэчы сваімі імёнамі. Усё больш месца адводзіцца інфармацыйна-псіхалагічнай сферы, хітра выкарыстоўваецца само паняцце "дэмакратыя". Робяцца спробы правесці новыя дадатковыя межы па жывым целе. Вядуцца бясконцыя спрэчкі пра тое, хто агрэсар, а хто яго ахвяра. Ствараецца перашкода захапленню намаганнямі тых, хто арганізаваў і правёў найвялікшую ў свеце Перамогу над сусветным злом. Гэта новая форма вядзення сучасных войнаў.

Вось выказванне дырэктара ЦРУ Роберта Гейтца (газета "Известия" ад 12.12.1991 года): "Мы разумелі, што Савецкі Саюз ні эканамічным уціскам, ні гонкай узброення, ні тым больш сілай не возьмеш. Яго можна было разбурыць толькі выбухам знутры". Такім прыёмам цяпер знішчаюцца многія краіны.

Але вось цікава. Па меры раскарэчвання архіўных дакументаў нацысцкіх спецслужбаў становіцца відавочным прызнанне імя маральна-духоўных якасцей краіны, на якую быў здзейснены напад. Ёсць сэнс некаторыя данясенні прывесці. Вывезеныя ў Германію людзей афіцыйная прапаганда прадстаўляла як ніжэйшых істот. Слова "рускі" ў дакументах выкарыстоўвалася як вызначальнае для агульнаславянскага паходжання грамадзян СССР. І што ж? Нямецкае насельніцтва ўсё больш пераканвалася ў высокай маральнасці оstarбайтэраў на суперак таму ўяўленню, якое ім навязвалася.

У Бейруце адзін з нямецкіх спецыялістаў прызнаваўся, што "падчас працы рускія думаюць і зусім не выглядаюць такімі бязглуздымі. Для мяне лепш мець двух рускіх, чым пяцёрку італьянцаў". Вытрымка з іншых данясенняў: "Савецкі ваеннапалонны разабраўся ў рухавіку, з якім нямецкія спецыялісты не ведалі, што рабіць: за кароткі час ён запустіў яго ў дзейнасць і выявіў затым у каробцы перадач цягача пашкоджанне, якое не было заўважана немцамі, што абслугоўвалі цягач".

Не менш цікавы і такі дакумент. Праводзячы медыцынскі агляд на фабрыцы кінастужкі "Вальрэн", нямецкія ўрачы пераканаліся, што 90 працэнтаў усходніх работніц ва ўзросце ад 17 да 27 гадоў аказаліся цягальнымі, што, паводле меркавання тых жа спецслужбаў, сведчыла пра высокі маральны ўзровень грамадзян Савецкага Саюза. У выніку свае аналітычныя даклады нацысцкія спецслужбы вымушаны былі назваць "Мы сталі ахвярамі памылковай думкі".

Услед за Перамогай у Вялікай Айчыннай вайне ў Амерыцы ўзнікла формула Далеса, пазней развітая Бжэзінскім, мэтай якой — змяніць арыенціры, падмяніць ідэалы, маральныя каштоўнасці, падрыхтаваць у нетрах інтэлігенцыі выбух, ідэалам зрабіць нажыву, абвергнуць усё, што лічылася святым. На жаль, план удаўся...

Герой, як вядома, нараджаюцца ў той краіне, дзе шануюць памяць памерлых герояў. Задумаемса над тым, якія кнігі чыталіся і шанаваліся людзьмі Вялікай Айчыннай. Гэта, перш за ўсё, класічная аснова і глеба, дзякуючы якой чалавек "не выпадае з дзедаўскай славы". Ён памнажае яе, ствараючы і ўмацоўваючы духоўны шчыт, якому чалавецтва абавязана сваім выратаваннем. Заадно прыгадаем і працоўную мудрасць: "Вораг моцны толькі тады, калі мы самі складаем сваю духоўную зброю".

Генадзь ПАЦЬБЕНКА

Гусіным пярком

Міхась КАРПЕЧАНКА. Нарадзіўся ў 1959 годзе ў вёсцы Болін на Краснапольшчыне. Скончыў Барысаўскае ГПТВ № 62 будаўнікоў і факультэт журналістыкі БДУ. Лаўрэат прэміі імя Бялыніцкага-Бірулі. Аўтар кніг "Дачка волі" ("Бібліятэка часопіса "Маладосць"), "На скрыжаванні болю і надзеі", "Уздоўж стромы". Жыве і працуе ў раённай газеце ў Бялынічах.

«І ў полі дуб апалены...»

Даволі рэдка даводзіцца пісаць пра творчасць пісьменнікаў з правінцы. Не так часта як хацелася б, але ўсё ж, час ад часу, і яны прыцягваюць увагу сваімі арыгінальнымі творами.

Вось і Міхась Карпечанку я найперш ведаў як мясцовага таленавітага журналіста. Жыве і працуе ў Бялынічах. І ўсё ж прызначаюся, што з плёнам літаратурнай працы М. Карпечанкі я быў знаёмы толькі ўскосна. А ён, аказваецца, ужо мае ці не пяць выдадзеных кніг прозы. Зачапляла ж мяне за жывое апошняе па часе выдання — "Іржа". Назва кнігі кідкая, ёмка, ды і аб'ём не абязжарвае рук... А гэта для рэдкага сучаснага чытача даволі істотна, вядома, у сукупнасці з адметным мастацкім тэкстам.

Прадмова нашага знанага мэтра Генрыха Далідовіча да гэтай кнігі напісана не раўнуучы як для прадстаўлення ў якую-ці сію па зацвярджэнні званняў ці прэміі. Так і называецца: "Годны ва ўсім". Думаю, уступнае слова Генрыха Вацлававіча было сканструявана па прыкладзе грамаадвода — "узязь на сябе" высокай энергетычна запал аўтара, звесці да нуля напружанне паміж творцамі і выдаўцом, не нанесці шкоды, абараніць. Кніга — "годная", чытайце і разумеіце кожны па-свойму. Абсалютна правільнае рашэнне па сённяшнім часе.

На зачын кнігі аўтарам выстаўлена аповесць "Перуноў Дуб з Крывяліцкагабору". Пра яе і павядзём гаворку.

Твор напісаны ў сімвалічнай манеры — густа, метафарычна, стылёва выверана.

Безумоўна, сёння ўжо трохі надакучылі чытачу наўпроставыя літаратурныя творы патрыятычнай тэматыкі. Гэты плач і стогн па роднай старонцы каго хочаш давадуць да істэрый або... да абьякавасці і адстароненасці. Таму аповесць М. Карпечанкі вытрымана ў спакойным стылі даўно і добра выверанага часам натуралізму. Менавіта слова, як мастацкі сродак, іграе ў аповесці галоўную ролю. Яно прыцягвае, узвышае, дзівіць, заглябляе — кліча і вядзе за сабой... Пры гэтым кіруючай рукой ці якой ідэйнай мусовасці пісьменніка ў распадавальным дзействе не ачуваецца. Безумоўна, канва (крона) твора як бы ўся на відавочку (на паверхні), а яго карані (ідэя) на глыбіні. Таму няма надуманага сюжэтнага раскры-

ду — усё ідзе само па сабе, як кажуць, услед за сонцам... Некалкі героі, датыхчых да гэтай гісторыі, можна назваць выпадковымі і не істотнымі, бо важнай і сутнаснай з'яўляецца якраз сама гісторыя. Сутнасць не ў дубе, а ў яго жолудзе. У працягу гісторыі. І ў спрадвечнасці жыцця.

Вось цытата на зачыне: "Даўным-даўно тут, унізе, пад ягонай кронай і далей — як зачэпіцца вокам ва ўсе чатыры бакі — мяжала шырокае, пагорыстае поле, на якім Перуноў Дуб і прарос аднойчы сярод густой травы кволенькім хлудзікам. Яшчэ тады ён пераканаўся: перахітрыць долю і абставіны адзін-два разы, можа, і ўдасца. Калі толькі, вядома ж, пашанцуе. Толькі як жыць далей? Дрыжэць, трэсціцца вечна палахлівай асінай? Гнуць вершаліну перад кожным спрытнейшым за цябе."

Не хітрыць трэба, а — перамагаць! Нават і коштам свайго жыцця. Перамагаць уласнаю смерцю. Годна пераці — сывердзіць сваю моц, сваю годнасць, сваю правату. Калі не баішся, абавязкова станавішся моцны...

...Скрушліва рыпела хвоя, нецярпліва дапытваючы ў свайго даўняга суседа і сябра: "Што рабіць? Як выстаіць? Якім чынам ацалець, аберагаць?"

"Змагацца! — кожным лісточкам на кожнай галіне сваёй цвердзіць Перуноў Дуб. — "Не страчваць надзею."

А ўжо зусім побач з імі настырныя пачвары нахабна пляжылі самотна-крохлівыя аслешнікі, выдзіралі з карэннем таласістазвонкі бярэзнікі, трушчымі грыготкі, плаксывы асінікі, ламалі раптоўна прычыжы, цыкаўнапупкі арэшнікі; моцныя трактары пагардліва перамавалі гусеніцамі, утоптваючы ў зямлю, і здзічылі саманадзейныя падросты, што паспеў уявіць сябе тут адзіным гаспадаром, і палахліва-смялівы падлесак жалезныя свінні жывасілам гралі Крывяліцкі бор, зграбалі ў вялічэзна-самотныя вальы параненае дрэва, згортвалі ў іх усё яшчэ жывое. І ў тых разложыстых, нехайна сабраных курганах яго дажывала свае апошнія хвіліны, сыходзячы пад нелітасціва-гарачым сонцам скупымі кропелькамі ружавата-падсіненай, як першая раница народжанай вясны, пеністай сукровіцы."

Ну як вам? Вільям Фолкнер адхлябнуў бы віскі і суха б

штоўкнуў спёртымі асадкай пальцамі... Не сумняваюся. А тым, хто скептычна пасміхнецца, раіў бы напісаць лепш...

Што стаіць за гэтай жывой і жыватворнай сімволікай? Вядома, Айчына наша, Беларусь... Цікава, што аўтар, ідучы услед за эвалюцыйнай Прыроды, за яе Боскім пачаткам, сам наўмысна не правакуе і не ломіць натуральнага ходу гэтага жыцця. Ён толькі адследжвае і паказвае нам на неразумную жыццядзейнасць яе разумных суб'ектаў, якіх ён называе "людзьмі" і "чалавечыкамі". Зло і дабро, уселенае ў іх, спраджае адвечную барацьбу. Вось характарыстыка антыгероя: "Але найбольш прыгнятала Дрэва тое, што ў ягонай кроне збудоваў сабе ванючае гняздо-шапку той самы крумкія-карчачун. Дуб не баяўся фізічнага болю. Жорсткасць пакарання залежыць не ад моцы болю, але ад глыбіні знявагі. Агідняя птушка дзень пры дні шырала па кроне, прыдзірлівым вокам няспешна аглядала галіны і ствол, правіта сашчыльвала парасткі, трушчыла крывой дзюбай пупышкі, захліпваючыся пры гэтым ці то ад гаркаватага соку, ці, то ад уласнае злосці і бяссілля."

А "вось сімвал твой, забыты краю родны", партрэт героя і яго ўземаадносінны з антыгероем: "...з малюсенькіх пупышак на целе Дрэва выраслі рагаводныя парасткі, якія наступова ператварыліся ў выгоністыя галіны. Адна з іх упарта пацягнулася да сонца і аднойчы ўперлася з-пад нізу ў бруднае крумкачова пняздо, адарвала яго ад галінаў і спарола на зямлю. Крумкача быццам ветрам шалёным здзымула. Зганьбаваны, хоць такі, як ён, сорама не маюць, карчачун знайшоў сабе чарговае прыстанішча за межамі Крывяліцкагабору. А

соды болей не асмелваўся нават залятаць. Толькі, кружачыся паблізу, здаралася, зрэчасу ціха падаваў свой агідны сіпаты голас — нагадаў пра сябе. Крумкач-карчачун намысліў у сівой галаве адмысловы план гноснай помсты няскоранаму і гордаму Перуноўму Дубу... (...) Калі карчачальнікі пачалі граць Крывяліцкі бор, крумкач быццам памаладзёў на тры стагоддзі. Ад расы ранішняй да расы вечаровай не зводзіў ён жоўтых зрэнак падслепаватых вачэй ад Перуноўнага Дуба."

Пісьменнік надаў вобразу Дрэва высокамаральныя чалавечыя якасці, якія характэрныя для большасці людзей беларускай нацыі. У пераломныя часы сваёй гісторыі нашаму народу не раз даводзілася адстойваць сваю самасць коштам уласнага жыцця. Але рэдка хто з іх здраджваў спрадвечным родавым ідэалам. Таму і выстаілі, дзюкуючы маральнай і духоўнай знітанасці. І "ён не стане ні калечыць сваіх забойцаў, ні забіваць іх. Не будзе клікаць і буру на іхнія хаты, бо гэтыя чалавечыкі і так жорстка пакараны Богам, які пазбавіў нахабнікаў самага вялікага, светлага і велічнага пачуцця — любові да Бацькаўшчыны, адараў у іх рагаводную памяць."

І калі нават цэлая камандзіраваная спецыяльная брыгада з тэхнікай намагалася адолець гэтае магутнае Дрэва, але, натхнёныя на адважны супраціў і вялікую сілу волі, урэшце, зліталася, пакінуўшы яго сімвалам усёй спілаванай дубровы, як тут жа знайшліся два мясцовыя пашавэлікі з бензапілоў, якія звалююць-такі Дуб дзеля ўласных меркантильных патрэб (дроў на зіму нарыхтуем, а то што ён тут адзін сярод пусткі стаяць будзе). Нават вясковая бабуля накінула на іх: "Аўласаўна рашуча адпіннула пільшчыка."

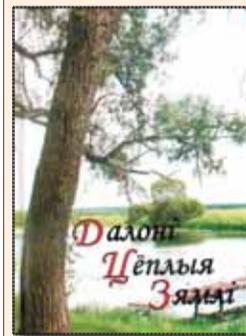
— Эх, вы! — яна працяла абодвух пюкуча-вострым позіркам светла-блакітных, як цыпераніяне неба, вачэй. Цяжка ўздыхнула: — Памяць сваю, сумленне, якое атрымалі з нараджэннем, парастэрлі на ўсяму свету беламу... А гадзіць прыблудзілі дамоў..."

І ўсё ж бабулін унук збярог плодны жолуд са спілаванага Дрэва, з якога не сёння-заўтра пацягнецца ў неба, імкліва набіраючы моцы, малады нашчадак Перуноўнага Дуба. Як пісаў класік: "Жыццё кароткае, Айчына — вечная". Хіба ў вас няма такога адчування? Калі — не, тады будучыні маладога Дуба не пазаздросціш... Супышае адно: перамагае вера, а не сіла.

Леанід ГАЛУБОВІЧ

Паэтычны падарунак землякам

"Далоні цёплыя зямлі" — кніга вершаў пад такой назвай пабачыла нядаўна свет у Гомелі (ААТ "Палесдрук"). І яна адразу ж прыцягнула ўвагу аматараў літаратуры.

Пра тое, як стваралася гэтае не зусім звычайнае выданне, расказаў адзін з яго ўкладальнікаў і рэдактараў, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Болсун.

— Гэта сапраўды незвычайная кніга, — адзначаў Міхась Міхайлавіч, — бо яна — вынік першай спробы сабраць пад

адной вокладкай вершы аўтараў, якія нарадзіліся або жывуць на Чачэршчыне. Гэты пудоўны край Беларусі мае багатую гісторыю. Каля вёскі Бердыж выяўлена стаянка першабытных людзей. У райцэнтры захавалася шэраг помнікаў архітэктуры, у тым ліку ратуша, Спаса-Праабражэнская царква, пабудаваная ў XVII стагоддзі. Неўміручай славай авяена тутэйшая зямля падчас Вялікай Айчыннай вайны, пра што сведчаць шматлікія помнікі і абеліскі.

Зборнік вершаў прысвечаны 850-годдзю Чачэрска і 65-й гадавіне вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, аднак тэматыка твораў, вядома ж, больш разнастайная: і гумарыстычныя радкі, і вершы пра каханне, і пейзажная лірыка.

І гэта зразумела, бо чачэрскі край багаты не толькі гісторыяй. Тут непаўторная прырода: меднастоўля бары, светлыя бярэзнікі, золата спелай збажыны, блакіт нябёсаў, рэк і азёр...

— І каго ж натхнілі гэтыя цудоўныя мясціны на стварэнне паэтычных радкоў?

— Трэба, перш-наперш, адзначыць, што не так проста было сабраць усіх гэтых аўтараў пад адной вокладкай. Прычына зразумелая — жывуць яны сёння не толькі на Чачэршчыне, але і ў іншых гарадах і населеных пунктах нашай краіны. Некаторыя ўжо, на вялікі жаль, пайшлі з жыцця, таму давялося шукаць сваякоў, звяртацца да іншых крыніц. Але, як бачым, справа вартага таго: кніга атрымалася годная, у ёй змешчаны вершы 31 аўтара.

У першую чаргу я б хацеў назваць Леаніда Гаўрылава, імя вядомае ў літаратурным асяродку. Нарадзіўся ён у в. Бердыж у 1918 годзе. З першых дзён Вялікай Айчыннай вайны на фронце.

І другі аўтар нашага выдання — Васіль Карпечанка — таксама быў удзельнікам Вялікай Айчыннай вайны, узнагароджаны ордэнамі Славы III ступені, Айчыннай вайны I ступені, медалямі.

Тры гады прайшло, як Васіля Карпечанкі не стала... Пайшоў з жыцця і Уладзімір Маслюкоў, таксама ўдзельнік Вялікай Айчыннай вайны, які хоць і не выдаў ніводнай кнігі, але актыўна друкаваўся ў газетах і часопісах.

Каго яшчэ з аўтараў неабходна назваць? Гэта — Васіль Дружкоў, Васіль Клімянкоў, Галіна Карповіч, Валянціна Пранкевіч, Валерыі Мудракоў і іншыя.

І асобна хочацца сказаць пра гамяльчаніна Леаніда Сасноўскага, пра паэта і вучонага, які быў аўтарам гэтага праекта. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Украіны, доктар тэхнічных навук, прафесар, аўтар больш як 600 навуковых прац і... кнігі вершаў "Россып чувств" (2009).

— Я звярнуў увагу, што ў кнізе "Далоні цёплыя зямлі" шмат маладых аўтараў, школьнікаў...

— Гэта так. Тут ужо я, як кажуць, праявіў ініцыятыву — аб'ехаў усе школы і навучальныя ўстановы Чачэршчыны з літаратурнымі выступленнямі, у ходзе якіх абавязкова цікавіўся, хто з хлопчыкаў і дзяўчынак піша вершы. Так на старонкі зборніка трапілі вершы адзнакаці пачаткоўцаў. Прозвішчы іх называць пакуль не буду, веру — у іх усё наперадзе...

Вядома ж, не ўсе творы, змешчаныя ў кнізе, высокага мастацкага ўзроўню. Але радуе тое, што спелая і шчодрая чачэрская зямля надае сілы і натхнення ўсім, хто жыве клопатамі, радасцямі і болям роднай старонкі, шануе свае карані і матчына слава.

Васіль БАРХАНАЎ

Спрэс — чароўны лес

Заўсёды радуся, калі ў рукі трапляе першая кніга маладога аўтара. Тым больш усцешна становіцца на душы, калі гэты творчы дэбют сведчыць пра несумненны мастакоўскія задаткі... Ды бяда ў тым, што адкрыцці ў маладых аўтараў адбываюцца не так і часта, як таго хацелася б.

Тым не менш, дзіцячая літаратура паспяхова развіваецца. Асабліва ўсцешна, што ў яе прыходзяць новыя аўтары. У шэрагу іх і Кацярына Хадасевіч-Лісава. Адбыўся яе дэбют дзюкуючы Алене Масла, якая распрацавала новую серыю "Казкі XXI стагоддзя" ў выдавецтве "Мастацкая літаратура".

Кацярына Хадасевіч-Лісава, у адрозненне ад некаторых іншых, якія выступаюць у жанры казкі, шмат у чым прыхільная да традыцыйнага сюжэта, але гэта не значыць, што яна не дае палёту творчай фантазіі. Тым не менш, сюжэт у аповесці вельмі арыгінальны, дзеянне надзіва займае, а кожны герой выглядае, не палічыце такую

ацэнку нацяжкай, яркай індывідуальнасцю.

Хоць гаворка ідзе пра вожыкаў, мядзведзікаў, вужа, іншых лясных (і не толькі лясных) насельнікаў, кожны з іх К. Хадасевіч-Лісавай пададзены, выписаны так пераканаўча, што адразу запамінаецца. Пачынаючы, безумоўна, з галоўнага персанажа — пугача, якога завуць Купа. Дый як не запомніць яго. Прылятае пугач удзень, каб адправіцца ў чарговае падарожжа. А гэта і не складана: "Заплюшчыце вочы і ўявіце, як мы сядзем на шырокаму спіну казанчага пугача. Мацней трымайцеся за яго мяккае пер'е. Ну, Купа, паміжце!"

У аповесці расказваецца пра дзевяць падарожжаў, кожнае з якіх па-свойму яркае, запамінальнае. Што б не адбывалася з насельнікамі Чароўнага лесу, яго лёгка спраектаваць і на жыццё саміх хлопчыкаў і дзяўчынак. Скажам, хіба нельга ўбачыць у барсучаняці Бунно каго-небудзь з тых, хто надта жа хоча быць самастойным?

Хораша, светла становіцца на душы, калі знаёмішся з "Падарожжаў у Чароўны лес", бо тое, пра што расказваецца ў ёй, прываблівае і займае насцю сюжэта, і проста лучыць з сябе дабрыйно. К. Хадасевіч-Лісава, прытрымліваючыся гуманістычнай традыцыі, паказвае, наколькі важна, каб дзеці выходзілі на любові да прыроды, на спагадлівым стаўленні да ўсяго жывога на зямлі.

Бадай, сям-там трэба было крыху больш папрацаваць над аповесцю стылістычна. Для прыкладу, у адным месцы галоўны герой прамаўляе некалькі разоў казённа: "Вашыя малюнкі праўдзіва адлюстравалі тое характэрна, што раскінулася перад намі! — хваліў Купа, несучы нас дадому. — Цяпер усе жыхары лесу могуць уявіць, як выглядае наша краіна з вышні пупынага палёту!"

У цэлым жа падарожжа ў чароўны лес, якое дзеці змагі ажыццявіць дзюкуючы К. Хадасевіч-Лісавай, атрымалася цікавым, пазнавальным, захвальным, лішні раз пацвердзіўшы, што сучасная беларуская дзіцячая літаратура паспяхова развіваецца. У тым ліку і дзюкуючы маладым аўтарам.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Калектыў РВУ "Літаратура і Мастацтва" глыбока смуткуе з прычыны смерці доктара філалагічных навук, прафесара СТРАЛЬЦОВА Барыса Васільевіча і выказвае шчырыя спачуванні родным і блізкім нашага незабытнага Настаўніка.

15 ліпеня 2010 года спаўняецца 600 гадоў з дня знакамітай Грунвальдскай бітвы, у час якой дзякуючы сумесным дзеянням войск Вялікага княства Літоўскага і Польшчы цалкам быў разгромлены Тэўтонскі ордэн. Сярод прац, што ўзгадваюць тэма векапомных падзей, безумоўна, галоўнае месца належыць таму,

што напісана польскім гісторыкам, дыпламатам і царкоўным дзеячам Янам Длугашам. З першага нумара за 2010 год часопіс «Маладосць» пачынае друкаваць у перакладзе на беларускую мову Аляксандра Вашчанкі ўрывац з «Гісторыі Польшчы» Я. Длугаша, што так і называецца — «Грунвальдская бітва».

Коківейт,²⁶ каля замка і паселішча Міжэхолы, вялікі князь літоўскі Альгерд, сын Гедыміна²⁷ і бацька Уладзіслава, караля польскага (выкрадзены смерцю ў палоніцы паганства), апрануты ў жупан, упрыгожаны перлінамі і каштоўнымі камянямі, у пышнай пурпурнай вопратцы, вышыванай золатам, і з срэбным пазалочаным поясам, разам са сваім лепшым канём.

Як літоўскія, так і самагіцкія плямёны жывуць на зямлі, звернутай большай часткай да самой халоднай вобласці поўначы, і настолькі стынуць ад дажджоў і халадоў, што многія гінуць ад моцных маразоў. У іншых асабліва пакутуюць насі, бо ў апошніх, відаць, больш вільгаці, на якую дзейнічае холад.

Лета ў той і другой абласцях хутчэй уяўляецца, чым існуе ў рэчаіснасці, і доўжыцца яно ўсяго два месяцы. Астатні час года яны стынуць ад холаду. Таму ў гэтых месцах збожжа дрэнна спее, і яго прыходзіцца сушыць на агні і надаваць яму спеласць шугучым жарам.²⁸[...]

У даўняга гадзі заняты літоўцамі край знаходзіўся ў такім занябанні, невядомасці і нязначнасці, што, з прычыны іх беднаці і прыроднай бесплоднасці глебы, князі кіеўскія спяганялі з іх даніну аднымі шкурамі і лыкам, адзіна ў знак падначалення.²⁹ Упершыню Віцень, князь літоўцаў, падняўшы паўстанне супраць рускіх і паставіўшы сабе князем сярод сваіх, уступіў з рускімі ў барацьбу. Напаўшы на іх і дзейнічаючы хітраасцю, ён памала настолькі набраўся сіл, што наладжыў яро на рускіх князёў і нават прымуціў іх плаціць сабе даніну, якую сам на працягу шматлікіх гадоў да гэтага плаціў рускім.³⁰

Літоўцы ўтрымліваюць у рабстве вялікую колькасць рабоў; і таму што народжанія ад сужыцця з рабамі падзяляюць тую ж долю, а некаторыя, хоць і нарадзіліся вольнымі, але, не маючы магчымасці выплаціць падаткі або судовыя пені, якія ў іх вельмі высокія, становяцца рабамі або прадаюцца ў рабства, то лік рабоў памнажаецца з дня на дзень. Службай жа і працай рабоў літоўцы назапашваюць маёмасць і багацце.³¹ Навучаныя даўнімі парадкамі, яны з дзіўнай адданасцю захоўваюць свае таямніцы і таямніцы сваіх гаспадароў.

Каментарыі
А. В. Разумоўскага,
Б. В. Казанскага,
А. П. Вашчанкі.
Пераклад Аляксандра
Вашчанкі.

Год Гасподзень 1387

Кароль Уладзіслаў з каралевай Ядвігай прыязджае ў Літву і, зрынушы ідалаў, прыводзіць да хрышчэння ўсе плямёны, раздаючы вопратку, прывезеную з Польшчы.

З-за таго, што Уладзіслаў, кароль польскі, пры заключэнні ім дамовы з Польскім каралеўствам і каралевай Ядвігай абавязваўся клятвай звярнуць літоўскі народ і краіну з ідалапаклонства і паганскіх забабонаў да глыбокай пашаны адзінаму праўдзіваму Богу і да спавядання каталіцкай веры і таму што кароль больш усіх памкненняў душы палаў жаданнем распаўсюдзіць каталіцкую веру, то ён накіроўваецца ў Літву, узяўшы з сабою з Польскага каралеўства Бодзанту, архібіскупа гнезненскага,¹ і шматлікіх царкоўных мужоў набожнага і прыкладнага жыцця, вучэннем, клопатам і дзеямі якіх хрысціянская вера магла быць пасеяна ў народзе, які жыў па паганскім абрадзе, у краіне, дзе датуль Хрыстос быў невядомым і чужым. Але, не здавольваючыся суправяджаннем царкоўных мужоў, кароль Уладзіслаў бярэ з сабою каралеву Ядвігу, каб яна ўбачыла новую радзіму, краіну і народ свайго мужа, а таксама князёў Мазовіі Земовіта², Януша³ і князя Конрада Олесніцкага,⁴ познанскага ваяводу Бартоша з Візембурга, каштэлянаў — сандэцкага Крысціна з Козеглаў⁵ і вісліцкага Мікалая з Асоліна,⁶ канцлера Польскага каралеўства Закліку з Мендзыгожа,⁷ падканцлера Мікалая з Машкожава,⁸ чашніка Влодка з Харбіноўіч,⁹ кракаўскіх — падкормія Спытка з Тарнова¹⁰ і падчашыя Томка¹¹ і шмат іншых вельмож і польскіх рыцараў. Па прыбыцці ў Літву кароль збірае ў Вільна з'езд у дзень Поела.¹² Туды па волі караля з'ехаліся яго браты, князі Скіргайла Трокскі, Вітаўт Гродненскі, Уладзімір Кіеўскі, Карыбут Наваградскі,¹³ і вялікая колькасць рыцараў і простага люду. На працягу многіх дзён Уладзіслаў, кароль польскі, пры садзейнічэнні каталіцкіх князёў, якія

Ян ДЛУГАШ

З «Гісторыі Польшчы»

Грунвальдская бітва

прыехалі з ім, прыклаў шмат намаганняў для таго, каб рыцары і простыя людзі, адрываючы ільжывых багоў, якім яны, ашуканыя марнасцю паганскіх памылак, датуль пакланяліся, пагадзіліся шанаваць адзінага праўдзівага Бога і пакланяцца яму і спавадаць хрысціянскую веру.

Варвары, аднак, аказвалі супраціў гэтаму і заяўлялі, што з іх боку было б несумленна і дзёрзка, насуперак заветаў продкаў, змяніць сябе, пакінуць і адрываць сваіх багоў, галоўнымі з якіх былі наступныя: агонь, яго яны лічылі вечным, ён падтрымліваўся жрацамі, якія падкладалі дровы днём і ўначы; свяшчэнныя лясы; вужакі і змеі, у якіх, па вераванні язычнікаў, нябачна знаходзіцца багі.¹⁴ Гэты агонь, ушаноўваемы варварамі, як вечны, і які захоўваўся ў Вільні, галоўным горадзе і сталіцы народа, дзе жрэц, што зваўся на іх мове «зніч», аберагаў яго і сілкаваў стараным падкладаннем дроў (а таксама прадказваў будучыню тым, хто да яго звяртаўся).¹⁵ Кароль Уладзіслаў распарадзіўся патушыць агонь на вачы ў варвараў. Капішча і ахвярнік, на якім здзяйснялася закланне ахвяр, кароль таксама загадаў разбурыць. Звыш таго, ён загадаў высекаць гаі ў лясах,¹⁶ якія лічыліся святымі, і зламаць у іх агароджы; а вужак і гадаў, якія меліся ў кожнай хаце ў якасці хатніх багоў, перабіць і знішчыць. Пры гэтым варвары толькі плачам і стогнамі праводзілі звяржэнне і згубу сваіх іл-

жывых багоў і бостваў, не адважваючыся наракаць на наказ караля. Калі ж ідалы былі зламаны і знішчаны,¹⁷ і літоўцы ўважываючы ільжывасці сваіх багоў і зразумелі, што былі да таго часу ахвярамі падману, усё літоўскае племя і народ пагадзіліся, адрокшыся ад старажытнай памылак, ахвотна і з пакорлівай адданасцю прыняць хрысціянскую веру. [...]

Паходжанне літоўцаў; абрады шанавання багоў і старажытныя норавы.

Хоць і малавядома, бо ніхто з пісьменнікаў не захавалі аб гэтым звестак, якім чынам, адкуль і калі літоўскія і самагіцкія плямёны прыйшлі ў тую паўночную вобласць, якія яны цяпер насяляюць, а таксама ад якога племя яны вядуць свой род і пачатак, аднак праўдзівай падаецца здагада, якая вядзе да высновы (маючы на ўвазе як гукавы склад мовы, так і падобныя моўныя звароты), што літоўцы і самагіты — лацінскага паходжання; і, калі яны і не паходзяць ад рымлян, то, ва ўсякім разе, ад нейкага лацінскага племені. Сівярдаючы, што ў поры грамадзянскіх войнаў, якія разгарэліся спачатку паміж Марыем і Сулай, а затым паміж Юліем Цэзарам і Пампеем Вялікім і іх пераемнікамі,¹⁸ яны пакінулі старажытныя месцы свайго жыхарства і бацькаўшчыну ва ўпэўненасці, што ўся Італія загіне ва ўзаемным знішчэнні. Разам з жонкамі, быдлам і сваякамі

літоўцы прыйшлі на шырокія і пустэльныя прасторы, якія пісьменнікі называюць «тушчы», даступныя адным зварам і пякучым маразам.¹⁹ Гэту паўночную краіну, якую яны па старажытнай звычцы называлі Літаліяй (цяпер яна, з прычыны некаторага змены, завецца палякамі і рускімі Літва). Племя ж яны называлі літаламі, дадаўшы наперадзе адну толькі літару «л», якую яшчэ і цяпер дадаюць італьянцы ў сваёй народнай мове.²⁰ Да прыйсця праўдзівай веры яны шанавалі тыя ж самыя святыні, тых жа багоў і спраўлялі тыя ж святыя абрады і светы, якія існавалі ў рымлян, калі тыя былі язычнікамі, а менавіта: светы агонь (зніч), які рымлянамі па забабонах падтрымліваўся бесперапынна, і ў Рыме шанавалі ў ім Юпітэра-грамавержца дзевы-вясталкі,²¹ якія загладжвалі сваю нядбайнасць, у выпадку яго згасання, сваім жыццём. Таксама і лясы, якія яны лічылі святымі і ў якіх дакранацца жалезам да дрэва прызнавалася ў іх паганым і згубным, бо ўсіх, хто дакранаўся да іх жалезам і ўздываў на іх руку, хітры нячысцік сатана пры Божым пагуранні караў пашкоджаннем рукі, вока, нагі або іншай часткі цела, каб утрымаць сваіх прыхільнікаў у паганай веры,²² і нібыта вяртаў ім цэласць толькі тады, калі яго ўлагоджвалі спаленнем цалкам бараноў і цялят.²³ Таксама лічылася, што ў іх лясках жыве бог Сільван і іншыя багі, па вя-

домым выслоўі паэта: «Таксама і ў лясках жылі багі».²⁴ У змеях жа і вужаках рымляне шанавалі бога Эскулапа, які ў выглядзе змяі прывезены быў у Рым на караблі з Грэцыі, менавіта з Эпідаўра, для спынення лютай чумы.²⁵[...]

Таксама, вярнуўшыся з варожых земляў з перамогай або са здабыткай, яны ўзводзілі з груды дроў вогнішча, у якое кожны кідаў па палене. У гэтым агні спальвалі самага прыгожага і знатнага палоннага, мяркуючы, што такога роду бязбожным спаленнем яны больш усяго дагаджаюць сваім багам. Нам няясна, аднак, ці перанялі яны гэты звычай ад продкаў або самі прыдумалі абрад, бо язычніцтву, наогул, уласціва ў сваім асляпленні ўзрастаць у сваіх памылках.

Акрамя таго, яны спальвалі сваіх нябожчыкаў, што было, як мы ведаем, у звычай не толькі ў італікаў і лацінаў, але і ў іншых народаў. Аднак літоўцы, дзякуючы мноству лясоў і гаёў, мелі адмысловыя месцы, на якіх кожнае паселішча і кожная хата і сям'я мелі ўласныя вогнішчы для спалення па звычай нябожчыкаў. Пры гэтым да чалавечага цела, якое спальвалі, далучалі найбольш каштоўных жывёл і рэчы: каня, быка, карову, сядло, зброю, пояс, каралі, пярспіенкі, і ўсё гэта спальвалі разам з трупам, не лічычыся з тым, што рэчы маглі быць залатыя або срэбныя. Паводле гэтага звычаю, быў адданы спаленню ў ляску

¹ Бодзанта — архібіскуп у 1386 — 1389 г.
² Земовіт IV — старэйшы з трох кіраваўшых тады ў Мазовіі князёў (нар. каля 1357 г. — пам. у 1426 г.). Спрадвечная вобласць Польшчы Мазовія не ўвайшла ў склад адзінай Польскай дзяржавы, які склаўся на мяжы XIII-XIV стст. пасля ліквідацыі перыяду феадальнай раздробненасці, але лічылася ўладаннем польскага караля. Уз'яднанне яе з Польшчай адбылося ў 1526 г.
³ Ян, часцей Януш (пам. у 1429 г.), — брат Земовіта.
⁴ Конрад Белы — адзін з сілезскіх князёў. Сілезія, спрадвечная вобласць Польшчы, уваходзіла на той час у склад Чэхіі, аддадзеная ёй польскім каралём Казімірам III (1333 — 1370) па Вышградскім міры 1335 г.
⁵ Крысцін з Козеглаў — каштэлян сандэцкі у 1386 — 1417 г.
⁶ Мікалай з Асоліна — каштэлян вісліцкі у 1377 — 1387 г.
⁷ Закліку з Мендзыгожа — у 1386 — 1409 г. адначасова стараста куйавскі. Адзін з найбольшых палітычных Уладзіслава-Ягайлы.
⁸ Імя падканцлера было Клеменс. Далей Длугаш заве яго прывільна. Пасаду гэтую займаў у 1389 — 1402 г.
⁹ Влодэк з Харбіноўіч — чашнік у 1375 — 1391 г.
¹⁰ Спытко з Тарнова — падкаморый у 1385 — 1395 г.
¹¹ Томек — Томаш з Венгешына (1386 — 1403), з 1401 г. стараста Вялікай Польшчы, потым каштэлян сандомежскі.
¹² Дзень поела — дзень пакаяння, серада на першым тыдні вялікага посту.
¹³ Карыбут-Зміцер — князь ноўгарад-северскі.
¹⁴ Культ агню, лясоў і вужак існаваў і ў старажытнай Індыі і ў Грэцыі. Захаваўся ў Літве да XV ст.
¹⁵ Такі нязнасны агонь падтрымліваўся не толькі ў Вільна, але і ў Рамове (Прусія), у Ноўгарадзе Вялікім і іншых гарадах. У Воліна (Польшча), што размяшчаўся ў вусці ракі Одра і дзе знаходзілася свяцілішча найвышэйшага паганскага боства, зніч плаў у катле. Літоўскі тэрмін znicz (або žinys) па даведцы, дадзенай праф. Б.А. Ларыным, азначае «жрэц», у сучаснай літоўскай мове — «знахар», «знаўца». На думку этнографа А. Карловіча,

назва «зніч» абазначала святара, які падтрымліваў вечны агонь. У пісьмовых помніках на старабеларускай мове назва «зніч» не сустракаецца. У сучаснай беларускай мове тэрмін «зніч» замацаваўся ў значэнні «светы агонь у язычнікаў».
¹⁶ Пад «гаямі» (luci) у лясках варта разумець хутчэй за ўсё, як мяркуе праф. Б.А. Ларын, абгароджаныя ўчасткі і паянкі, дзе стаялі ахвярнікі і вогнішчы.
¹⁷ Ідалаў, г.з. статуі, літоўцы сваім багам не ўзводзілі. Тут слова «ідалы» трэба разумець, відаць, у сэнсе «ільжывыя багі».
¹⁸ Ваіны паміж рымскімі палкаводцамі Марыем, які прадстаўляў інтарэсы дэмакратычных пластоў рымскага грамадства, і Сулай, выразнікам інтарэсаў рабаўладальніцкай арыстакратыі, вялася ў 89 — 87 г. да н. э. і скончылася перамогай апошняга. Барацьба за ўладу паміж Гаем Юліем Цэзарам і Пампеем адбывалася ў 49 — 48 г. да н. э. і працягвалася яшчэ некаторы час пасля смерці Пампее паміж іх паслядоўнікамі.
¹⁹ Пушчы (indagines) тут варта разумець не як лясныя масівы, а як пустэльныя, незаселеныя прасторы.
²⁰ Длугаш выкладае тэорыю аб рымскім паходжанні літоўцаў, якая ўзнікла ў той час на аснове падабенства літоўскага слоўніка з лацінскім, якая доўга карысталася прызнаннем. Вядомы польскі гісторык, адначасова гісторык Літвы, Г. Лоўмянскі, падвяргаючы крытычнаму перагляду ўсе навуныя гіпотэзы аб паходжанні літоўцаў, гэтую тэорыю заве пустой выдумкай XV ст. (H. Łowmiański. Początki, стр. 2 — 12, 232).
²¹ Паданне, быццам нязнасны агонь, захоўваемы вясцалкамі (жрыцямі Весты, багіні агню), быў як бы ўвасабленнем Юпітэра-грамавержца, заснавана ў Длугаша на нейкім непаразумненні.
²² У старажытных культах часта забаранялася ўжыванне жалезных прылад (замест першапачатковых бронзавых або нават каменных), але тут гаворка ідзе наогул аб недачыкальнасці святых лясоў. Цікавым уяўляецца згаданне ўслед за паганскімі багамі хрысціянскага сатаны.

²³ Пры звычайных ахвярапрынашэннях боству аддаваліся толькі некаторыя часткі жывёл, іншыя пакідаліся для бялявання.
²⁴ Сільван (або Фаўн) — рымскае боства накішталі беларускага лесавіка. Цьпата ўзята з другой кнігі «Эколог» Вяргілія, стар. 60.
²⁵ Лац. Эскулапія, грэч. Асклепія — бог-лекар, якога асабліва шанавалі ў Эпідаўры. Аб перавозе яго ў Рым у 293 г. да н. э. распавядаюць Ціт Лівій (кн. 10, ст. 47, 7) і Авідзій (Метамарфозы, XV, ст. 622 сл.).
²⁶ Назва гэтага лесу суадносіцца з распаўсюджаным у літоўцаў культам лясных бажоў, каўкаў, свайго роду гномаў, якія нібыта жылі пад зямлёй паміж каранямі дрэў.
²⁷ Каўкас (літ. kaukas, мн. лік kaukai) — у літоўскай міфалогіі дух, які прыносіць у хату дабро і грошы. Лічыцца, што Каўкас дапамагае мужчынам, тады як Дэйве — жанчынам. Каўкасы жывуць у падпечку або пад зямлёй; яны таксама звязаны з сушнімі і стайнямі; іх частуюць малаком і швам. Каўкаса можна купіць. Нямецкі гісторык XVII ст. М. Прэторыус адносіць каўкасаў да бостваў ішчасця. Каўкаса часта параўноўваюць з Айтварасам (лятучым духам у выглядзе вогненнага змея, дракона, чорнай вароны, кошкі). Мажкліва і іншыя згадваюць Каўкаса сярод блізкіх яму духаў — Айтвараса, Жэменіца (духа зямлі), Лажосаргаса (духа паляў). Ян Ласіцкі лічыць каўкасаў душама памерлых. Адно са значэнняў літоўскага kайкас — душа нехрышчонага дзіцяці.
²⁸ Альгерд, сын Гедыміна, валадарыў у 1316 — 1341 г.
²⁹ У Длугаша: со Іоге. Відавочна, памылка або няправільнае чытанне замест са Іоге, так як маюцца на ўвазе, відавочна, восеці, сушні.
³⁰ Рускія летапісы захавалі звесткі аб шэрагу паходаў Уладзіміра, Яраслава і іншых князёў супраць асобных літоўскіх плямёнаў. Магчыма, што гэтыя князі потым атрымалі з літоўцаў даніну.
³¹ Аб барацьбе брата Гедыміна, князя Віцены (1293 — 1316), з Руссю іншых звестак няма. Паходы на Русь літоўцы пачалі здзяйсняць задоўга да Віцены, яшчэ з канца XII ст.
³² У часы, якія апісвае Длугаш, рабства ў літоўцаў, вядомае ім у патрыярхальнай форме, ужо не існавала.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»

РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барсукоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гіламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Аддзелы:

публіцыстыкі — 284-66-71
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:

www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на «ЛіМ».

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведамляюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і

імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі

і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова

«Літаратура і Мастацтва».

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва

«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3016

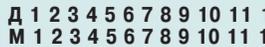
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
22.10.2009 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 7

Заказ — 5741

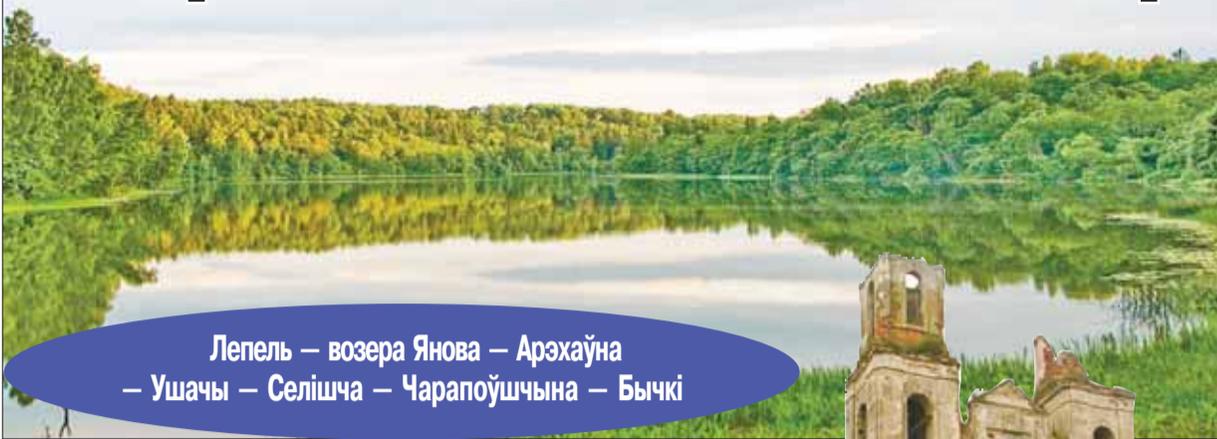
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 0 9 0 4 0

Ускрай блакітных азёр

Лепель — возера Янова — Арэхаўна
— Ушачы — Селішча — Чарапоўшчына — Бычкі

абваліўся ганак. Паміж дзвярыма і прыступкамі — яміна. Нядоўга яшчэ, відаць, прастаяць і калоны, на якіх трымаецца навес над ганкам. На фасадзе вісіць шыльда, якая сведчыць пра тое, што помнік XIX стагоддзя знаходзіцца пад аховай дзяржавы. Яно то так, але ахоўваць і даглядаць — розныя рэчы.

У вёсцы можна запыніцца каля царквы св. Параскевы Пятніцы (1884).

Радзіма класікаў

Пасёлак самы звычайны. Ушачы абавязаны сваёй вядомасцю найперш пісьменнікам, якія паходзяць, ці звязаны з гэтым кутком Беларусі. Успомнім Петруся Броўку.

*Хіба на вечар той можна забыцца?
...Сонца за борам*

*жар-пташкай сядзіцца,
Штосьці спявае пшчотнае бор,
Пахне чабор,
Пахне чабор...*

Абавязкова трэба пад'ехаць да касцёла св. Лаўрэнція (1913). Маецца і праваслаўная царква св. Мікалая. Яна з'явілася ў другой палове XX стагоддзя нягледзячы на барацьбу з рэлігіяй. Яшчэ адна адметнасць Ушачаў — гэта музей народнай славы імя У. Лабанка, філіялам Васіля Быкава ў Бычках. Недалёка ад пасёлка знаходзіцца мемарыяльны комплекс «Прарыў», таксама філіял музея народнай славы. Тут з 4 на 5 мая 1944 года партызаны Палацка-Лепельскага злучэння здзейснілі прарыў блакады ворага. І ансамбль мемарыяла створаны такім чынам, што наведвальнікі нібыта праходзяць тым самым шляхам партызанаў.

Разбураная святыня

Касцёл св. Веранікі ў вёсцы Селішча (1726) відаць яшчэ з дарогі. Яго напярэдадзін разбураў вужы і сёння прымушаюць сэрца біцца часцей. А руіны кляштарнага нагадваюць пра яго колішнюю веліч.

Мясцовыя бабулькі раскажваюць, што ў 1990-х прыязджалі палякі, якія хацелі аднавіць святыню, калі знойдзецца патрэбная колькасць вернікаў-каталікоў у вёсцы. Але нека атрымалася, што ўсе назваліся праваслаўнымі, хоць сваёй царквы ў вёсцы няма нават.

— А калі храм пачаў разбурацца, падчас вайны? — пытаюцца ў жанчын.

— У вайну ён не быў надта пашкоджаны. Ужо пасля людзі пачалі рушыць, — кажа бабця Вольга. — Тут зрабілі гараж МТС. А ў кляштары бернардынцаў жылі людзі.

— А куды званы падзеліся з вежаў?

— Дык іх скінулі камуністы. Ніхто з мясцовых спачатку не хацеў такую справу рабіць. А пасля знайшліся, хто пагадзіўся. Але тыя людзі надта рана пайшлі з жыцця.

Тут прыгадваецца верш Міколы Лыбучыка «Разбуранне царквы»:

Разбуралі ў вёсцы

царкву ліхадзеі.

*Камсамольцы спявалі багдзёрныя песні.
У людзей адабралі красу і надзею,
І самотна спяваюць шпакі напрадвесні.
...Узмахнуўшы рукой,*

*актывіст усміхнуўся,
Мабыць, думае:*

*"Выканаў добрую справу".
А нямыя праклёны, як стрэлы, нясліся.
Разбураюць царкву,*

*і з святага зрабілі забаву.
Пахіснуўся надломлены крыж і ўпаў,
Нібы воін, падкошаны куляй у полі...*

Толькі вось у паэту царкву ўзнавілі паэзіяй, а касцёл св. Веранікі ўжо не адрадоўвацца. І не трэба тут спадзявацца на прасвятленне людзей і павяртанне іх да веры. Калі апошняе ўсё-такі яшчэ магчыма, то наўрад ці вернікі-каталікі пацягнуцца жыць у Селішча. А без гэтай акалічнасці ўзнаўленне святыні проста немагчымае.

Сёння і касцёл, і кляштар напярэдадзін разбураныя. Заходзіць у іх небяспечна. Хоць, вядома ж, цікаўнасць заўсёды большая...

Пляцоўка для фільмаў жахаў

У вёсцы Чарапоўшчына (Ушачына) знаходзіцца сядзіба, пабудаваная панам Маліноўскім у 1890 годзе. У адрозненне ад сядзібы ў Арэхаўне, яна не замкнёная. Заходзіш у пусты будынак, і адрасу ахоплівае нейкі страх. Тут можна было б здымаць фільмы жахаў. Пустыя пакоі, цішыня. Здаецца, што зараз аднекуль выскачыць якаясьці пачвара ды пацягне цябе ў сутарэнні. Але нікога няма. А ў сутарэнні спускаемся самі. Тут можна было б катацца на скейтбордзе ці роліках, каб столь была вышэйшай. Вялікі і роўны калідор дазваляе гэта зрабіць.

Да распаду Савецкага Саюза ў будынку размяшчалася школа. У 19-90-х сядзібу выкупіла адно з полацкіх прадпрыемстваў. Меркавалі зрабіць дом адпачынку. Мясцовыя жыхары кажуць, што нават адзін заезд быў. А пасля прадпрыемства абанкруцілася. А сядзібу выкупілі армянскія бізнесоўцы. Але і яны не змаглі даць рады гістарычнаму помніку. Кінулі.

Будынак не выглядае закінутым, чаго не скажаш пра суседнюю гаспадарчую пабудову з абваліўшымся дахам. Сядзібу яшчэ можна выратаваць, хоць у некаторых месцах і тут пачаў працякаць дах. Амаль ва ўсіх вокнах цэлыя шыбы. Сюды можна было б перанесці музей Васіля Быкава. Балазе, вёска Бычкі зусім побач. Ды і помнік архітэктуры выратаваць б.

Быкаўскія мясціны

Бычкі Васіля Быкава. Калі заходзіш на падворак яго бацькоўскай хаты, то ахінае сум. Новы дом можа і адбудаваны адзін у адзін са старым. Але ўсё нека штучна. А расфарбоўка хаты дык увогуле не падаецца якому-небудзь тлумачэнню: частка пафарбаваная ў белы колер, другая — у чырвоны. Музей ў хаце фактычна не існуе. Ёсць дом, у якім стаяць ложка, што захаваліся яшчэ ад гаспадароў. Печ. На стале і лаве ляжаць часопісы, газеты, кнігі.

Даглядае музей-сядзібу браціха пісьменніка Антаніна Быкава. Жанчына прыгадвае, як пісьменнік прыязджаў у Бычкі (ці запісваў хто гэтыя апаведы за ёй?). Не надта да размоў быў ахвочы. Усё чытаў. Любіў яшчэ хадзіць на Белякоўскае возера, кіламетры за два ад вёскі. Яго Васіль Уладзіміравіч палюбіў яшчэ з дзяцінства: вудзіў на ім рыбу.

Возера схавана ў лесе. Абапал берагоў яго стаяць дрэвы, чые адбіткі адлюстроўваюцца ў вадзе. Нездарма Быкаў любіў сюды прыходзіць. Тут вельмі прыгожа. Шкада, што пачынае заходзіць сонца. І трэба збірацца дадому.

Выязджаем на зваротны шлях праз Кублічы, куды пісьменнік хадзіў у школу. Але заўважаем, што гэта Кублічы толькі на выездзе з вёскі, калі бачым адпаведны ўказальнік. Вяртацца назад не выпадае. Сонца села, а да Мінска дарога няблізкая. Зусім побач застаецца адзін з трох беларускіх цэнтраў Еўропы — возера Шо. Але час вяртацца дадому.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

На здымках: Белякоўскае возера; касцёл св. Веранікі ў в. Селішча; сядзіба Маліноўскіх у Чарапоўшчыне.

Фота аўтара

Калі шмат вандруеш, то не заўжды атрымліваецца належна падрыхтавацца да кожнай чарговай паездкі. Маецца на ўвазе падрыхтаваць адпаведны «багаж ведаў» пра тую ці іншую мясціну. А часам проста і не робіш тое наўмысна. Бо хочацца знаёміцца з горадам ці мястэчкам, паркам ці ўрочышчам па факце наведвання, а не па гістарычных фактах з прачытаных кніжак. Часам цікавей убачыць тое, што стаіць перад табой, чым уздыхаць па страчанай спадчыне. Проста прайсціся сцежкамі закінутага парку, чым разважаць пра колішнія сустрэчы тут двух вялікіх паэтаў.

Возера з цмокамі

У Лепеля ў верасні быў юбілей — 570-годдзе. Горад хоць і з даўняй гісторыяй, але ніяк не выпадае назваць яго месцам з багатай архітэктурнай спадчынай. На цэнтральнай плошчы можна паглядзець гарадскую забудову канца XIX пачатку — XX стагоддзя. З культурных будынкаў ёсць царква св. Параскевы Пятніцы (1840-я гг.), захавалася будынак синагогі (пач. XX ст.), які па прамым прызначэнні даўно не выкарыстоўваецца. Але ў горада свая асаблівасць. Гэта возера. Абавязкова падыдзіце да яго. Яно знаходзіцца на ўскраіну гарадскога парку. Пра возера пісаў Уладзімір Караткевіч у рамане «Хрыстос прыязміўся ў Гародні». Маўляў, у ім жывуць цмокі. Цмокаў хоць і не пабачыце, але атрымаецца задавальненне ад пейзажу.

Асобны прыпынак — касцёл св. Казіміра. Ён будаваўся ў 1857 — 1876 гадах. Гэта помнік архітэктуры позняга класіцызму. З сярэдзіны 1930-х касцёл быў зачынены. Пасля ў ім размяшчаўся гараж. У пачатку 1990-х храм быў вернуты вернікам. У 1995 годзе касцёл нанова асвяцілі.

Лепельская святыня не падобная да іншых касцёлаў у Беларусі. Ці проста яна выбіваецца з агульнага шэрага культурных каталіцкіх пабудов сваёй формай. А мо я проста падобных яшчэ не сустракаў? Але спазнанне Бацькаўшчыны працягваецца.

Варта наведаць лепельскі Дом рамёстваў. Уваход платны. Але за сімвалічную суму вы зможаце паглядзець на цуды, зробленыя чалавечымі рукамі. Тут працуе і крама, у якой можна набыць упадабаныя рэчы.

Традыцый продкаў

Возера Янова знаходзіцца на Палаччыне, але на самай мяжы з Ушачкім раёнам. На яго беразе размяшчаюцца камяні, пра якія ходзяць розныя легенды. Некаторыя сцвярджаюць, што яны выкладзены літарай «П». І сваёй адкрытай часткай глядзяць на паўночны захад. Акурат туды, дзе на супрацьлеглым беразе знаходзіцца гара Валатоўка. Менавіта там заходзіць сонца перад самай кароткай ноччу ў годзе. Навукоўцы схільныя думаць, што гэта дахрысціянскае капішча, звязанае са святкаваннем Івана Купалы. Камяні зарослыя травой. Таму цяжка разабрацца, якой літарай яны выкладзены, і ці маюць якую сістэму ўвогуле. На супрацьлеглым беразе сапраўды ёсць гара. На ёй у Купальскую ноч палаць колы, гумовыя. Мо ўсё-такі адгукнулася праз стагоддзі паганская традыцыя ў жыхарах навакольных вёсак.

Сядзіба Грабніцкіх

У вёсцы Арэхаўна Ушачкага раёна адзінока стаіць сядзіба Грабніцкіх. Вокны забітыя, дзверы замкнёныя. Калі і хацеў бы зазірнуць унутр, то тады аддзірай дошкі альбо спрабуй залезці праз другі паверх па сцяне. Натуральна, што рабіць ні першага, ні другога мы не сталі. Каля аднаго з уваходаў у палац